

Orgelkunst

Vlaamse orgelmuziek in de 20e eeuw [2]

Het orgelwerk van Hugo Distler (1908 - 1942)

Jozef D'Hoir (1933 - 2008)

Het volmaakte geluk

Ik was zes jaar toen ik naar mijn eerste pianoles ging. Ik was achttien toen ik mijn laatste les kreeg. Ik weet niet of het nu nog zo gaat, maar destijds betekende het dat ik me twaalf jaar aan een stuk elke dag, ja werkelijk, elke dag, bezig had gehouden met Bach. Snotaap van zeven jaar, plechtige communicant, puisterige puber, het was en bleef Bach, Bach, Bach.

In die twaalf genadevolle jaren had ik de gewoonte aangekweekt om alle orgels waarnaar ik op kon klimmen te bespelen. Dat komt van mijn moeder. Haar vader was een meer dan gewoon begaafd organist, maar veel verder dan Melsbroek, Peutie en ommelanden reikte zijn roem niet. Hij had een gebrek aan zijn pink en een gebrek aan ambitie. Een broer van mijn moeder kon subliem César Franck spelen en breed uitwaaierende, mystieke fuga's improviseren op dubieuze Brusselse liedjes als daar zijn *Onder de Lakenbrug lag zij op haren rug*. Zijn hoofdberoep echter was en bleef notaris. De organisten in mijn moeders familie kun je traceren tot diep in de achttiende eeuw. Toch heeft dat geslacht van zeventienhonderd tot heden geen enkel groot, bevlogen musicus voortgebracht. Misschien is alle hoop nog niet verloren. Een jeugdige achterneef heeft net een cd uitgebracht met chansons van Brel en Barbara en Vian die hij begeleidt op piano. Sterk werk, hulde, hulde. Maar geen orgel. Want laten we wel wezen, het enige, echte werk is orgel. Niet dat ik te hoog van de toren moet blazen. Ik heb bijvoorbeeld nooit fatsoenlijk geleerd hoe ik het voetklavier moest bespelen. Kenners zullen zich nu schokschouderend afwenden, bodemloze minachting in hun ogen. Ik wil hun alleen nog het volgende meedelen, en bedenk, hier spreekt een agnost, een atheïst, een antiklerikaal, een papenvreter.

Wat is mooier dan het begeleiden van een Mis? Ja, ja, zelfs, o schande, zonder pedaal. Je troont hoog boven de hoofden, vlak onder de gewelven. Je kiest je registers, je speelt drie inleidende maten en daar stijgen de stemmen op, zij volgen jou en jij volgt hen. De begeleiding improviseer je, elke keer anders, elke keer zoeken en snel beslissen, zo snel dat je niet eens wéét dat je beslist. Vorstelijk is het. Onvergetelijk.

Echter, de rechten op dié troon heb ik verbeurd. Voorgoed. Luiheid. Verwaarlozing. En: het geloof der vaderen de rug toekeren en dus ook oksalen, klavieren, gezangen. Als je jaren later wilt terugkeren, niet naar het geloof, o nee, maar naar de muziek, is het te laat. De edele *Musica* duldt geen lediggang. Geen nou even lekker niet. Bij haar is het alles of niets.

De volmaakte staat van geluk is deze: een koraalvoorspel van Bach spelen in een Noord-Duitse baksteenkerk, op een klein, streng, achttiende-eeuws orgel. Buiten is de wereld besneeuwd. Het vriest dat het kraakt. Vlak naast mij, hand op mijn schouder, staat een roodharige vrouw te zingen, hese braam op haar stem, maar zuiver als een ijskristal. *Ein feste Burg ist unser Gott*. En dan sterven.

GEERT VAN ISTENDAEL, auteur

COLOFON

Orgelkunst

driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door Orgelkunst vzw
ondernemingsnummer: 421446885
opgericht in 1978 | ISSN 0776-9350

Erevoorzitter Kamiel D'Hooghe

Adres van de redactie & administratie

Overhem 28 a, B-3320 Hoegaarden
[t] +32 (0)16 76 52 99
secretariaat: Lene Vandenbergh

Internet & e-mail

[w] www.orgelkunst.be | [e] mail@orgelkunst.be

Abonnementen 2008

België: € 26 - voltijdse studenten: € 18 - steunabonnement: € 50
Europa: € 33 - Buiten Europa: € 36

Betalingen abonnementen

• enkel via rekeningnummer 436-6204991-57 t.n.v. Orgelkunst vzw
• voor overschrijvingen vanuit het buitenland:
IBAN: BE 09 4366 2049 9157 | BIC: KREDBEBB

Overige publicaties & advertentieopgave

Inlichtingen: www.orgelkunst.be

Redactieraad

hoofdredacteur: Luk Bastiaens [e] luk.bastiaens@orgelkunst.be
eindredacteur: Marc Van Driessen [e] mvdriessen@skynet.be
redactie: Wenceslaus Mertens, Ronny Plovie, Joris Potvlieghe,
Pieter Vanhaecke, Lieve Van de Rostyne

Aan dit nummer werkten mee

Kamiel D'Hooghe [e] dhooghedumon@pandora.be
Peter Pieters [e] peterpieters2@pandora.be
John Brock [e] johnbrock@utk.edu

Vertalingen

Joël Hooyberghs [f] ; Marc Van Driessen [e]

Verantwoordelijke uitgever

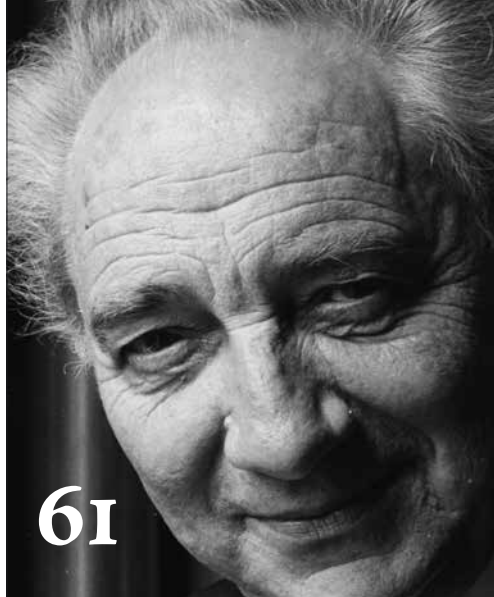
Luk Bastiaens, Overhem 28 a, B-3320 Hoegaarden [t] +32 (0)16 765299

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk.
Overname van artikels is mogelijk na schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur.

Lied van mijn land

In de marge van onze artikelenreeks over *Orgelmuziek in Vlaanderen in de 20ste eeuw* lijkt het ogenblik gepast om een aantal verdienstelijke promotoren van Vlaamse muziek voor het voetlicht te plaatsen. Zo is eind 2007 een monumentaal 'Lexicon Vlaamse componisten geboren na 1800' gepubliceerd onder redactie van Flavie Roquet (*Roularta Books*) waarin biografische gegevens van ca. 2100 (!) toondichters, groot en klein, een plaats hebben gekregen. Elke bijdrage van dit *opus magnum* is aangevuld met een beknopte werkenlijst en bibliografie, en nodigt aldus uit tot verder en dieper gravend onderzoek. Nooit voorheen werden zoveel gegevens van Vlaamse componisten in één handig naslagwerk van haast 1000 bladzijden gebundeld. Het *Studiecentrum voor Vlaamse Muziek* uit Antwerpen mocht onlangs tien kaarsjes uitblazen. Dankzij de onverdroten inzet van wetenschappelijk coördinator Jan Dewilde en zijn equipe releveren zij via digitale nieuwsbrieven en de 'gestage groei' van hun handige website heel wat gegevens over onze Vlaamse toondichters en het concertleven van weleer. Ook zien enkele muziekwerken van eigen bodem door publicatie een nieuw levenslicht. *Phaedra* is een Vlaams cd-label dat zich tot doel stelt om Vlaamse muziek te promoten. In de reeks *In Flanders' fields'* werden reeds meer dan 80 Belgische componisten met 180 werken opgenomen. Hoed af voor al deze culturele ambassadeurs!

LUK BASTIAENS

61

61 Flor Peeters (1903-1986)

80

80 Het Stevensorgel van de Sint-Romboutskathedraal te Mechelen

84 Hugo Distler (1908 - 1942)

84

Inhoud

juni 2008 | nummer 2

bijdragen

- 61 Kamiel D'Hooghe**
Orgelmuziek in Vlaanderen (deel II):
1940-1975
- 80 Peter Pieters**
Het Stevensorgel (1958) van de
Sint-Romboutskathedraal te Mechelen
- 84 John Brock**
Registratie en articulatie in de orgel-
werken van Hugo Distler (1908-1942)

actualia

- 94** Nieuwe uitgaven
- 100** Agenda
- 104** Berichten
- 107** In memoriam Jozef D'Hoir
- 108** Orgelbouwactualia
- 110** Overzicht tijdschriften

Met steun van de
Vlaamse overheid

brebos.be
steunt de orgelkunst

*Haarlem, Koninginnedag, 31 augustus 1928
vlnr.: Jos de Klerk (1885-1969), Albert de Klerk (1917-1998), Flor Peeters (1903-1986), Lieven Duvosel (1877-1956)
met dank aan Lieva Peeters*

Orgelmuziek in Vlaanderen tussen 1940 en 1975

Dit artikel is een tweede bijdrage in de reeks "Vlaamse orgelmuziek uit de twintigste eeuw". Het begrip Vlaamse orgelmuziek van 1940 tot 1975 slaat daarbij op de geografische herkomst van de orgelcomponisten, namelijk uit Vlaanderen en Brussel, voor zover deze laatste voeling hebben met Vlaanderen. Vanuit deze territoriale begrenzing zijn Belgische, internationaal bekende tijdgenoten-orgelcomponisten als Joseph Jongen (1873-1953)¹, Pierre Froidebise (1914-1953)² Paul de Maleingreau (1887-1956)³ en Raymond Moulaert (1875-1946)³ niet behandeld. De periode 1940-1975 valt grotendeels samen met de meest creatieve periode van Flor Peeters. Zijn *Symfonische Fantasia opus 13* (1925)⁴ is meteen een eerste hoogtepunt. De cirkel van zijn orgelcreativiteit wordt op originele en fijnzinnige wijze afgesloten met de *Sonata quasi una fantasia opus 129* (1978).⁵

De indrukwekkende levensloop van deze Mechelse orgelmeester en wereldburger dooradert de thans voorliggende bijdrage over Vlaamse orgelcomponisten. Het overzicht van de leerlingen van Flor Peeters beperkt zich tot zijn orgelleerlingen die voor orgel componeren. Een zeer groot aantal organisten is aldus niet opgenomen.

Enkel de Vlaamse orgelcomponisten, geboren vóór juli 1936, worden behandeld. Zelfs diegenen die slechts één orgelwerk van zekere omvang schreven, worden, voor zover bekend, geciteerd. Van componisten die het orgel bedachten met een uitgebreid orgelrepertoire worden niet altijd alle werken vermeld.

De grote opleidingscentra voor hoger orgel- en compositieonderwijs zijn uiteraard het Lemmensinstituut, vroeger te Mechelen en sedert 1968 te Leuven, en de Koninklijke Conservatoria van Antwerpen, Brussel, Gent en Luik. Aanvullend dient ook gewezen op de toenmalige basiswerking van de koster-organistenopleidingen in de Bisschoppelijke Normaalscholen van Torhout en St.-Niklaas, de Limburgse Orgelschool, het Blindeninstituut te St.-Lambrechts-Woluwe en het Stedelijk Conservatorium van Brugge.

Het is mij gegeven omzeggens al Vlaamse orgelcomponisten uit deze periode persoonlijk te kennen. Graag draag ik hen deze bijdrage respectvol op, met een hommage aan Flor Peeters, die voor mij leraar en een vader was.

Flor Peeters (1903-1986)

Vanuit zijn gulle persoonlijkheid, artistieke kracht en inspirerende orgelonderricht heeft Flor Peeters de stevige Europese orgellijn van Jacques-Nicolas Lemmens (1823-1881) doorgetrokken naar de 20ste eeuw en heel wat Amerikaanse, Afrikaanse, Aziatische, Europese en een grote schare Vlaamse organisten gevormd en geïnspireerd.

Als organist aan de St. Romboutskathedraal te Mechelen groeide hij uit tot een wereldburger die meer dan 2.000 orgelrecitals heeft gegeven.

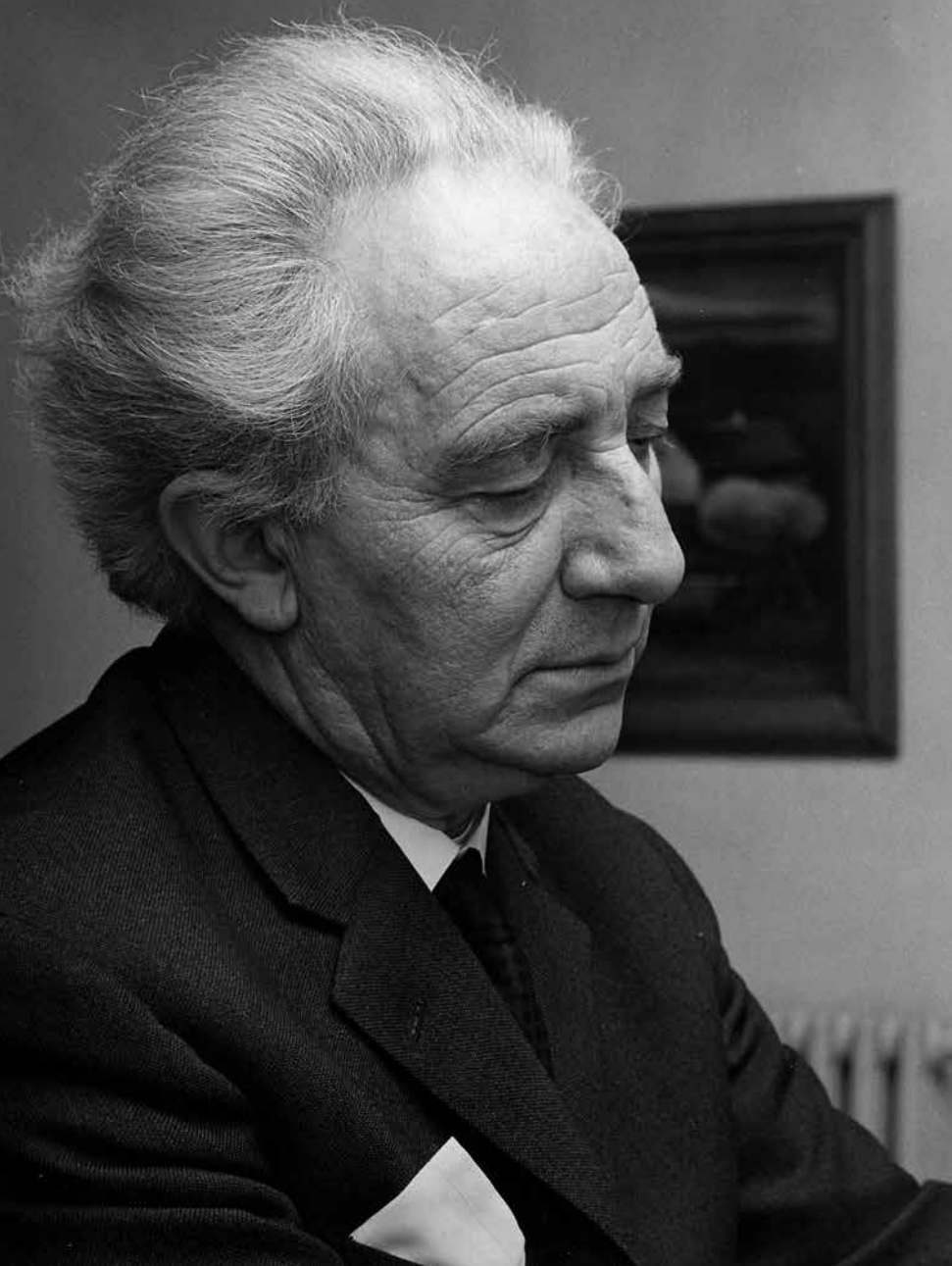
Als beginnend orgelcomponist zet hij met spankracht en artistieke durf de toon in een post-Franckiaanse stijl, gevolgd door nieuwe hoogtepunten in een meer contrapuntische stijl. Ontelbaar veel, goed gestructureerde orgelkoralen sluiten hierop aan.

Vanuit Tielen trok de jonge Flor Peeters naar het Lemmensinstituut waar hij les in orgel, improvisatie en gregoriaanse begeleiding kreeg van Oscar Depuydt (1858-1925). Op twintigjarige leeftijd behaalde hij *Summa Cum Laude* de Prijs Lemmens-Tinel en werd hij onmiddellijk aangesteld als leraar orgel, dit in opvolging van zijn gewaardeerde leermeester.

In 1925 werd Peeters op 22-jarige leeftijd benoemd tot organist van de St.-Romboutskathedraal. Hij had contact met Marcel Dupré (1886-1971) en Charles Tournemire (1870-1939) in Parijs. In 1931 werd hij benoemd – na vergelijkende selectieproeven – tot orgelleraar aan het

.....

Kamiel D'Hooghe (°1929),
kreeg zijn opleiding aan
het Koninklijk Vlaams
Muziekconservatorium van
Antwerpen waar hij het Hoger
Diploma orgel behaalde.
Van 1968 tot eind 1994 was hij
directeur van het Koninklijk
Conservatorium te Brussel.
Als docent orgel aan het
Lemmensinstituut en het
Conservatorium te Maastricht
vormde hij talrijke organisten.
Thans is hij organist aan de
abdijkerk te Grimbergen.
Gedurende 27 jaar was Kamiel
D'Hooghe stichter-voorzitter en
hoofdredacteur van *Orgelkunst*.
.....

Koninklijk Conservatorium te Gent (1931-1948). Daarnaast was hij ook orgelleraar aan de Rooms-Katholieke Leergangen in Tilburg (1935-1948) en vervolgens aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen (1948-1968), waarvan hij directeur werd (1952-1968).

Reeds in 1938 vestigde Flor Peeters de aandacht op de Oud-Nederlandse meesters en verzorgde hij daar rond een driedelige uitgave.⁶ Vanaf 1946 deed hij talrijke transcontinentale concertreizen naar de VSA en gaf hij er ontelbare masterclasses. In 1952 publiceerde hij zijn driedelige *Ars Organi* die vele uitgaven kende.⁷

Na zijn oppensioenstelling leidde hij de internationale cursus orgelspel in de St.-Romboutskathedraal. Intussen werd hij wereldwijd gewaardeerd en werd hij ook geëerd als doctor honoris causa aan de universiteiten van Washington en Leuven.

Zijn compositorisch oeuvre beslaat meer dan 600 titels, verdeeld over 140 opusnummers waaronder vele grote orgelwerken.⁸ In zijn krachtige dynamische jeugdwerken is de Franse laat-romantische post-Franckiaanse stijl aanwezig, zoals in de *Symfonische Fantasia* opus 13 (1925) en in de *Variationen und Finale über ein alt-flämisches Lied 'Laet uns mit herten reyne'* opus 20, gecomponeerd in 1928-1929, uitgegeven in 1934. De *Toccata, Fuga en Hymne op 'Ave Maris stella'* opus 28 is een representatief werk dat wereldwijd gespeeld wordt. *Speculum vitae* opus 36, poëma voor orgel en stem op tekst van Jozef Simons, is een groot gedicht voor orgel dat de Nacht, Morgen, Middag, Avond bezingt. Opus 37 is de vitale *Vlaamse Rhapsodie* geworden. Het volgende opusnummer 38 is een aangrijpende *Elégie*.

Opus 39, *Zehn Orgelchoräle*, gepubliceerd in 1937, kreeg veel weerklank, speciaal in Duitsland. Een nieuwe klankenwereld met lineaire barokke accenten werd ontdekt. De *Passacaglia e Fuga* opus 42 verwerkte daarbij ook nog indrukken van Paul Hindemith (1895-1963). Met de *Modale Suite* opus 43 werd de lijn van de *Suite Gothique* opus 25 van Léon Boëllmann (1862-1897) doorgetrokken naar de modaliteit. Op het einde van Wereldoorlog II ontstond de *Sinfonia per organo*, opus 48 opgedragen aan zijn krachtige energieke vrouw en muze Marieke. Het werd

uitgegeven in 1944. Het is een vitaal stuk in neoklassieke stijl met barokke elementen en echo's van Hindemith.

Het *Concerto voor orgel en orkest* opus 52 zet het orgel met brillen in het officiële muziekleven. De *Liedsymphony for Organ* opus 66, met liederen aan de oceaan, de woestijn, de bloemen, de bergen en de zon getuigt van een positieve muzikale kracht en melodische inspiratie. Met de bundels orgelkoraalbewerkingen opus 68, 69, 70, 75, 76 en 77 en later met zijn monumentaal opus 100 vindt Peeters verdere aansluiting bij de eerder introverte aspecten van de barokke stijl. De contrapuntische denkpatronen zijn ook present in opus 72, *Drei Präludien und Fugen*. Minder bekend is zijn *Concerto voor orgel en piano* opus 74 opgedragen aan zijn dochter Lieva. Later volgden de *Six lyrical Pieces* opus 116, het *Concertino for positiv-organ and harpsichord* opus 122, opgedragen aan Kamiel D'Hooghe en Raymond Schroyens en de sprankelende *Sonata quasi una Fantasia* opus 129.

Hij laat een monumentaal orgeloeuvre na met grote communicatieve vaardigheid en een sterke structuur.

In het boek *Flor Peeters 1903-1986 Allegro energico* schreven Guido Peeters en Raymond Schroyens een indrukwekkend artistiek portret, in het perspectief van het toenmalige Belgisch en internationaal gebeuren.⁹

- 1 WHITELEY, J.S. *Joseph Jongen and his organ music*. New York, 1997.
- FROIDEBISE, A. & LEVAUX, T. *Pierre Froidebise (1914-1962): een portret*. In: *Orgelkunst*, 1999, nr. 2, p. 67-106.
- 2 MALENGREAU, T. *Paul de Maleingreau (1887-1956): Organist, leraar en Belgisch componist*. In: *Orgelkunst*, 2000, nr. 4, p. 194-219.
- 3 ROQUET, F. [ed.] *Raymond Moulaert*. In: *Lexicon Vlaamse componisten geboren na 1800*. Roeselare, 2007, p. 525-526.
- 4 PEETERS, F. *Symfonische fantasia voor orgel*, 1932, W. Bergmans; 1946, H. Gray.
- 5 PEETERS, F. *Sonata quasi una fantasia, opus 129*. 1978, Schott Söhne.
- 6 PEETERS, F. *Oudnederlandse meesters voor orgel. Deel I*. Paris, 1938, Lemoine. *Deel II*. Paris, 1945, Lemoine. *Deel III*. Paris, 1948, Lemoine.
- 7 PEETERS, F. *Ars Organi. Theoretische en praktische orgelmethode in drie delen, bevattende een groot aantal oefeningen en een uitgebreide keuze van stukken uit alle stijlperiodes*, 1953; 1954, Schott.
- 8 SCHROYENS, R. *Catalogus van de orgelwerken van Flor Peeters*. In: *Orgelkunst*, 1983, nr. 2, 21-22.
- 9 PEETERS, G. & SCHROYENS, R. [ed.] *Flor Peeters (1903-1986): allegro energico*, Antwerpen, 1991, Ars organi vzw.

Flor Peeters

Sonata quasi una Fantasia

per Organo
opus 129

ED 6777 *met speciale vriendschap
aan Kamiel D'Hooghe.*

SCHOTT

Mainz · London · New York · Tokyo

© B. Schott's Söhne, Mainz, 1978 · Printed in Germany

Orgelcomponisten met orgelopleiding worden in het kort behandeld. Zij hadden hun wortels in het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw en deden hun orgelkennis op in de symfonische orgelschool van Jacques-Nicolas Lemmens, zijn leerlingen of de daarop volgende generatie. Opmerkelijk is de internationale gerichtheid van velen.

- 10 ROQUET, F. [ed.] *Duvosel, Seraphien Lieven*. o.c. p. 314.
- 11 FERRARD, J. *Charles Hens*. In: *Orgelkunst*, 2004, nr. 1, p. 1-27. *Cantantibus Organis. Orgelstukken van moderne en oude Meesters, Utrecht*, ed. van Rossum.
- Deel I: Jaap Vranken, Cor Kee, Hans Micheelsen, Jean Langlais, Paul Eraly, Herman Strategier, Albert de Klerk, Gabriel Verschraegen.
- Deel II: Hendrik Andriessen, Charles Hens, Helmuth Walcha, Flor Peeters, Henk Badings, Lode Huybrechts, Han van Koert, Albert de Klerk, Gabriel Verschraegen.
- Deel III: Jozef D'Hoer, Hilding Hallnas, Albert de Klerk, Hanz Klotz, Flor Peeters, Gabriel Verschraegen.
- Deel IV: Charles Hens, Herman Schroeder, Edgar De Laet, Pierre Froidebise, Jozef De Brabanter, Jos Joris, Herman Roelstraete, Bernard Bartelink.
- 12 BASTIAENS, L. *Het Aristide Cavallé-Coll-orgel van het Koninklijk Conservatorium te Brussel*. In: *Orgelkunst*, 2000, nr. 2, p. 79-92.
- 13 ROQUET, F. [ed.] *De Middelmeer, Jean*. o.c., p. 229.
- 14 KERSTENS, H. *Maekelberghe, August*. In: *Vlaamse organisten sinds 1900 in het buitenland, Tongerlo*, 2000, p. 16; LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *August Maekelberghe*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 123.
- 15 *Orgelnieuws België, In memoriam Arthur Meulemans*. In: *De Praestant*, 1966, nr.3, p. 70; ROQUET, F. [ed.] *Meulemans Arthur*. o.c., p. 499-500.

Tijdgenoten orgelcomponisten

Orgelcomponisten en hun orgelleraars

Lieven Duvosel (1877-1956)¹⁰ studeerde aan het Koninklijk Conservatorium te Gent en behaalde er Eerste Prijzen in piano, harmonie en contrapunt. Nadien volgde hij in Parijs orgel - en improvisatieles bij Charles-Marie Widor (1844-1937) en compositie bij Gabriël Fauré (1845-1924), zelf een oud-leerling orgel van Clément Loret (1833-1909) aan de 'Ecole de Musique Religieuse', door Louis Niedermeyer in Parijs opgericht.

Lieven Duvosel componeerde een belangrijke, als muzikale biografie ontworpen cyclus, *Levensschets*, bestaande uit *Preludium, Koraal en Fuga voor groot orkest en orgel* (1937). Het merendeel van zijn manuscripten bevinden zich in het conservatorium te Gent. De briljante carrière van deze internationaal gewaardeerde dirigent en componist werd gekortwiekt door beschuldigingen van activisme.

Charles Hens (1898-1967)¹¹, Brussels organist en componist, studeerde theoretische en schriftuurvakken aan het conservatorium te Brussel bij vermaarde orgelcomponisten als Raymond Moulaert, August De Boeck (1865-1937) en Joseph Jongen en volgde orgelles bij Alphonse Desmet (1864-1944), de laatste oud-leerling van Jacques-Nicolas Lemmens, aan het Lemmensinstituut. Na het behalen van het Virtuositeitsdiploma volgde Hens gedurende drie jaar privéles orgel, improvisatie en compositie bij Marcel Dupré in Parijs. Hierbij aansluitend werd Hens organist van de St.-Michiels- en St.-Goedelekathedraal te Brussel. In 1931 stelde hij zich kandidaat voor het ambt van orgelleraar aan het conservatorium te Gent maar na een vergelijkend examen ging de benoeming naar Flor Peeters. In 1935 werd Hens aangesteld tot orgelleraar aan het conservatorium te Luik. In 1953 wordt hij orgelleraar aan het conservatorium te Brussel. Zijn bekendste leerlingen zijn Louis Toebosch (°1916) en Jean Ferrard (°1944). Charles Hens vertolkte de orgelpartij in de concerten voor orgel en orkest van Hindemith, Casella, Dupré, Poulenc en in zijn eigen concerto. Op zijn advies – ook goedgekeurd door Flor Peeters (volgens zijn eigen mededeling met tegenzin) en Jeanne Demessieux – werd het Cavallé-Collorgel in het Brussels conservatorium door de firma Stevens van Duffel geëlektrificeerd en uitgebreid. De speeltafel staat thans in vervallen toestand in een depot van het muziekinstrumentenmuseum

(MIM) van Brussel.¹² Naast de *Passacaglia en Offertoire pour une profession*, uitgegeven bij *Cantantibus Organis* en het *Concerto voor orgel en orkest* blijven van Charles Hens een vijftiental orgelcomposities bewaard, meestal als onderdelen van een vijftal orgelsymfonieën, in diverse conservatoriumbibliotheken.

Brussels pianist, organist, dirigent en componist **Jean De Middelmeer** (1908-1986)¹³ deed zijn hogere muziekstudies aan het conservatorium te Brussel en behaalde diploma's in muziektheorie, schriftuur, piano en kamermuziek. Zijn studies orgel bij Alphonse Desmet werden in 1928 bekroond met het behalen van de Eerste Prijs. Drie jaar later volgde het Virtuositeitsdiploma met Paul de Maleingreau als leraar. Andere conservatoriumleraars – betrokken bij het orgelmilieu – waren: August De Boeck, Raymond Moulaert en Joseph Jongen. Daarna ging J. De Middelmeer zich nog bekwamen in orgel improvisatie bij Marcel Dupré in Parijs. Voor orgel componeerde hij naast de *Variations romantiques* de effectrijke *Tocatta en fuga* (1958) op het gregoriaans *Rorate*, het introitus van de vierde zondag van de Advent.

August Maekelberghe (1909-1975)¹⁴ week vanuit Oostende, na ook in het conservatorium te Gent te hebben gestudeerd (orgel bij Léandre Vilain), in 1932 uit naar de VSA om er te studeren aan het *Detroit Institute of fine Arts* bij Edward B. Mandeville. Hij werd er *Bachelor of Music*. In Detroit was hij actief als dirigent, organist, beiaardier en werd hij stichter-muziekdirecteur van het *St. John's Fall Music festival* in 1950. Hier traden grote virtuozen op als: Fernando Germani, André Marchal en Flor Peeters. A. Maekelberghe gaf orgelles aan de *Wayne State University* in Detroit. Voor orgel componeerde hij onder meer: *Tocatta, Melodie in blue en Fuga*, succesrijk vertolkt op het Delmotte-orgel in de bekende vroegere studio 4 van het N.I.R. Zijn *Flandria* voor orgel met 8 korte variaties op het oudvlaamse lied 'Heer Jezus heeft een hofken waar schoon bloemen staan' werd door Victor Hens in 1975 te Borgerhout uitgevoerd.

De veelzijdige componist **Arthur Meulemans** (1884-1966)¹⁵ begon zijn professionele studies aan de voorloper van het Lemmensinstituut, de *École de Musique religieuse* te Mechelen en had er Aloys Desmet en Edgar Tinel als leraars schriftuurvakken en compositie en Oscar

Depuydt als orgelleraar. Hij werd organist van de O.-L.-Vrouwkerk te Aarschot. In 1916 stichtte hij samen met kanunnik-deken J. Debroux de *Limburgse Orgelschool*, die hij leidde tot 1930. Intussen bouwde hij een grote carrière uit als componist en dirigent. Voor orgel componeerde hij onder meer: *Sonate* (1915), *Concerto voor orgel en orkest* (1943), *Symfonie I* en *Symfonie II* (1949), *Variaties voor groot orgel* (1949), *Concerto voor orgel en orkest nr. 2* (1958), gecreëerd door Gabriël Verschraegen, *Pièce héroïque* (1959), *Sei pezzi* (1959) *Concerto voor groot orgel, trompet en trombone* (1962), gecreëerd door Herman Verschraegen.

De dichterlijke minzame broer van de beroemde oudere Arthur, **Herman Meulemans** (1893-1965)¹⁶, werd laureaat van het Lemmensinstituut in 1914. Hij volgde zijn broer op als organist in de O.-L.-Vrouwkerk te Aarschot en in 1930 als directeur van de *Limburgse Orgelschool* te Hasselt. Hij schreef voor orgel o.m. *Blijde finale*, *Cantabile*, *Stoet* en *Canzonetta*.¹⁷

Het is minder bekend dat **Renaat Veremans** (1894-1969)¹⁸ naast kapelmeester, dirigent en componist, ook organist was. Dit instrument studeerde hij aan het Lemmensinstituut bij Oscar Depuydt en later aan het conservatorium te Antwerpen bij Arthur de Hovre (1868-1931), dit alles met de nodige eindexamen's. Voor het orgel componeerde hij een *Vlaamse Rhapsodie*.

Arthur Verhoeven (1889-1958)¹⁹ kreeg in het conservatorium te Antwerpen orgelles van Arthur De Hovre, harmonie van August De Boeck, contrapunt en fuga van Lodewijk Mortelmans en compositie van Paul Gilson. Vanuit zijn vriendschap met auteur Jozef Simons werd hij benoemd tot organist van de St.-Cordulakerk te Schoten. Deze gedegen organist en componist werd geprezen voor zijn inventieve orgel improvisaties. Hij schreef orkestwerken, kamermuziekwerken, klavierwerken en vele liederen. Hij had een goede technische beheersing en een fijnzinnige expressie. Voor orgel componeerde hij o.a. *Praeludium en Fuga in Es groot*, uitgegeven in 1961, *Twee stukken*, *Drie stukken*. Zijn manuscripten bevinden zich in het Antwerps conservatorium.

Pianist, organist, componist, dirigent en publicist **Camille Van Hulse** (1897-1988)²⁰ deed zijn hogere muziekstudies aan het conservatorium te Antwerpen en volgde nadien nog piano bij de Lisztleerling Arthur de Greef (1862-1940). Zijn vader was nog leerling van Edgar Tinel. Na organist te zijn geweest van de St.-Nicolaaskerk te St.-Niklaas (1919-1923) week hij om gezondheidsredenen uit naar de VSA om zich te vestigen in Tucson waar hij er een veelzijdige artistieke carrière wist uit te bouwen. Voor orgel componeerde hij vele grote werken w.o. *Toccata opus 39*, bekroond

- 16 ROQUET, F. [ed.] *Meulemans Herman*. o.c., p. 500.
- 17 ROQUET, F. [ed.] *Meulemans, Arthur*. o.c., p. 229; *Meulemans, Herman*, o.c., p. 500.
- 18 ROQUET, F. [ed.] *Veremans, Renaat Franciscus Gommarus*. o.c., p. 861-862; LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *Renaat Veremans*. In: *Westvlaamse orgelklanken*, Brugge, 1997, p. 114.
- 19 ROQUET, F. [ed.] *Verhoeven, Arthur Hendrik*. o.c., p. 870.
- 20 PLOVIE, R. *Camil Van Hulse*. In: *Orgelkunst*, 1998, nr. 1, p. 26-31; D'HOOGHE, K. *Belgische orgelcultuur in Nederland*. In: *Orgelkunst*, 1993, nr. 4, p. 171; ROQUET, F. [ed.] *Van Hulse Camille*. o.c., p. 801.

Camille Van Hulse (1897-1988)

$d = 56$ | $\bullet = 96$
 112

Concerto en ré pour orgue et orchestre

1° Prélude

M. Brusselmans (1938)

Petite Flûte (prenant aussi la 3e Fl.) *mf*

2 Grandes Flûtes *mf*

2 Hautbois *mf*

1 Cor Anglais *mf*

2 Clarinettes sib *mf*

1 Clarinette Basses *mf*

2 Bassons *mf*

1 Contrebasse *mf*

1 Cors en fa *mf*

3 Trompettes en ut

3 Trombones et Euba Basse

Timbales

Orgue

Violons 1, 2

Altos

Violoncelles

C. Basses

Autograaf "Concerto in d voor orgel en orkest" van Michel Brusselmans [verz. Kamiel D'Hooghe]

Poco Maestoso $\bullet = 96$ *acceler. peu à peu jusqu'à 132. (au n° 9)*

met de eerste prijs van de *American Guild of Organists* in 1946, *Symphonia Elegiaca* opus 83, *Symphonica Mistica*, *Sinfonia da Chiesa* opus 144, *Preludes*, *Missa brevis*, *Tocatta Fantasy op 'Gaudeamus'* opus 62, *Hommage à Breughel* opus 140, *Prelude et Fugue sur B.A.C.H.* opus 150, e. a. In de Stadsbibliotheek van St.-Niklaas bevindt zich het volledig archief van deze Waaslands-Amerikaanse musicus.

Organist, componist, dirigent en docent **Clement D'Hooghe** (1899-1951)²¹ was de zoon van Franciscus Joannes D'Hooghe (1854-1934), onderwijzer en koster-organist, opgeleid aan de Bisschoppelijke Normaalschool te St.-Niklaas. Clement kreeg zijn basisopleiding van zijn vader, organist van de hoofdkerk van Temse en legde met succes examens af voor de Diocesane Commissie van het bisdom Gent. Hij deed hogere muziekstudies aan het conservatorium te Antwerpen en studeerde er orgel bij Arthur de Hovre en Alex Papen. Voor de schrijftuurvakken had hij als belangrijkste leraars: August De Boeck, Emiel Wambach en Lodewijk Mortelmans. Naderhand ging hij zich nog vervolmaken in orgelinterpretatie en improvisatie bij Marcel Dupré in Parijs. Als improvisator begeleidde hij films in de theaters (grote bioscopen) *Empire* en *Roxy*. Hij was organist van het merkwaardige historisch orgel van de St.-Pauluskerk te Antwerpen en componeerde een vijftiental orgelwerken waaronder: *Preludium*, *Postludium*, *Kleine Suite*, *Inhuldigingsmarsch*, *Fantastische Dans*, *Stemming*, *Elegie* en *Vier Toccata's*.

De Vlaamse pianist, organist, dirigent en componist **Jozef Vermeiren** (1904-1999)²² deed zijn hogere studies aan het Antwerps conservatorium en had als orgelleraars Willem de Latin (1876-1942) en Arthur De Hovre. Hij laat een uitgebreid compositorisch oeuvre na met o.m. voor orgel *Tocatta* (1953).

Norbert Rosseau (1907-1975)²³ kwam uit een milieu van circusartiesten en studeerde als wonderkind viool bij de zigeuner-violist Piramo in Genua. Bij zijn terugkeer in Vlaanderen liet hij zich reeds op 12-jarige leeftijd als dirigent gelden. Vanaf 1920 studeerde hij in Rome orgel bij Fernando Germani en hij behaalde in 1929 het *Diploma di Licenza Superiore dal Corso di Composizione* aan het conservatorium in Rome. In 1932 keerde hij naar België terug en

trad hij hier op als vioolvirtuoos. Na WO II was hij samen met Louis de Meester de eerste componist in Vlaanderen die dodecafone - en elektronische muziek componeerde. Rosseau schreef voor orgel: *Salve Regina* opus 79 (1959), *Preludio*, *Interludio*, *Postludio* opus 81 (1962) en *Prélude et fugue* voor orgel en strijkorkest.

Edward Loos (1906-1968)²⁴ kreeg als jonge knaap vanwege zijn vader de orgelklanken van alle kerken van St.-Truiden te horen. De verdere orgelsporen brachten hem in de *Limburgse Orgelschool* met Arthur Meulemans als directeur. Daarnaast heeft hij zich in 1932 ingeschreven in de beiaardschool te Mechelen in. Terwijl Edward Loos leraar, organist en beiaardier was, werd hij vanaf 1951 tot 1961 ook technisch directeur van de *Limburgse Orgelschool*. Intussen wist hij meer dan 300 werken te componeren. Voor orgel zijn vier bundels bekend met daarin: *Preludes*, *Fantasia's*, *Wijding I*, *Wijding II* opus 13 en *Wijding III*: 20 stukken voor orgel of harmonium en *Vier stukken voor groot orgel*. Deze muziek is een uitloper van een romantische en enigszins devote stijl.

Componisten schrijven voor orgel Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium Antwerpen

Marinus De Jong (1891-1984)²⁵, pianovirtuoos, componist, docent en dirigent was afkomstig uit Oosterhout (NL) en deed zijn hogere muziekstudies piano, theorie, schriftuur en compositie te Antwerpen en bekwam reeds tijdens zijn studies de prijs *Albert de Vleeshouwer* met de compositie *Preludium en tripelfuga voor orgel* opus 2 (1917). In 1954 behaalde hij in Haarlem de prijs van het internationaal compositie - en orgelconcours met zijn *Prelude and Quadruplefugue in dodecaphonic style* opus 99, opgedragen aan Albert de Klerk. Deze compositie is uitgegeven samen met de *Tocatta, Choral and Fugue* opus 97, opgedragen aan Jules Vyverman, directeur van het Lemmensinstituut, en de *Fantasia* opus 98, opgedragen aan Edgar De Laet, leraar orgel aan het Lemmensinstituut (in opvolging van Flor Peeters). De *Passacaglia con fuga*

- 21 D'HOOGHE, K. *Clement D'Hooghe (1899-1951)*. In: *Orgelkunst*, 1999, nr.4, p. 234-243; WOUTERS, L. *Repertorium van de werken van Clément D'Hooghe*. Temse, 1955; ROQUET, F. [ed.] *D'Hooghe Clement*. o.c., p. 294.
- 22 D'HOOGHE, K. *Jef Vermeiren (Antwerpen, 13.06.1904 – Overijse 27.06.1999) overleden*. In: *Orgelkunst*, 2000, nr. 1, p. 61; ROQUET, F. [ed.] *Vermeiren Jozef*. o.c., p. 877.
- 23 ROQUET, F. [ed.] *Rosseau Norbert Oscar Claude*. o.c., p. 604.
- 24 BERKENBOSCH, F. *In memoriam Edward Loos (16.8.1906-23.1.1968)*. In: *De Praestant*, 1968, nr.3, p. 60; ROQUET, F. [ed.] *Loos Edward Maria Wivine*. o.c., p. 462.
- 25 D'HOOGHE K. *Marinus De Jong (1891-1984)*. In: *Orgelkunst*, 1984, nr. 4, p. 26-29; ROQUET, F. [ed.] *De Jong Marinus*. o.c., p. 198.

- 26 D'HOLLANDER, J. *Het geslacht Van Durme. Twee eeuwen dienstbetoon in kerk en kerkmuziek*. In: *Orgelkunst*, 1994, p. 66-86; D'HOOGHE, K. *In memoriam Gerard Van Durme (1904-1998)*. In: *Orgelkunst*, 1998, nr. 2, p. 84; ROQUET, F. [ed.] *Van Durme Jef*. o.c., p. 767.
- 27 D'HOOGHE, K. *In memoriam Karel de Brabander 1913-1984*. In: *Orgelkunst*, 1985, nr. 1, p. 35; ROQUET, F. [ed.] *De Brabander Karel*. o.c., p. 161.
- 28 *Orgelnieuws, België, In memoriam Piet Nuten*. In: *De Praestant*, 1970, nr. 4, p. 91; ROQUET, F. [ed.] *Nuten Piet*. o.c., p. 542-543.
- 29 ROQUET, F. [ed.] *Brusselmans Michel*. o.c., p. 89.
- 30 ROQUET, F. [ed.] *Pelemans Willem*. o.c., p. 567-568.
- 31 ROQUET, F. [ed.] *Herberigs Robert*. o.c., p. 386-387.
- 32 HEYE, F. *Het orgelconcerto van Robert Herberigs*. In: *Orgelkunst*, 2005, nr. 1, p. 22-29; *Rechtzetting*. In: *Orgelkunst*, 2005, nr. 2, p. 123. *Orgelnieuws*. In: *De Praestant*, 1963, nr. 4, p. 104.
- 33 ROQUET, F. [ed.] *Deroo Maurits*. o.c., p. 247-248.
- 34 *Mededelingen, In memoriam Willy Snellings*. In: *Orgelkunst*, 1998, nr. 1, p. 43; ROQUET, F. [ed.] *Snellings Willy*. o.c., p. 645.
- 35 ROQUET, F. [ed.] *De Brabanter Jozef*. o.c., p. 162.
- 36 ROQUET, F. [ed.] *Van Innis Willy* o.c., p. 803
- 37 ROQUET, F. [ed.] *Lerinckx Joseph Philippe Michel Antoine ('Jos')*. o.c., p. 803
- 38 ROQUET, F. [ed.] *Eraly, Jacques-Paul Marie ('Paul')*. o.c., p. 320.
- 39 PEETERS, F. Z.E.H. *Joris, directeur van het Lemmensinstituut te Mechelen*. In: *De Praestant*, 1962, nr. 4, p. 86-87; ROQUET, F. [ed.] *Joris Jozef*. o.c., p. 414-415.
- 40 BASTIAENS, L. *Het orgelwerk van Lodewijk De Vocht (1887-1977)*. In: *Orgelkunst*, 1987, nr. 4, p. 25-28
- 41 ROQUET, F. [ed.] *Van Looy Jozef ('Jos')*. o.c., p. 809.

for organ op het thema *Ave Maris stella* opus 90 verwijst naar een voorliefde voor het gebruik van oude vormen en gregoriaanse melodieën. Daarnaast zijn er nog de *Prae-inter-et postludia* voor orgel. Al deze orgelcomposities werden door *World Library of sacred Music* in Amerika uitgegeven. Daarnaast componeerde hij nog een *Concerto voor orgel en orkest* opus 168 (1974). Zijn uitgebreid compositorisch oeuvre is door-drongen van oude modi, gregoriaans, modale constructies, kleurharmonieën en meesterlijk contrapunt.

Velen van de 22 leden van de Van Durme-muziekdynastie waren werkzaam als kerkmusicus-organist in het bisdom Gent. **Jef Van Durme** (1907-1965)²⁶, componist, musicus-modulator en componist trok andere lijnen. Na succesvolle muzikale studies te Antwerpen richtte hij zich naar het Duitse cultuurgebied en volgde er als énië Belg gedurende drie maanden les bij Alban Berg in Wenen. Hierbij aansluitend volgde hij ook les bij Herman Scherchen, Clemens Krauss en Josef Marx. Voor orgel componeerde hij in 1949 een *Fantasia* opus 43.

Na enige tijd wijsbegeerte te hebben gestudeerd aan de faculteit *Notre-Dame de la Paix* in Namen volgde **Karel De Brabander** (1913-1984)²⁷ gedurende een jaar les aan het Lemmensinstituut te Mechelen en stapte dan over naar het conservatorium te Antwerpen waar hij piano en schrijftuurvakken volgde. Via zijn functie als muziekregisseur was hij vertrouwd met het toenmalig modernisme dat hij consequent toepaste in zijn composities. Voor orgel componeerde hij onder meer *Cryptograffiti – variaties voor orgel* (1976) en *Triptiek voor orgel* (1983).

Musicoloog, docent, wetenschappelijk bibliothecaris en componist **Piet Nuten** (1913-1970)²⁸ - een veelzijdig, dynamisch en gedreven man - deed hogere studies muziek-schrijftuur te Antwerpen en muziekwetenschappen aan de universiteit te Gent. Naast zijn vele muziekwetenschappelijke en pedagogische activiteiten vond hij nog de tijd en inspiratie om drie orgelboeken te componeren.

Koninklijk Conservatorium Brussel

De Brusselse Vlaming **Michel Brusselmans** (1886-1960)²⁹ – broer van de kunstschilder Jean Brusselmans - werd geboren te Parijs uit Belgische ouders. Zij kwamen terug naar België. In het conservatorium te Brussel behaalde hij diploma's theoretische vakken, vervolgde zijn studies bij Vincent d'Indy aan de Parijse *Schola Cantorum* en rondde zijn opleiding af met privé-lessen bij Paul Gilson in Brussel. In 1938 componeerde hij een *Concerto voor orgel en orkest*.

De leraar, componist, commentator en muziek-criticus **Willem Pelemans** (1901-1991)³⁰ was over gans België bekend en gewaardeerd als een beminnelijk en toegewijd man met discipline, gezondheid en werkkraft. Deze muzikale autodidact componeerde niet minder dan 400 opusnummers. Voor orgel schreef hij *XVIII Preludiums* (1932), een *Offertorium voor orgel en orkest* (1646) en een *Concerto voor orgel en orkest* (1964), gecreëerd in het N.I.R door Leopold Sluys als solist samen met het radio-orkest.

Koninklijk Conservatorium Gent

De veelzijdige, merkwaardige componist, zanger, romancier, auteur, kunstschilder en abrikozen-kweker **Robert Herberigs** (1886-1974)³¹ heeft een belangrijk *Concerto voor orgel en kamerorkest* gecomponeerd³² dat door Gabriël Verschraegen een eerste maal werd uitgevoerd in het Stadhuis te Gent in de reeks concerten "Rond de troon van Jozef II", in december 1962. Herberigs oeuvre voor orgelsolo bleef beperkt tot drie preludia: *preludium generale*, *preludium voor psalm 3* en *preludium voor psalm 4*.

Maurits Deroo (1902-1988)³³, violist, componist en pedagoog kreeg zijn hogere muzikale opleiding in het conservatorium te Gent en werd later, in opvolging van Joseph Ryelandt, directeur van het Stedelijk Conservatorium te Brugge. Voor orgel componeerde hij als opus 31/2 een *Hymne* (1943) en een *In Memoriam* opus 31/3 (1945).

Leerlingen van Flor Peeters Orgelcomponisten

Zeven en twintig organisten-orgelcomponisten studeerden aan het Lemmensinstituut orgel improvisatie en gregoriaanse begeleiding bij Flor Peeters. Sommigen deden voortgezette studies aan het de conservatoria van Brussel, Gent of Liège. Raymond Keldermans (1911-1984) deed verdere studies aan de Hochschule für Musik in Berlijn-Charlottenburg

en Paul Eraly (1910-1987) ging na WO II in Parijs improvisatie studeren onder de leiding van André Marchal en Gaston Litaize. Anderen deden ook universitaire studies musicologie of volgden andere vervolmakingcursussen in het buitenland.

Afgestudeerden aan het Lemmensinstituut (1923-1952)

Willy Snellings (1915-1997)³⁴ behaalde in 1944 het laureaatsdiploma en was als organist en koorleider werkzaam in de St.-Martinuskerk te Beveren en naderhand ook als directeur van de gemeentelijke muziekschool aldaar.

Voor orgel schreef hij een bewerking van *De Vlaamse Leeuw* (1985) en componeerde de *Toccata Paschalis* (1986) en *Juravit Dominus*. Tweemaal werden zijn orgelcomposities door SABAM bekroond: het *Koraal en variaties op het lied 'Tussen licht en donker'* (1986) en de *Symfonische Parafrase over het Pools Marialied 'Z Dawna polskitys Krolowa'* (1996).

Na de basisopleiding aan het Blindeninstituut te St.-Lambrechts-Woluwe vervolgde **Jos De Brabanter** (1918-2006)³⁵ zijn studies aan het Lemmensinstituut te Mechelen. In het oorlogsjaar 1940 werd hij laureaat, een jaar later behaalde hij er het Diploma van Uitmuntendheid en in 1944 bekam hij de Prijs Lemmens-Tinel. Voor orgel componeerde hij onder meer *Sonate* (1960), opgedragen aan zijn leermeester en vriend Flor Peeters, *Passacaglia and Allegro* (1962), opgedragen aan Kamiel D'Hooghe, *Zes stukken voor orgel, waaronder Postludium super Ite Missa est Alleluia* (1962) en *Koraalvoorspel op 'Nu sijt willecome'* (1960).

Pianist, organist, dirigent en leraar **Willy Van Innis** (1919-2002)³⁶ deed zijn hogere muziekstudies aan het Lemmensinstituut en behaalde er het laureaatsdiploma en de Prijs van Uitmuntendheid. Voor orgel schreef hij *Suite Mechliensis* en *Fantasie-improvisatie op 'Te Joseph celebrent'*

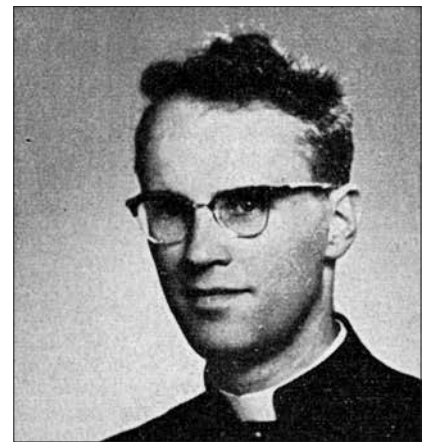
Priester, docent, organist, beiaardier en componist **Jos Lerinckx** (1920-2000)³⁷ komt uit een koorminnende familie. In 1946 bekam hij in het Lemmensinstituut het laureaatsdiploma. Vanuit zijn permanente voeling met het kerkmuzikale milieu componeerde hij voor het orgel *Toccata, inleiding en fughetta op psalm 50* (1962), *Intonatio voor psalm 94* en *Divertimento en parafrase voor groot orgel* (1989).

Paul Eraly (1910-1984)³⁸ zong mee in het knapenkor onder leiding van dom Joseph Kreps. Aan het Lemmenstinstituut te Mechelen deed hij hogere studies kerkmuziek. Gaston Fere-mans (Prijs Lemmens-Tinel) was er zijn vriend en medestudent. P. Eraly behaalde er samen met zijn medestudenten Lode Van Dessel, Albert De Meester en Lode Huybrechts het eindi-ploma. In 1933 volgde hij Alphonse Desmet op als organist van de St.-Servatiuskerk te Schaarbeek. Na de oorlog volgde hij in Parijs nog een improvisatiecursus bij André Marchal en Gaston Litaize en in 1951 nam hij deel aan het eerste internationaal improvisatieconcours in Haarlem. Onder zijn impuls kwam er in de St.-Servatiuskerk een nieuw groot Klaisorgel (1954). Later kon hij moeilijk overweg met de kerkmuzikale hervormingen als gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie.

Hij componeerde heel wat orgelwerken waaronder: zes stukken voor orgel, twee stukken voor orgel, *Fugue en mi bémol* (1939), *Passacaille, Pastorale*, (1941), *Cantilène* (1948) en *Prélude et fugue mixolidien* (1954).

Priester, organist, leraar en directeur van het Lemmensinstituut te Leuven **Jozef Joris** (°1923)³⁹ kwam als knaap in contact met de religieuze muziek, met het orgel en met het kathedraalkoor van Antwerpen onder leiding van Lodewijk De Vocht (1887-1977)⁴⁰ en kanunnik Striels. Later deed hij kerkmuziekstudies aan het Lemmensinstituut. In 1949 bekwam J. Joris het laureaatsdiploma, een jaar later de prijs van uitmuntendheid en in 1952 de Prijs Lemmens-Tinel. Hij studeerde eveneens musicologie aan de KU Leuven. Als directeur van het Lemmensinstituut zorgde hij voor de verhuis in 1968 naar Leuven en voerde met grote visie en dynamiek een reeks reorganisaties en herstructureringen door. Hij componeerde diverse orgelwerken waarvan *Twee improvisaties op cornet* zijn uitgegeven bij *Cantantibus organis*.

Organist, koorleider, componist en docent **Jos Van Looy** (1927-2001)⁴¹, deed schitterende hogere muziekstudies aan het Lemmensinsituut die werden bekroond met de Prijs Lemmens-Tinel. Reeds op 23-jarige leeftijd werd hij directeur

Jozef Joris (°1923)

TOCCATA

Jos Van Looy
Directeur dell'Arcademia Musicale di Ler
e Prof. all'Istituto Lemmens, di Malines

Test. II - *Bordone 6' - Obor 8'*
Test. I - *Bordone 10' - Tannone 2' - Quinta 3'*

Allegro

28

sciolto

senza Ped.

* *MODE 6'*

* *FOODI 8'*

36

L'ORGANISTA EUROPEA - Volume II

- 42 D'HOOGHE, K. *Een gesprek met André Laporte*. In: *Orgelkunst*, 1998, nr. 1, p. 17-21; PLOVIE, R. *Ostinato per Organo van André Laporte* (°1931). In: *Orgelkunst*, 1998, nr. 1, p. 22-25; ROQUET, F. [ed.] *Laporte André*. o.c., p. 433-444.
- 43 KERSTENS, H. *Van Dessel, Jozef Lodewijk*. In: o.c. Tongerlo, 2000, p. 24; ROQUET, F. [ed.] *Van Dessel Jozef Lodewijk ('Lode')*. o.c., p. 754-755.

The image shows a musical score for 'Eerste manier' by André Laporte. It is divided into three sections: 1. (Gamba F, Voix céleste 8), 2. (Hoerfluit F, Koppelfluit 4, Nazard 1 1/3), and 3. (Ped. Gedekt 8). The score is written for Organ and Pedal. The first section is marked with a tempo of ♩ = ca. 92. The second section is marked with a tempo of ♩ = ca. 80. The third section is marked with a tempo of ♩ = ca. 80. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamics.

André Laporte, 'Out of darkness into light', 2004

- 44 KERSTENS, H. *Keldermans Raymond*. In: o.c. Tongerlo, 2000, p. 13-14; ROQUET, F. [ed.] *Keldermans Raymond*. o.c., p. 417.
- 45 KERSTENS, H. *Huybrechts Lode*. In: o.c. Tongerlo, 2000, p. 12-13; ROQUET, F. [ed.] *Huybrechts Lodewijk ('Lode')*. o.c., p. 401.
- 46 KERSTENS, H. *Goemanne Noël*. In: o.c. Tongerlo, 2000, p. 10-11; ROQUET, F. [ed.] *Goemanne, Noël*. o.c., p. 353-354.
- 47 KERSTENS, H. *Raevens Jean ('John')*. In: o.c. Tongerlo, 2000, p. 19; ROQUET, F. [ed.] *Raevens Jean ('John')*. o.c., p. 587.
- 48 [D'HOOGHE, K.] *Renaat Mores overleden*. In: *Orgelkunst*, 1997, nr. 2, p. 41; ROQUET, F. [ed.] *Mores Renaat ('René')*. o.c., p. 522.

van de Stedelijke Muziekacademie van Lier, daarnaast was hij een zeer bekwaam docent aan het Lemmensinstituut en de conservatoria van Maastricht en Antwerpen. Hij was tevens organist aan de St.-Gummaruskerk te Lier. Voor orgel componeerde hij diverse werken waaronder een *Fantasia en fuga*, bekroond door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone kunsten van België.

André Laporte (°1931)⁴², tijdgenoot van Karel Goeyvaerts, leerde vanaf zijn jonge jaren de nieuwe muziek kennen en waarden via de radioprogramma's en maakte reeds vroeg kennis met Paul Collaer, Louis De Meester, Vic Legley en David Van de Woestijne. Laporte bekroonde zijn hogere muziekstudies aan het Lemmensinstituut met het behalen van de Prijs Lemmens-Tinel in 1958. Hier kreeg hij orgellessen van Flor Peeters en Edgar de Laet. Bij de BRT kreeg hij verschillende leidinggevende functies en als docent aan het conservatorium te Brussel vormde hij verschillende belangrijke jonge componisten. Als toondichter wist hij grote faam te verwerven. Na tijdens zijn studietijd een *Fuga in de phrygische toonaard* (1958) te hebben geschreven, vervolgde hij met de *Ostinato* (1962). Voor orgel en trompet ontstonden

de *Seven visions from the Apocalypse of Saint John* (1993) en later de *Passacaglia serena con Quodlibet sul nome Kamiel D'Hooghe* (oorspronkelijk geschreven voor studentenorkest in 1994) en *Out of darkness into light*, zeven manieren voor orgel (2004), uitgegeven door *Orgelkunst*.

Emigreerden naar de VSA

Lode Van Dessel (1909-1993)⁴³ werd laureaat van het Lemmensinstituut in 1929 en behaalde in 1931, samen met Paul Eraly, de Prijs van Uitmuntendheid. In 1947 vertrok hij naar Detroit in de VSA en bouwde er een mooie artistieke loopbaan uit. Als componist bedacht hij het orgel met *Choral et fugette* en *Twee orgelsuites*.

Raymond Keldermans (1911-1984)⁴⁴, organist,

beiaardier, koorleider, docent en componist studeerde aan het Lemmensinstituut en behaalde het laureatsdiploma in 1932. Hij ging zich verder bekwamen in compositie, koor- en orkestdirectie in de *Hochschule für Musik* in Berlijn-Charlottenburg en was ook nog een tijdje privé-leerling voor fuga, compositie en orkestratie bij Arthur Meulemans en Paul Gilson. In 1946 vertrok hij met zijn gezin naar de VSA om daar als organist, leraar, koorleider en beiaardier een mooie artistieke loopbaan uit te bouwen. In zijn orgeloeuvre vinden we: *Suite*, *Toccata op 'Veni Sancte Spiritus'*, *Professional of the 'Clouds of Night are passed away'* en *Bijbelse taferelen*.

Lode Huybrechts (1911)⁴⁵, zoon van Arthur Huybrechts (1880-1933) - koster-organist en schoolhoofd en oudere broer van August (1920) - behaalde in 1929 het laureatsdiploma aan het Lemmensinstituut te Mechelen, het uitmuntendheidsdiploma in 1930 en een jaar later de Prijs Lemmens-Tinel met grootste onderscheiding. In 1951 vertrok hij naar de VSA en werd er organist in verschillende kerken in New York en Pittsburg. Hij is een vruchtbaar en succesrijk componist. Naast een compositie voor piano en klavier; (een zeldzame combinatie), schreef hij vier orgelsymfonieën, een *Preludium en Fuga*, (meerdere malen uitgevoerd door Charles Hens, CD-opname in de kathedraal van Ieper door Ludo Geloën), *Rêverie voor orgel* (op een thema uit *De Nieuwe Wereld* van Dvořák), opgedragen aan Flor Peeters en... Amerika, en een orgelbewerking van *De Grote Poort van Kiev* van Moussorgsky's *Schilderijtentoonstelling*.

Noël Goemanne (°1926)⁴⁶ bekwam in 1948 het eindexamen aan het Lemmensinstituut te Mechelen. Hij studeerde verder aan het conservatorium te Luik bij Charles Hens en Pierre Froidebise en nam gedurende twee jaar ook privé-les improvisatie bij Flor Peeters. In 1952 emigreerde hij naar de VSA waar hij organist werd in verschillende kerken in Texas (1952-1955) en Michigan (1955-1968). Daarna heeft hij zich definitief gevestigd in Dallas en er als organist en componist een boeiend artistiek leven opgebouwd. Hij werd bekroond met een onderscheiding voor zijn bijdrage voor de religieuze muziek vanuit Manilla, ontving kerkelijke onderscheidingen en componeerde de processiehymne *Fanfare and Concertato on 'all Creatures of Our God and King'*, besteld

door het muziekcomité bij gelegenheid van het bezoek van Paus Johannes Paulus II aan Texas. Tevens werd hij doctor honoris causa aan twee universiteiten. Noël Goemanne is een Amerikaanse Vlaming met invloeden van Flor Peeters en Leonard Bernstein. Hij componeerde meer dan 300 werken waarvan de volgende orgelcomposities werden uitgegeven: *Ode to St. Cecilia*, *The Canticle of the Suon*, *Te Deum*, *Sant'Antonio Suite*, *Trilogy for Dallas* en *Four short Improvisations on the Ite Missa est*. Verschillende koorcomposities werden onder de leiding van Vic Nees en/of Ludo Claessen uitgevoerd.

Jean Raevens (°1929)⁴⁷ studeerde aan het Lemmensinstituut en behaalde er in 1952 het laureaatsdiploma. Aansluitend hierop studeerde hij aan het conservatorium te Gent bij Gabriël Verschraegen waar hij in 1953 een Eerste Prijs orgel behaalde. Na een functie als koorleider bij de *Regensburger Domspatzen* in 1954 vertrok hij naar de VSA om er eerst als organist te functioneren bij bisschop Donovan in Detroit (1961) en naderhand (1963) te doceren aan de universiteit te Pittsburgh. Hij schreef veel orgelcomposities.

Afgestudeerden aan het Lemmensinstituut doen verdere studies aan het Koninklijk Conservatorium te Gent met Flor Peeters als orgelleraar.

In zijn geboortestad Ronse ontving **Renaat Mores** (1899-1997)⁴⁸ zijn muzikale vooropleiding bij Arthur de Hovre, Alfons Suys en Karel De Sutter voor piano, orgel en harmonie. In het conservatorium te Gent deed hij hogere muziekstudies en behaalde er in 1936 een Eerste Prijs. Nadat hij gedurende enkele jaren kapelmeester-organist was in de O.-L.-Vrouwkerk te Dendermonde, werd hij in 1935 organist in de dekanale St.-Martinuskerk van Aalst. Voor orgel componeerde hij: *Variaties over psalm 22*, *Fughetta over psalm 125*, *Variaties*, *Finale-Toccata over psalm 150*, *Fuga per organo con coro*, *Zeven variaties* en *finale en Twee variaties*.

Pianist, organist, componist, en muziekleraar **Willy Ostyn** (1913-1993)⁴⁹ deed aan het Lemmensinstituut hogere studies kerkmuziek, volgde er orgelles bij Flor Peeters en behaalde in 1935 het laureaatsdiploma. In het conservatorium te Gent bekroonde hij zijn verdere studies schrijftuurvakken, piano en orgel met de Eerste Prijs orgel in 1939. Zijn

werkterrein als muziekleraar, organist en pianist was meestal geconcentreerd rond Roeselare, Izegem en het Omroeporkest te Brussel. Hij componeerde vooral voor symfonisch orkest. Zijn composities – eerder lichtvoetig van stijl en inhoud – werden veelvuldig uitgevoerd door het toenmalige Omroeporkest. Voor orgel schreef hij o.m. een *Symfonie*, opgedragen aan Flor Peeters en een *Preludium in g*, *Preludium in Bes*, *Toccata in d*, *Rosvensters* en *Elegie*.

Organist, pedagoog, componist en directeur **Gabriël Verschraegen** (1919-1981)⁵⁰ studeerde orgel bij Flor Peeters aan het Lemmensinstituut waar hij in 1939 laureaat werd en hierop aansluitend in 1941 een Eerste Prijs en in 1942 het Hoger Diploma behaalde aan het Koninklijk Conservatorium te Gent. Hier werden lessen gegeven aan het beroemde Cavaillé-Collorgel in de St.-Niklaaskerk. Reeds in 1944 werd G. Verschraegen organist aan de St.-Baafskathedraal te Gent en in 1948 volgde hij Flor Peeters op als leraar orgel aan het conservatorium te Gent. Van dit hoger muziekinstituut werd hij in 1968 directeur. Hier vormde hij ook een uitgebreide schare organisten waaronder Jo Van Eetvelde, Johan Huys, Stanislas Deriemaeker, Georges baron Minne, Herman⁵¹ en Dirk Verschraegen, en Edward de Geest. In 1956 stichtte Gabriël Verschraegen het *Gents Orgelcentrum* dat instond voor de organisatie van de jaarlijkse orgelcycli en de vijfjaarlijkse internationale orgelwedstrijden. Hij was een gezagvol en inspirerend orgelvirtuoos met grote internationale uitstraling. Deze talloze activiteiten verhinderden hem niet om ook een uitgebreid compositorisch oeuvre na te laten. Voor zijn instrument, het orgel, componeerde hij: *Toccata op 'Te Deum'* (1973), *Concerto voor orgel, strijkorkest en pauken*, *Litanie* (geïnspireerd op de litanie van alle heiligen), *Fantasia en fuga op de naam B.A.C.H.*, *Aria*, *Symfonie voor orgel, koperensemble en pauken* (1970), *Fantasia* (1977), opgedragen aan Berten De Keyser, *Preludium en fuga in C*, *Passacaglia in e opus 20*, opgedragen aan Isidoor Opsomer, *Thema en variaties*, *Toccata in h klein*, opgedragen aan zijn zoon Dirk, en liturgisch gebonden kleinere werken als *'Puer natus est'*,

- 49 LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *Willy Ostyn*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 125; ROQUET, F. [ed.] *Ostyn William Maria ('Wily')*. o.c., p. 550-551.
- 50 VAN SPRONSEN, J.W. *Wij spraken met Gabriël Verschraegen*. In: *De Praestant*, 1955, nr. 1, p. 14; DE GEEST, E. *Gabriël Verschraegen*. In: *Orgelkunst*, 1999, nr. 1, p. 3-29; ROQUET, F. [ed.] *Verschraegen, Gabriël*. o.c., p. 884.
- 51 D'HOOGHE, K. *In memoriam Herman Verschraegen (†1994)*. In: *Orgelkunst*, 1994, p. 87.

Koraal-Prelude op 'Placare', Partita Veni creator, uitgegeven bij *Cantantibus organis*. Zijn stijl kan worden omschreven als neoklassiek, met zowel Franse als Duitse beïnvloeding, deels gebaseerd op gregoriaanse melodieën en contrapuntische technieken.

Afgestudeerden aan het Lemmensinstituut en het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen met Flor Peeters als leraar orgel. **Leopold Sluys** (1922-1988)⁵² deed zijn volledige orgelstudies bij Flor Peeters, eerst in het Lemmensinstituut waar hij in 1942 laureaat werd, daarna in het conservatorium te Gent waar hij in 1943 een Eerste Prijs behaalde en tenslotte in het conservatorium te Antwerpen om er het Hoger Diploma te behalen. Nadat hij in 1945 benoemd werd als kapelmeester-organist van de St.-Martinusbasiliek te Halle werd hij in 1955 eerste laureaat van de Internationale Bachwedstrijd te Gent en in 1964 volgde de benoeming tot orgelleraar aan het Koninklijk Conservatorium te Brussel. Voor orgel schreef Leopold Sluys *Thema met variaties* (1967).

Zoals heel wat organisten begon **Chris Dubois** (°1934)⁵⁶ zijn muziekstudies aan een Bisschoppelijke Normaalschool (Torhout). Op advies van zijn orgelleraar Norbert Bogaert deed hij hogere kerkmuziekstudies in het Lemmensinstituut te Mechelen. Bij de benoeming van Flor Peeters tot directeur van het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen (1952) werd Chris Dubois er orgelstudent in 1955. In 1958 behaalde hij de Eerste Prijs orgel. In 1960 ontving hij de *Prijs Verrept-Brouwers* voor de interpretatie van orgelwerken van J.S. Bach en twee jaar later kreeg hij de *prijs Albert de Vleeshouwer* voor orgelcompositie. In 1964 werd hij laureaat van het eerste internationaal orgelconcours te Brugge met onder meer de vertolking van de *orgelsonate* van Vic Legley. Niettegenstaande een succesrijke deelname aan de examens voor musicus-modulator in de BRT, verkoos Chris Dubois de orgelwereld als zijn meest natuurlijke biotoop.

Autograaf 'Thinking of July 4th' van Raymond Schroyens
[verz. K. D'Hooghe]

In het Lemmensinstituut werd **Raymond Schroyens** (°1933)⁵³ laureaat in 1954. Hij vervolgde zijn studies aan het Antwerps conservatorium en bewam een Eerste Prijs orgel in 1958. Na een oponthoud in de VSA ging hij zich in Londen bij Thurston Dart toeleggen op het klavecimbelspel en won hij verschillende prijzen voor pianobegeleiding en compositie. Hij was werkzaam bij de radio, meer bepaald BRT 3 en leraar klavecimbel aan het Conservatorium te Brussel. Over Flor Peeters en zijn orgeloeuvre schreef hij boeiende bijdragen.⁵⁴ Als componist schreef hij voor orgel: *Twee Praeludia* op 'Adeste fideles' en 'Hoe leit dit Kindeken'. Met zijn *Thinking of July the 4th* schreef hij een grootse en diepgravende hommage aan Flor Peeters en aan de VSA.⁵⁵

Naast koorcomposities schreef hij heel wat beiaard- en orgelwerken waaronder: *Aria*, (1970), *Meditations on the Hymn 'Abide With Me'* (1984), *Kerstnijmeringen* (1987) *Rorate Caeli*, *Concertino* voor orgel en piano (1988), *Koraalfantasia en thema fugatum* op 'Zingt jubilate', (1988), *Concertino* voor fluit en orgel (1990) *Triptiek* voor groot symfonisch orgel (1994), *Elegie* (2000), *Maria triptiek* voor klein orgel,

Fantasia opus C en D (2005), *'Creator alme siderum' Postludium* (2005) *Twee gregoriaanse kleinoden: Salve Regina, Postludium op 'Kyrie orbis factor'* (2006). Zijn stijl is enerzijds gericht naar het liturgisch gebruik met contrapuntische technieken en anderzijds naar de concertpraktijk met een eerder Frans-impressionistisch klankidroom.

Twee blinde organisten (Paul Barras en Jozef D'Hoir) vervolgden, na hun basisopleiding aan het Blindeninstituut te St.-Lambrechts-Woluwe, met schitterende hogere orgelstudies aan het Lemmensinstituut en het conservatorium te Antwerpen en onderscheidden zich in internationale orgelwedstrijden.

Na hogere kerkmuzikale studies aan het Lemmensinstituut met als orgelleraar Flor Peeters (laureaat 1949) specialiseerde **Paul Barras** (°1925)⁵⁷ zich verder in het orgelspel bij Flor Peeters in het conservatorium te Antwerpen waar hij achtereenvolgens een Eerste Prijs en het Hoger Diploma (1951) behaalde. In 1952 won hij de eerste prijs tijdens het internationaal orgelconcours te München en in 1955 behaalde hij de tweede prijs tijdens het internationaal Bachconcours te Gent. Hij was organist aan de collegiale kerk Ste.-Waudru te Mons, vanaf 1953 tot 1964 en studeerde nog verder bij de Franse organisten André Marchal en Jean Langlais. In 1958 werd hij organist aan de kerk van de Goddelijke Zaligmaker te St.-Lambrechts-Woluwe, waar hij op eigen kosten een orgel liet bouwen. Tussen 1970 en 1974 was hij leraar orgel aan het conservatorium te Brussel. Paul Barras componeerde ruim 40 orgelwerken.⁵⁸ Zijn *Carillon de Mehaigne pour Orgue* (1995) is gebaseerd op een goed in het oor liggend thema.

Jozef D'Hoir (1933-2008)⁵⁹ deed op aanraden van Flor Peeters hogere studies kerkmuziek in het Lemmensinstituut te Mechelen met Flor Peeters als hoofdleraar orgel en behaalde hij er in 1952 het laureaatsdiploma. Hierbij aansluitend ging hij naar het conservatorium te Antwerpen om zich verder te concentreren op de studie van het orgelrepertoire bij Flor Peeters en de schrijftuurvakken bij Marinus de Jong. In 1953 behaalde hij de Eerste Prijs orgel en harmonie en in 1955 het Hoger Diploma. In datzelfde jaar werd hij samen met Kamiel D'Hooghe eerste gerangschikt in het internationaal orgelconcours

van de West-Duitse Radio München. Na gedurende drie jaar compositie cursus gevolgd te hebben bij Flor Peeters behaalde hij in 1958 de *Prijs Albert De Vleeshouwer* met de compositie van een *Sonate voor viool en piano*, opgedragen aan Franz Wigy, zijn voormalige leraar viool in het blindeninstituut. Enkele werken werden uitgegeven in België, Nederland en Italië; onder meer *Improvisatie op Kyrie cum jubilo* (1961), *Variaties op de hymne 'Jesu dulcis memoria'* (1962), *Prélude 'Unus militum'* en *Toccata* (ed. L'Organista D'Oggi, 1962, 1964).

Afgestudeerden aan het Lemmensinstituut met verdere studies aan het Koninklijk Conservatorium te Brussel bij Charles Hens of Paul de Maleingreau.

Jean Collot (1907-1986)⁶⁰ studeerde aan het Lemmensinstituut orgel bij Flor Peeters. Na het behalen van het laureaatsdiploma schreef hij zich in bij Charles Hens aan het conservatorium te Brussel. Hij was organist in de St.-Pieterskerk te Jette, waar hij het mooie van Beverorgel bespeelde. Hij gaf heel wat orgelrecitals in diverse Belgische orgelcentra. Onder meer Gabriël Verschraegen, Robert Steyaert en Edward Teirlinck waren zijn leerlingen. Zijn voornaamste orgelwerken zijn *Pastorale, Adoration mystique, 4 Chorals, 12 Petites pièces pour harmonium, Fugue libre opus 33* (1970), *Variaties op een Kerstlied* opgedragen aan Leopold Sluys, en *Toccata*, opgedragen aan Gabriël Verschraegen.

Na basisonderricht van zijn grootvader Alphonse Verschelde – tot 1930 organist van de Kapucijnenkerk te Oostende – deed **Joseph Berden** (1916-1987)⁶¹ hogere kerkmuziekstudies aan het Lemmensinstituut te Mechelen – met als orgelleraar Flor Peeters – en behaalde er in 1936 de uitmuntendheidsgraad. Aan het conservatorium te Brussel, met als orgelleraar Paul de Maleingreau behaalde hij in 1938 een Eerste Prijs orgel en creëerde hij op het Cavaillé-Collorgel de *Toccata* van Joseph Jongen. Vanaf 1928 tot 1981 was hij organist van de St.-Jozefkerk te Oostende op een drieklaviersorgel van Anneessens. Verder gaf hij vanaf 1947 tot 1954 niet minder dan 143 rechtstreeks uitgezonden orgelbespelingen met 633 titels uit het populaire repertoire. Als vlot improvisator en effectrijk virtuoos werd hij bij de Oostendse burgerij een haast mythisch figuur. In 1980, bij gelegenheid van het 150-jarig

- 52 ROQUET, F. [ed.] *Sluys Leopold*. o.c., p. 642.
- 53 ROQUET, F. [ed.] *Schroyens Raymond*. o.c., p. 626-627.
- 54 SCHROYENS, R. *Peeters speelt Peeters*. In: *Orgelkunst*, 1988, nr. 1, p. 26-33; Id., nr. 2, p. 65-69.
- 55 SCHROYENS, R. *Thinking of July-4th*. In: *Orgelkunst*, 1995, p. 128-133.
- 56 PONET, L. *Chris Dubois (°1934): mens en musicus*. In: *Orgelkunst*, 2007, nr. 3, p. 108-112; LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *Chris Dubois*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 115; ROQUET, F. [ed.] *Dubois Chris*. o.c., p. 306.
- 57 STOEL, M. *Paul Barras en zijn orgelcomposities. Een kennismaking*. In: *Het Orgel*, 2008, nr. 2, p. 18-25.
- 58 Een overzicht van zijn orgelwerken is te vinden op <http://www.bayard-nizet.com>
- 59 Zie 'in memoriam Jozef D'Hoir' verder in dit nummer; L. KERREMANS, *Joseph D'Hoir, organiste et compositeur belge*. In: *L'organiste*, 2007, nr. 155, p. 112-113.
- 60 VAN SPRONSEN, J.W. *Interview met Jean Collot*. In: *De Praestant*, 1954, nr.3, p. 71-75; ROQUET, F. [ed.] *Collot Jean*. o.c., p. 127.
- 61 LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *Joseph Berden*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 123; ROQUET, F. [ed.] *Berden, Joseph-François*. o.c., p. 43.

Paul Barras. Foto: Santiago Grau

bestaan van België gaf hij een orgelconcert in de Notre-Damekathedraal te Parijs en bracht er - naast werk van Jongen en Peeters - een creatie van zijn eigen *Cappriccio Belgica*.

Peter Cabus (1923-2000)⁶² was pianist, docent en componist. Na aanvankelijk muziekonderwijs te hebben gevolgd aan het Stedelijk conservatorium te Mechelen, deed hij hogere muziekstudies aan het Lemmensinstituut te Mechelen, waar hij orgellessen kreeg van Flor Peeters. Hij vervolgde zijn studies aan het Koninklijk Conservatorium te Brussel waar hij diploma's piano, kamermuziek en theoretische vakken en muziekschriftuur behaalde. Zijn leraar compositie was Léon Jongen. Zijn stijl is neoclassicistisch te noemen met respect voor de klassieke vormen en met een doorzichtige stemvoering, duidelijk afgebakende thema's en duidelijke structuren. Daarenboven weet hij met Engelse zin voor humor te boeien. Gedurende een korte periode was hij organist in de St.-Katelijnekerk te Mechelen. Naast de uitbouw van een omvangrijke pedagogische loopbaan als leraar en directeur aan het Stedelijk Conservatorium te Mechelen was hij ook een gezagvol docent schriftuurvakken en compositie aan het conservatorium te Brussel. Hij heeft een omvangrijk compositorisch oeuvre van meer dan 200 werken gerealiseerd. Voor orgel componeerde hij een *Concerto da camera* voor orgel en strijkers (1955), *Menuet en rondeau*, *Passacaglia* voor koperkwintet, harp, orgel en 2 pauken (1962), *Praelidium, koraal en fughetta* (1966), *Sonata per organo* (1971), *Ouverture er is maar één land* (1974), *Muziek voor orgel, kopers en percussie* (1978) en *Zeven korte stukken*. Zijn hele oeuvre is bij legaat geschonken aan het Brussels conservatorium.

Herman Roelstraete (1925-1985)⁶³ kreeg zijn basisopleiding voor piano, orgel, muziektheorie, liturgie en kerkmuziek in de koster-organistenscholen - onderdeel van de Normalschool - te Torhout. Hij trok in volle oorlogstijd (1942) naar het Lemmensinstituut om daar in 1946 laureaat te worden. Flor Peeters was zijn orgelleraar en Marinus De Jong gaf les contrapunt. De studietocht werd verder gezet in het conservatorium te Brussel met als leraren Paul de Maleingreau (orgel), Marcel Poot (contrapunt), Maurice Weynandt (zang). Hier behaalde hij diploma's zang, contrapunt en orgel. Tenslotte behaalde hij aan het conservatorium

te Gent de Eerste Prijs fuga (bij Prosper Van Eeckhaute). Met privé-lessen orkestdirectie bij René Defossez, compositie bij Marcel Poot en dodecafonische componeertechnieken werden de vormingsjaren afgerond. Een druk artistiek leven als organist, dirigent, componist, onderzoeker en muziekpedagoog werd verwezenlijkt in Izegem en deinde uit over gans Vlaanderen en Brussel. Dit alles werd bekroond met verschillende prijzen. Voor orgel componeerde hij een indrukwekkend aantal werken waaronder: *Sonata per organo I* opus 13 (1950), *Praelidium en fuga in de lydische toonaard* opus 27 (1954), *Toccatella en fughetta* opus 28 (1954), *Sinfonia concertante per organo e chordis* (1957), *Preambula pusilla* opus 46 (1962), *Sonata per organo II* opus 50 (1962), *Drie sonatines* opus 66 (1967), *Sonata per organo III* opus 76 (1969), *Zes inventies* opus 79 (1969), *Preludio e passacaglia* opus 84 (1971), *Drie modale fantasia's* opus 95 (1972), *Suite opus 112* (1975), *Drie Suites* opus 134 (1980), *Twee sonatines* opus 142 (1982), *Psalm 80* (1985), *Sonata per organo IV* opus 150/b (1984), *Twee psalmen* opus 154, *Sonata per organo V* opus 160.

Handschrift Praelidium en Fuga in de lydische toonaard van Herman Roelstraete. [verz. K. D'Hooghe]

Afgestudeerden bij Flor Peeters (1948-1968) aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen

De West-Vlaamse organist, koorleider, leraar en componist **Paul Van De Weghe** (1923-1968)⁶⁴ behaalde in 1957 een Eerste Prijs Orgel aan het conservatorium te Antwerpen in de cursus van Flor Peeters. Deze bezorgde P. Van De Weghe een betrekking in 1958 als organist en koorleider in Sheboygan in de VSA. Van zijn hand verscheen een groots opgezette *Toccata on an old Lithuanian Song* – die aansluit bij de stijl van het *Orgelkonzert über 'Es sungen Drei Engel'* van H.F. Micheelsen – in 1961 uitgegeven bij *Oxford University Press*.

Raf Goormans (°1932)⁶⁵ deed zijn hogere studies muziek theorie, schriftuurvakken te Antwerpen waar hij orgel studeerde bij Flor Peeters. Naderhand ging hij bij Hendrik Andriessen in Utrecht verder compositie en orkestratie studeren om zijn vormingsjaren af te sluiten aan de universiteit te Leiden, het Internationale *Musikinstitut* te Darmstadt, de Internationale *Stiftung Mozarteum* in Salzburg en het Internationale *Musikseminar* te Heidelberg. Hij is organist aan verschillende kerken in Antwerpen en componeerde voor orgel *Elegische suite voor groot orgel*, bestaande uit *Praeludium* voor een uitvaartmis, *Offergang*, *Communie-ritus*, *Absoute* en *Naar het kerkhof*. Andere orgelwerken: *Magnum opus musicum* 1951-1996 (468 liturgische exortationes), *Invocatie*, *Toccata 'Big Ben'*, *Triptyque élégiaque*, *Grave*, *Le Pèlerin du temps présent*, *In nomine Jesu*, *Toccata* en *Een Vlaams Requiem* (1983). Voor orgel en trompet schreef R. Goormans *Koraal-Prelude*, *Parafraze op het Te Deum*, *Tu es Petra* en *Studio*. Enkele werken zijn uitgegeven bij *Lantro* in Grimbergen. R. Goormans ontving bij zijn oppensioenstellingpensionering als hoofdbibliothecaris aan het CeBeDem een origineel geschenk, het *Orgelboek Raf Goormans* met nieuwe orgelcomposities van twaalf componisten: Luc Brewaeys, Peter Cabus, Frits Celis, Jan De Maeyer, Frans Geysen, Lucien Goethals, André Laporte, Jean Louel, Jan Van Landeghem, Marc Verhaegen, Peter Welfens en Raoul De Smet.

Tijdgenoten-componisten schrijven voor het orgel

Het 'Psalmenorgelboek' geeft nieuwe liturgisch-muzikale accenten.

De hymnoloog, componist en docent **Ignace De Sutter** (1911-1988)⁶⁶ stamt uit een muzikale organistenfamilie. Zijn grootvader August de Sutter was organist, kapelmeester en directeur van twee muziekscholen en zijn vader Karel De Sutter (1878-1938) was directeur van het Stedelijk Conservatorium van Kortrijk. Na hier solfège, harmonie en cello te hebben gestudeerd ging Ignace De Sutter studies filosofie en theologie aan het Grootseminarie van Gent volgen en werd hij in 1937 priester gewijd. Na verschillende voorafgaande lesopdrachten werd hij in 1946 benoemd tot leraar muziek aan de Bisschoppelijke Normaalschool te St.-Niklaas. Vanuit zijn grote betrokkenheid bij de volksliedkunde en de vernieuwde liturgie schreef hij een bundel *Psalmliederen*. Deze nieuwe psalmliederen werden voorzien van orgelbegeleidingen met daarbij passende orgelwerken, gecomponeerd door Marinus de Jong, Albert de Klerk, Gaston Feremans, Robert Herberigs, Jos Lerinckx, Marius Monikkendam, Renaat Mores, Vic Nees, Henk Stam, Willem Vogel en Eberhard Werdin.

Het is een mooie bundel van goed geschreven gebruiksmuziek voor de liturgie in de volkstaal en het geeft een verzorgd uitgegeven staalkaart van een vroege toepassing (1962) van de besluiten van het tweede Vaticaanse Concilie (1965). De liturgisch bewust zoekende organist kan er nog steeds passende orgelliteratuur vinden.

Componisten verrijken het compositorisch orgelerfgoed vanuit verschillende invalshoeken.

Na hogere muziekstudies aan het conservatorium te Luik begon deze degelijk geschoolde musicus **Albert Delvaux** (1913-2007)⁶⁷ al vroeg te componeren en ging hij internationaal zijn horizon verruimen. Als cellist, dirigent, componist en docent wist hij vanuit zijn gedegen en klassiek gefundeerde inzichten een groot gezag op te bouwen. Het orgel bedacht hij met een *Diptyque*.

Vic Legley (1915-1994)⁶⁸, Ieperling, geboren in Hazebroek, kreeg zijn basisopleiding bij de gezagvolle altviolist Lionel Blomme en deed schitterende hogere muziekstudies aan het conservatorium te Brussel om vervolgens prijzen

- 62 D'HOOGHE, K. *Peter Cabus (1923-2000)*. In: *Orgelkunst*, 2001, nr. 1, p. 50; ROQUET, F. [ed.] *Cabus Peter Noël*. o.c., p. 99.
- 63 HALLEIN, E. *In memoriam Herman Roelstraete*. In: *Orgelkunst*, 1985, nr. 2, 40-42; LANNOO, L., D'HOOGHE, K. *Herman Roelstraete*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 120-121; ROQUET, F. [ed.] *Roelstraete Herman*. o.c., p. 600-601.
- 64 ROQUET, F. [ed.] *Van de Weghe, Paul Leenard*. o.c., p. 760-761.
- 65 ROQUET, F. [ed.] *Goormans, Raf*. o.c., p. 358. VAN LANDEGHEM, J. *Een orgelboek voor Raf Goormans*. In: *Orgelkunst*, 2001, nr. 1, p. 51-56.
- 66 ROOSE, P. *Professor Ignace De Sutter 70!*. In: *Orgelkunst*, 1981, nr. 3, p. 22-23; D'HOLLANDER, J. *Ignace De Sutter*. In: *Orgelkunst*, 1988, nr. 4, p. 184-188; ROQUET, F. [ed.] *De Sutter Ignace August Hendrik*. o.c., p. 260.
- 67 ROQUET, F. [ed.] *Delvaux, Albert*. In: o.c., p. 217-218.
- 68 ROQUET, F. [ed.] *Legley Vic*. In: o.c., p. 442.

- 69 LANNOO, L., D'HOOGHE, K. *Robert Steyaert*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 127-128; D'HOOGHE, K. *Gesprek met Robert Steyaert*. In: *Orgelkunst*, 1993, nr.2, 63-74; ROQUET, F. [ed.] *Steyaert Robert*. o.c., p. 760-761.
- 70 ROQUET, F. [ed.] *Belmans Raf*. o.c., p. 38.
- 71 ROQUET, F. [ed.] *Mestdagh Julien*. o.c., p. 760-761.
- 72 ROQUET, F. [ed.] *Geeurickx Emmanuel*. o.c., p. 341.
- 73 ROQUET, F. [ed.] *Kerstens Willem*. o.c., p. 419-420.
- 74 ROQUET, F. [ed.] *Baervoets Raymond*. o.c., p. 26.
- 75 ROQUET, F. [ed.] *Glorieux François*. o.c., p. 351.
- 76 ROQUET, F. [ed.] *Valcke Jozef*. o.c., p. 693.
- 77 ROQUET, F. [ed.] *Van Cleemput Werner F.P.* In: o.c., p. 760-761.
- 78 GEYSEN, F. *Het orgelœuvre van Lucien Goethals, een summiere verkenning*. In: *Orgelkunst*, 1986, nr. 2, p. 29-37; ROQUET, F. [ed.] *Goethals Lucien*. o.c., p. 354-355.
- 79 BASTIAENS, L. & VAN DRIESSEN, M. *Gesprek met Stanislas Deriemaeker*. In: *Orgelkunst*, 2006, nr.2, p. 93-97; ROQUET, F. [ed.] *Deriemaeker Stanis*. o.c., p. 246.

en onderscheidingen te ontvangen voor zijn composities. Hij was in diverse leidinggevende functies verbonden aan de BRT en werd algemeen geacht als invloedrijk docent aan het conservatorium te Brussel en als voorzitter van de SABAM. Voor orgel componeerde hij een boeiende *Sonate* op. 35. Het is een gebald stuk met grote uitdrukingskracht, uitgewerkt met contrapuntische technieken en met een mooie melodische zeggingskracht in een klankentaal die enigszins verwant is met de stijl van Hindemith.

Pianist, pedagoog, kunstschilder en componist **Robert Steyaert** (1919-2002)⁶⁹ kreeg zijn muzikale opleiding vanuit privé- onderricht bij de leraren Eduardo del Pueyo (piano), Jean Collot (harmonie), Jean Absil en Oscar Esplá y Triay (muziekschriftuur en compositie). Hij maakte een mooie carrière als pianist en verwierf groot gezag als pianodocent. Hij componeerde een reeks monumentale orgelwerken die een sterke band vertonen met Veurne en de Westhoek en die gecreëerd werden door Kamiel D'Hooghe tijdens het jaarlijks internationaal orgelfestival te Veurne. Zijn eerste orgelcompositie was de *Fantasia op de naam V.E.U.R.N.E.* (1977). In 1980 componeerde R. Steyaert de *Ode aan de Westhoek*, opgedragen aan Kamiel D'Hooghe. In 1983 volgde de *Meditatie op een gregoriaans thema* en in 1986 ontstond de *Hommage aan Paul Delvaux*, een suite in vijf delen, gecomponeerd bij gelegenheid van de 25ste orgelcyclus en gecreëerd in aanwezigheid van de beroemde kunstschilder, die vond dat er meer kleur zat in de muziek dan in zijn schilderijen. Twee grote werken kregen in Brussel hun eerste uitvoering; de *Toccata festiva* (1985) opgedragen aan Dr. D'Hanens en *Elegie* (In memoriam Eduardo Del Pueyo, 1987).

Tenslotte volgde in 1994 de *Symfonie voor orgel* in vier bewegingen. Terwijl de ritmiek eenvoudig blijft verwijst de harmonische sfeer naar de kleurenwereld van Olivier Messiaen en zijn er zowel meditatieve delen als virtueuze taferelen met weidse constructies.

Robert Steyaert en Paul Delvaux [verz. K. D'Hooghe]

Raf Belmans (1920-1999)⁷⁰, pianist-componist, werd organist van de St.-Dimpnakerk te Geel en componeerde een omvangrijk oeuvre waaronder een *Toccata voor orgel*.

Dirigent, componist, gezagvol docent gehoorvorming, solfège en schriftuurvakken **Julien Mestdagh** (°1922)⁷¹ kreeg zijn opleiding aan het conservatorium te Gent. Voor orgel componeerde hij een substantiële, inhoudrijke en complexe *Passacaglia en fuga in e* (1966).

Het studieparcours van **Emmanuel Geeurickx** (°1925)⁷² start bij zijn vader, koster-organist in Opwijk. Hierna wordt zijn orgelinteresse gevoed bij Edgar De Laet en later bij Paul de Maleingreau, aangevuld met de cursus analyse en compositie bij André Souris en de muziekwetenschappelijke studies bij Charles Van den Borren en Antoine Auda. De schriftuurvakken werden eveneens vakkundig afgewerkt en later met veel overtuigingskracht doorgegeven. Voor orgel componeerde hij *Orgelfinale*, *Choral figuré*, *Kleine Kantileen*, *Kerstimprovisatie* op een lied van L. De Vocht.

Nadat de Antwerpse pianist, componist en docent **Willem Kersters** (1929-1998)⁷³ een groot pakket van zijn hogere muziekstudies aan het conservatorium te Antwerpen had beëindigd, ging hij over naar het conservatorium te Brussel om er zich verder te bekwamen in contrapunt, fuga, compositie en orkestdirectie. Als docent en componist behaalde hij vele prijzen en verwierf hij groot gezag. Voor orgel schreef hij volgende werken: *Twee Preludes* op. 20 (1961), *Koraalfantasia* op. 31 (1965), *Kleine Suite* op. 40 (1967), *Fantasia* op. 43 (1967), *Variations* op. 70 (1978). In zijn eerste eigen compositietechniek gaat Kersters uit van een verwantschap in een binair toonstelsel gebaseerd op de tritonius, wat hij in zijn latere werken verder zal uitdiepen in vrije seriële componeertechnieken.

De Brusselse componist **Raymond Baervoets** (1930-1989)⁷⁴ deed zijn volledige muziekstudies aan het conservatorium te Brussel en vertrok in 1961 naar Rome om er compositie te studeren bij Goffredo Petrassi. Hij had er toegang tot vele avant-garde centra en werd meermaals als componist gelauwerd. Voor orgel schreef hij *Espaces*.

Pianist, componist, dirigent, arrangeur, improvisator, animator en docent

François Glorieux (°1932)⁷⁵ deed zijn hogere studies aan het conservatorium te Gent en bouwde nadien een briljante internationale carrière uit. Men kan erover verbaasd zijn maar deze begaafde musicus heeft ook voor orgel volgende stukken gecomponeerd: *Final*, *Cantilène*, *Bridal fanfare* en *Moto ostinato*.

Twee autodidacten—orgelcomponisten: contrapuntische technieken versus nieuwe klankbeelden

Fotograaf, organist en componist **Jozef Valcke** (°1930)⁷⁶ heeft vanuit zelfstudie het muziekveld geëxploreerd. Hij deed in 1962 mee aan het *Provinciaal Compositieconcours* en behaalde er een tweede prijs, vlak na de bekroonde Herman Roelstraete. Vanuit een groeiende wederzijdse vriendschap kreeg de fotograaf-organist Jozef Valcke les in de schriftuurvakken. Deze resulteerden in persoonlijke compositorische uitwerkingen van streng contrapuntische vormen in een tonaal of modaal systeem, gevoed door een emotionele gevoeligheid. Voor orgel componeerde J. Valcke een indrukwekkende lijst werken met o.m. *Ciacona con fuga in C op H.E.R.M.A.N. R.O.E.L.S.T.R.A.E.T.E.*, *Sonata nr. 6 opus 150* en *Sonata nr. 8 opus 157*.

Als componist is **Werner Van Cleemput** (1930-2006)⁷⁷ in hoofdzaak een autodidact, dit niettegenstaande zijn veelvuldige contacten met professionele musici als Albert Delvaux, Nini Bulterys en Karel Goeyvaerts. Voor orgel schreef hij: *Het einde van de Diaspora* en *Gruppetto*.

Leerlingen van Gabriël Verschraegen: orgelcomponisten

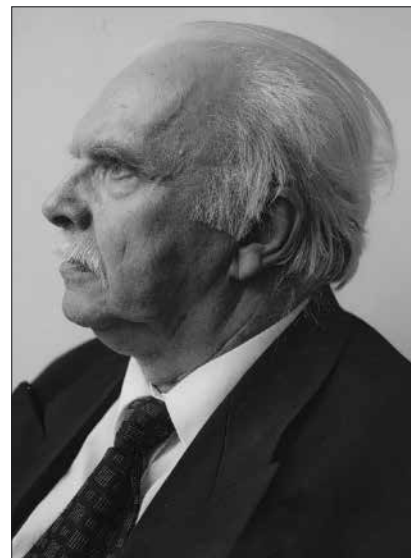
Gabriël Verschraegen volgde aan het Koninklijk Conservatorium te Gent in 1948 Flor Peeters op als orgelleraar en vormde een nieuwe generatie organisten. Binnen het tijdsbestek zijn er vier te vermelden.

Lucien Goethals en Stanislas Deriemaeker passen de compositorische technieken van het serialisme, de dodecafonie of de elektronische muziek toe. Jo van Eetvelde en Roger Deruwe drukken zich uit in een meer traditionele taal.

Lucien Goethals (1931-2006)⁷⁸ heeft tot zijn 16de jaar zijn opleiding gekregen in Argentinië te Buenos Aires in een privé-conservatorium. Terug in zijn geboortestad Gent, studeerde hij

de volledige theoretische- en schriftuurvakken en compositie. Zijn orgelleraar was Gabriël Verschraegen. Voor compositie volgde hij ook privé-les bij Norbert Rosseau om de beginselen van de dodecafonie te beheersen en via deze weg ook vertrouwd te geraken met de elektronische muziek en het serialisme. Goethals is een tijdgenoot van Karel Goeyvaerts – een organist-componist die nog bij Olivier Messiaen studeerde - Louis De Meester, Norbert Rosseau en Claude Coppens. Voor orgel componeerde Lucien Goethals een boeiend repertoire met: *Sonatine op 2* (1956), *Triptiek op 13* (1959), *Drie Capriccio's op 17* (1959), *Interludium op 18* (1961), *Klankstructuren* (1962), *Variaties op een thema van Herman Sabbe* (1979), *Introductie en Fantasia* (1985), *Concerto de la luz y las tinieblas* voor orgel solo en instrumentaal ensemble (1990), *Prelude op de naam Raf Goormans* (1997), *Triptico Azul voor orgel en drie trompetten*, (2002). De klankenwereld van Lucien Goethals is origineel en komt tamelijk hermetisch over. Zijn hoofdzakelijk post-seriële muziekstijl vergt van de vertolker en de luisteraar openheid en concentratie. Goethals heeft de Vlaamse orgelwereld verrijkt met een gamma aan muzikale denkvormen en gedifferentieerde expressiemogelijkheden.

Stanislas Deriemaeker (1932)⁷⁹ deed zijn hogere muziekstudies aan het conservatorium te Gent en behaalde er de diploma's muziektheorie, schriftuur, muziekgeschiedenis en studeerde er orgel bij Godelieve Suys en Gabriël Verschraegen, waar hij in 1956 het Hoger Diploma behaalde. Samen met Lucien Goethals volgde hij compositieles bij Norbert Rosseau (1957-'1960). Hij was laureaat van de internationale J.S. Bachwedstrijd in Gent in 1958 en van de internationale improvisatiewedstrijd in Haarlem in 1960. In 1961 bekwam hij het Virtuositetsdiploma van de regering voor orgel. Naderhand ging hij nog bij Jean-Jacques Grünenwald studeren. In 1960 werd hij benoemd tot organist van de O.-L.-Vrouwkathedraal van Antwerpen en in 1968 werd hij leraar orgel in opvolging van Flor Peeters. Zijn compositorisch oeuvre beperkt zich hoofdzakelijk tot orgelwerken, onder meer *Muziek voor orgel opus 5* en opus 8. Beide

Lucien Goethals (1931-2006)
Foto: Benn Deceuninck

- 80 D'HOOGHE, K. *In memoriam Paul François*. In: *Orgelkunst*, 1991, p. 175.
- 81 LANNOO, L. & D'HOOGHE, K. *Paul François*. In: o.c., Brugge, 1997, p. 115; ROQUET, F. [ed.] *Deruwe Roger*. o.c., p. 249.
- 82 ROQUET, F. [ed.] *Van Eetvelde Jozef (Jo)*. o.c., p. 773.

werken zijn gebaseerd op een vrij toegepaste twaalftonenreeks en toonladders van eigen vinding. Er is een grote contrastwerking tussen de monodische en de polyfone passages.

Na muzikale basisstudies aan de kosterschool te Torhout – een instituut dat in de traditie van de 19de eeuw instond voor een muzikale vorming (leraars: Paul François⁸⁰, harmonie en Norbert Bogaert, orgel), bekwaamde **Roger Deruwe** (°1925)⁸¹ zich verder aan het Stedelijk Conservatorium te Brugge in orgelspel (leraars: Jacques Cornelis, orgel en Maurits Deroo, schrijftuurvakken). Na één jaar studie aan het conservatorium te Gent behaalde hij in 1953 een Eerste Prijs orgel in de cursus van Gabriël Verschraegen. Hij was te Brugge achtereenvolgens organist van de St.-Jacobskerk (1944-1958), de basiliek van het Heilig Bloed (1950-1967) en de St.- Salvatorskathedraal (1968-1993). Hij componeerde vooral gebruiksmuziek voor orgel. Zijn *Orgelboekje* bestaat uit een verzameling van 60 Introïtus-preludes op gregoriaanse intredegezangen, koorbewerkingen en liederen. Het is goede gebruiksmuziek gedacht vanuit verschillende stijlmodellen.

Organist, beiaardier, componist, dirigent **Jo Van Eetvelde** (°1936)⁸² deed zijn volledige hogere muziekstudies aan het conservatorium te Gent waar hij onder de leiding van Gabriël Verschraegen het Hoger Diploma orgel behaalde. Na vervolmakingscursussen in binnen- en buitenland werd hij organist in de St.-Laurentiuskerk te Lokeren en later directeur van de Stedelijke Muziekacademie aldaar. Intussen werd hij docent aan het Brabants Conservatorium te Tilburg en won hij als componist heel wat prijzen. Voor orgel componeerde hij o.m. *Variaties en fugato op 'Maria die soude...'*, *Sonate, Variaties en fugato op 'Schoon boven alle schone'*, *Variaties en fugato op 'Laet ons het kindje groeten'*, *Coesina* en een *Concerto da chiesa per organo ed archi*.

Herman Verschraegen (1936-1994) studeerde aan het Gentse conservatorium en behaalde in 1965 de virtuositeitsprijs voor orgel. In 1976 werd hij leraar orgel aan het Koninklijk Conservatorium. Daarnaast was hij directeur aan de academie te Wilrijk en organist van de Sint-Jozefskerk te Antwerpen. Hij schreef enkele orgelwerken waaronder *Fantasia*.

Conclusie

Tijdens de periode 1940–1975 weerspiegelt de Vlaamse orgelmuziek verschillende krachtlijnen, die aansluiting vinden bij de internationale muzikale stromingen.

Interbellum met symfonische orgelweelde (ca 1930)

De laat-impressionistische post-Franckiaanse orgeltaal van de eerste grote symfonische werken van Flor Peeters, samen met de orgelcomposities van de Maleingreau, Jongen, Dupré en Andriessen, zet de toon. Parallel hiermee ontstonden grote kathedraalkoren in Mechelen (dirigent Jules van Nuffel), Gent (dirigent Gerard van Durme) en Brugge (dirigent Paul François).

Streven naar helderheid, versobering, gebruiksmuziek (ca 1940)

De *Zehn Orgelchoräle* opus 39 (1937) van Flor Peeters richten zich naar de orgelbarok. Parallel hiermee ontstaat vanaf ca 1940 een sobere, meer objectiverende toonspraak met (neo-)klassieke helderheid en contrapuntische technieken. Hierbij werkt de invloed van de taal van Hindemith en Distler ongetwijfeld bevruchtend. Vanuit deze stroming is ook de zogenaamde “Gebrauchsmusik” ontstaan.

Objectiverende complexe klanktaal (ca 1950)

Na de verschrikkelijke gevolgen van Wereldoorlog II worden persoonlijke emoties geweerd en wordt er gestreefd naar een heldere klanktaal die zich uit middels (vrije) seriële en dodecafonische technieken. De dynamiek van de naoorlogse heropbouw ligt ongetwijfeld mee aan de basis van het toenmalige vooruitgangdenken. De technologische innovaties leiden in de muziek naar de invoering van de elektronica.

Vaticanium II (vanaf 1960)

Rond 1960 vindt de orgeltaal een extra klankbord in de rol van het orgel binnen de liturgie, mede als gevolg van de vooruitgeworpen schaduw van Vaticanum II waarbij het (Roomse) gregoriaans grotendeels verdwijnt ten voordele van (protestantse) liederen in de volkstaal.

Vervreemding van symboliek en ritus

Symboliek geeft zin en rijkdom aan het leven. De orthodoxen spreken van de Heilige Liturgie.

Heel wat organisten zijn vervreemd van de ritus en ervaren zijn symbolen niet meer van binnenuit.

Nieuwe orgels in typebouw en zorg voor historisch orgelergoed (ca 1970)

Rond 1970 wordt men zich ten volle bewust van het historische orgelergoed dat door het vooruitgangdenken zwaar in de verdrinking kwam. Een heldere, vooral neoklassiek of barokgeïnspireerde orgeltaal wordt gehanteerd.

En nu?

Zullen de orgelcomponisten zich richten naar de nieuwe en/of gerestaureerde orgels of zullen zij componeren voor moderne *all round* instrumenten, al dan niet computergestuurd? Hoe moet het verder?

Met dank aan Luk Bastiaens voor de aanvulling van dit artikel met voetnoten.

summary

In the period 1940-1975 Flemish organ music follows different stylistic lines, which reflect international tendencies.

The symphonic style (around 1930)

Predominant is the late-impressionistic, post-Franckian organ language, e.g. in the first great symphonic works of Flor Peeters, corresponding with the organ compositions of Jongen, de Maleingreau, Dupré and Andriessen in the neighbouring countries. At the same time large cathedral choirs are founded in Malines (conductor Jules Van Nuffel), Ghent (conductor Gerard Van Durme) and Bruges (conductor Paul François).

Tendencies towards clarity, austerity, 'gebruiksmuziek' ('utility music') (around 1940)

The *Zehn Orgelchoräle* (1937) of Flor Peeters refer to the organ baroque style. Along with this a more austere, objectivating language with (neo-)classical clarity and contrapuntal techniques emerges. The influence of Hindemith and Distler is obvious here. This is also the domain where the so-called 'gebruiksmuziek' finds its origin.

Objectivating complex language (around 1950)

After the terrible consequences of World War II, personal emotions are avoided and there is a tendency towards a clear style, which expresses itself through serial and dodecafonic techniques. The dynamics of the post-war recovery certainly stimulate the belief in progress that is so dominant in this period. In music, technological innovations lead to the introduction of electronics.

Vaticanum II (from 1960)

The role of the organ in the liturgical context is changing, due to Vaticanum II, which introduces songs in the vernacular language (often of protestant origin) at the expense of gregorian (Roman Catholic) chant.

New organs in historic style and preservation of historic organs (around 1970).

Around 1970 there is growing awareness of the importance of the historic organ patrimony, which had suffered much because of the belief in progress. A clear, especially neo-classical or baroque-like language is used.

What next?

Will organ composers find their inspiration in historic organ building, or will they compose for modern all-round instruments, whether or not computer-controlled? What will the future bring?

résumé

Pendant la période 1940 – 1975 la Musique d'orgue flamande reflète plusieurs lignes de force, qui coïncident avec les courants de musique internationaux.

Interbellum et abondance d'orgue symphonique (vers 1930)

La langue d'orgue néo-impressionniste et post-Franck des premières grandes œuvres symphoniques de Flor Peeters et des compositions pour orgues de Maleingreau, Jongen, Dupré et Andriessen donne le ton. En même temps naquirent des grandes chorales de cathédrale à Malines (sous la direction de Jules van Nuffel), à Gand (sous la direction de Gerard van Durme) et Bruges (sous la direction de Paul François).

L'aspiration à la clarté, la sobriété et la musique d'usage courant (vers 1930)

Les *Zehn Orgelchoräle opus 39* (1937) de Flor Peeters s'orientent vers le baroque d'orgue. Vers 1940 une langue musicale sobre et objectivante, d'une clarté (néo)classique, qui s'appuie sur des techniques de contrepoint, voit le jour. A cet effet, l'influence de la musique d'Hindemith et de Distler est indiscutable. Ce sera de ce courant que naîtra la musique dite d'usage courant.

Une langue objectivante et complexe (vers 1950)

Après les conséquences désastreuses de la Seconde Guerre Mondiale, on évite les émotions personnelles et on aspire à une langue musicale claire qui s'exprime à l'aide de techniques sérielles (libres) et dodécaphoniques. La dynamique de la reconstruction après la guerre est indiscutablement le fond pour l'idée du progrès de l'époque. Dans le domaine musical, les innovations technologiques mènent à l'introduction de l'électronique.

Vatican II (à partir de 1960)

Vers 1960 le rôle de l'orgue dans la liturgie ouvre une nouvelle voie pour la langue d'orgue, selon l'esprit de Vatican II, où le chant grégorien (romain) disparaît largement en faveur des chants (protestants) en langue populaire.

De nouveaux orgues et les soins du patrimoine d'orgue historique (ca. 1970)

Vers 1970 on se rend pleinement compte du patrimoine d'orgue historique, réprimé durement par l'idée du progrès. On donne la priorité à une langue d'orgue claire, inspirée surtout du néoclassique ou du baroque.

Et maintenant?

Les compositeurs d'orgues s'orienteront-ils vers de nouveaux orgues ou des instruments restaurés? Ou auront-ils l'intention de composer pour des instruments modernes accomplis, éventuellement commandés par ordinateur?

Het orgel in de Sint-Romboutskathedraal te Mechelen

Het huidige orgel van de Sint-Romboutskathedraal werd ingespeeld op 16 november 1958. Hiermee zag Flor Peeters een oude droom gerealiseerd: de Mechelse kathedraal beschikte uiteindelijk over een volwaardig orgel, aangepast aan de toen geldende verwachtingen van een instrument dat zowel in de liturgie als in concertverband optimaal moest functioneren. Over het instrument zegt Flor Peeters het volgende: *“De samenstelling van het gerestaureerde orgel van de Metropolitane kerk te Mechelen staat in het teken van traditie, continuïteit en ontwikkeling. Deze dispositie is geen getuigenis van een voorbijgaande mode maar wel een synthese, waarin een zo volledig mogelijk klankbeeld werd ontworpen, zodat de goede orgelliteratuur van alle tijden hierbij een ideale weergave kan vinden. Inderdaad, vanuit esthetisch oogpunt werd betracht alle mogelijkheden voorhanden te hebben om met voorkeur de ongemeen rijke, oude en klassieke orgelmuziek te kunnen vertolken, daarenvens ook de goede romantische literatuur haar plaats te geven en tevens de nieuwe klankkleuren van het hedendaags orgelidoom te kunnen dienen. Vooral het standpunt nastrevende om in dienst van het liturgisch gebeuren, de vocale gewijde kunst, het Gregoriaans en de polyfonie*

van de 15de tot de 20ste eeuw op de meest adequate wijze te kunnen illustreren en omspelen. De technische mogelijkheden van de zeer up-to-date speeltafel zijn legio en beantwoorden aan de vele eisen gesteld in samenwerking met kathedraalkoor en solistische noodwendigheden. Dat een Belgische firma de uitwerking van dit plan op zulk een hoog niveau wist te realiseren is ons een grote vreugde”.

De verste wortels van dit huidige instrument gaan tot ongeveer 1782 toen Egidius van Peteghem opdracht kreeg een nieuw orgel te bouwen voor de kathedraal. Het instrument (3 manualen met aangehangen pedaal) werd, evenals de vorige instrumenten, geplaatst in het zuidelijk transept.

Rond 1850 werd het doksaal opgetrokken en het Van Peteghemorgel werd vanuit het zuidelijk transept overgeplaatst naar dit nieuwe doksaal. De firma Vermeersch uit Duffel klaarde deze klus, maar profiteerde van de gelegenheid om enkele veranderingen aan te brengen:

- het rugpositief verdween;

foto: Luk Bastiaens

- een reciet werd toegevoegd;
- een zelfstandig pedaal met bombarde 32' werd uitgebouwd.

In het begin van de 20ste eeuw liet Oscar Depuydt, toenmalig organist en later leraar van Flor Peeters, het orgel aanpassen aan de romantische tijdsgeest : aliquoten werden vervangen door meer strijkende registers zoals Gamba, Salicional, Voix céleste, Flûte harmonique enz....

In 1914 hadden de kathedraal en het orgel veel te lijden onder de bombardementen. Een stuk van de orgelkast en honderden pijpen werden verwoest. Een restauratie drong zich op. Onder toezicht van Jules Van Nuffel werd een nieuw instrument ontworpen met pneumatische tractuur, maar zoveel mogelijk gebruik makend van oud pijpwerk. In deze taak werd Van Nuffel bijgestaan door een orgelliefhebber uit Lille 'Bédart'. Deze introduceerde hier een Amerikaanse nieuwigheid : de 'Stenthorn', een schreeuwerig register op hoge druk tussen Prestant en Gamba. Ook de aliquoten op het Reciet klonken een octaaf lager dan gebruikelijk (kwint $5^{1/3}$, tert $3^{1/2}$ en septiem $2^{3/4}$). Het werd een romantisch instrument met drie manualen, Groot Orgel, Positief (in zwelkast) en Reciet, en een zelfstandig pedaal met drie 32-voeten, gebouwd door de firma Stevens uit Duffel. Het instrument bezat ongetwijfeld kwaliteiten : stevig geconstrueerde eikenhouten windladen, goede Franse tongwerken en edele labiaalstemmen waaronder nog pijpwerk van Van Peteghem. Dit orgel werd ingehuldigd op zondag 17 februari 1924.

Flor Peeters werd in 1923, na het behalen van zijn Lemmens-Tinelprijs met de grootste onderscheiding, aangesteld als tweede organist van de Mechelse kathedraal. Toen titularis Oscar Depuydt in 1925 overleed, volgde Peeters zijn leermeester op als eerste organist. Het orgel dat hij onder handen kreeg was dus het Stevensorgel uit 1924. Een groot deel van Peeters' orgelmuziek werd dus voor het eerst tot klinken gebracht op dit romantische instrument en draagt er eveneens de sporen van.

Gaandeweg echter kwam Flor Peeters door zijn concertpraktijk in contact met andere, nieuwe orgeltypes. Hij leerde orgelbouwer Klais kennen, die in 1930 het eerste grote, moderne viermanuaals elektro-pneumatisch orgel in België bouwde, namelijk in de Kristus-Koningkerk te Antwerpen. Daarna volgden nog het orgel van de abdijkerk te Tongerlo en de ombouw van het orgel van het Lemmensinstituut te Mechelen. Ook kwam hij door zijn buitenlandse concertreizen (Nederland, Denemarken, Duitsland) in contact met andere orgeltypes. Deze vernieuwende beweging in de orgelbouw vertrok van een meer verticale uitbouw van de klankpiramide, daar waar in de romantiek een meer horizontale uitbouw voorop stond. Aan dit euvel leed ook het Stevensorgel uit 1924: een groot aantal 8-voetsregisters, veel strijkers en weinig mixturen, met daarenboven aliquoten die een octaaf te laag klonken ontnamen het orgel de glans en de helderheid die Flor Peeters leerde ontdekken en waarderen op deze nieuwe instrumenten. Vanaf 1939 rijpten er plannen voor restauratie, die echter grondig vertraagd werden door het uitbreken van de oorlog.

Ondertussen ging de exploratietocht van Flor Peeters verder en deze bracht hem in contact met Amerika en de Angelsaksische orgelbouw. Daar bespeelde hij grote concertinstrumenten, voorzien van allerlei speelhulpen, zodat de organist praktisch een geheel concert kon spelen zonder de hulp van registranten. Daarbij kwam nog dat het gebruikelijk was dat de organist (in de concertzaal in het zicht van het publiek) het hele programma uit het hoofd speelde. Dit had voor gevolg dat de organist alleen aan zijn speeltafel zat en zich aldus volop kon concentreren op muziek en interpretatie.

Deze ervaringen hebben zeker meegespeeld toen Flor Peeters het ontwerp maakte voor het huidige orgel, ingewijd in 1958. Het Stevensorgel werd volledig omgebouwd en voorzien van een elektrische tractuur; het telde 83 registers, verdeeld over vier manualen en pedaal. Voor het registreren werd gebruik gemaakt van de toen meest moderne Amerikaanse Setzercombinaties; 7 algemene, 5 afzonderlijke per klavier, een tutti-knop en een generaal-crescendo. Problemen in verband met dispositie en mensurering werden besproken met orgelbouwer Klais, terwijl de Nederlandse orgelbouwer Flentrop assisteerde voor het verloop van de mixturen. Voor de sesquialter van het onderwerk werd door Flor Peeters verwezen naar het historisch orgel van de Sint-Janskerk te Gouda. Door toedoen van Flentrop konden de mensuren van dit register bekomen en nagebouwd worden. De speeltafel werd gebouwd volgens het Angelsaksisch model, dat tussen de vele door Peeters bespeelde orgels het meest praktische werd bevonden. Bij dit alles moest nog rekening gehouden worden met een aantal extramuzikale beperkingen :

- het orgel moest helemaal achteraan op het doksaal geplaatst worden, zodat het klokkegat vrij bleef;
- het doksaal moest ruim genoeg blijven omdat het toenmalig kathedraalkoor o.l.v. J. Van Nuffel soms tot 200 koorzangers telde;
- het plaatsnemen van een rugpositief in de balustrade was onmogelijk, omdat de dirigent (Van Nuffel) en een deel van het koor van beneden af zichtbaar moesten blijven voor het publiek;
- de orgelpijpen mochten de glasramen aan de westkant niet verhullen, zodat een grote orgelkast onmogelijk was en de architecturale bouw van het orgel dus aangepast moest worden aan de zichtbaarheid van deze glasramen vanuit de kerk.

Sedertdien heeft het orgel geen ingrijpende transformaties meer ondergaan. Op het hoofdwerk werden in 1989 wel nog twee trompetregisters bijgeplaatst. Het ene register was afkomstig uit het in onbruik geraakte koororgel, en een tweede trompet (enkel in discant) werd binnen in het orgel 'en chamades' geplaatst, en dit alles om het overwicht aan hoge mixturen wat beter te compenseren.

De laatste volledige stemming en grondige onderhoudsbeurt, met inbegrip van een volledige demontage en enkele herstellingen aan het pijpwerk, dateert van 2000 en werd uitgevoerd door de firma Nagels in samenwerking met zaakvoerder Romy Casteels van de firma Stevens, die momenteel nog instaat voor het dagelijkse onderhoud van het orgel. **[PETER PIETERS]**

dispositie Stevensorgel

Hoofdwerk (II)

Prestant	16
Bourdon	16
Prestant	8
Gemshoorn	8
Flûte Harmonique	8
Holpijp	8
Kwint	5 1/3
Koppelfluit	4
Oktaaf	4
Gemshoorn	4
Kwint	2 2/3
Veldfluit	2
Oktaaf	2
Cornet	V
Mixtuur	VI-VIII
Scherp	IV-V
Bazuin	16
Trompet	8
Clairon	4
Trompet (unitlade 16'-8'-4')	8

Onderwerk (I)

Kwintadeen	16
Prestant	8
Spitsfluit	8
Nachthoorn	8
Oktaaf	4
Oktaafken	2
Blokfluit	4
Spitskwint	1 1/3
Nachthoorn	2
Mixtuur	IV-V
Sesquialtera	III
Tertscimbel	III-IV
Dulciaan	16
Kromhoorn	8
Trompet-Regaal	4

Zwelwerk (III) [expressief]

Gedekt	16
Prestant	8
Holpijp	8
Spitsgamba	8
Voix Céleste	8
Oktaaf	4
Open Fluit	4
Zwegel	2
Woudfluit	2
Nasaard	2 2/3
Terts	1 3/5
Sifflet	1
Mixtuur	IV-V

Bombarde	16
Trompet	8
Koptrompet	4
Hobo	8
Vox Humana	8
Tremulant	

Kroonwerk (IV)

Roerfluit	8
Kwintadeen	8
Zingend Principaal	4
Nachthoorn	4
Zwitterspijp	4
Blokfluit	2
Larigot	1 1/3
Sesquialtera	II
Acuta	IV-V
Ranket	16
Schalmei	8
Tremulant	

Pedaal	
Principaalbas	32
Subbas	32
Principaalbas	16
Subbas	16
Prestant	16
Oktaafbas	8
Prestant	8
Gedekt	8
Koraalbas	4
Open Fluit	4
Oktaaf	2
Nachthoorn	1
Ruispijp	III-IV
Mixtuur	V
Bazuin	16
Schalmei	4
Bazuin	32
Zingend Cornet	2
Trompet	8

Alle manueel- en pedaalkoppels
Amerikaanse combinaties
7 algemeen, 4 afzonderlijk
Algemeen crescendo
Tutti

manueelomvang: C-c⁴
pedaalomvang: C-g¹

foto: Luk Bastiaens

Foto: Peter Thienhaus (1935)

Hugo Distler (1908-1942) aan het Stellwagen-orgel van de St. Jakobi te Lübeck. Met dank aan Barbara Harth-Distler en de Musikbibliothek van Lübeck.

Registratie en articulatie in de orgelwerken van Hugo Distler

In 2008 herdenken we de honderdste geboortedag van de Duitse componist en organist Hugo Distler (1908-1942), die van grote betekenis was bij het uitzetten van een koers voor de twintigste-eeuwse Duitse en Duits-geïnspireerde orgelmuziek. Distlers werk was het eerste in de twintigste eeuw dat speelbaar was op historische orgels en het vroegste uit de neobarokke school dat een permanente plaats in het repertoire voor het instrument verwierf.

Distler kreeg zijn opleiding aan het conservatorium van Leipzig, ofschoon hij de instelling omwille van financiële redenen in 1930 verliet zonder zijn studie volledig af te maken. Op dat moment had hij echter het geluk de belangrijke positie te kunnen verwerven van organist (en later ook cantor) aan de St.-Jakobikerkerk in Lübeck, een betrekking die hij behield tot 1937, toen hij de faculteit van de *Hochschule für Musik* in Stuttgart vervoegde. Zijn populariteit als koorcomponist speelde een belangrijke rol in het verkrijgen van de benoeming aan de prestigieuze *Hochschule für Musik* in Berlijn in 1940, op de leeftijd van slechts 32 jaar. Kort daarna nam hij ook het directeurschap op zich van het befaamde Berlijnse *Staats- und Domchor*. Zijn uitvoeringen van verboden sacrale muziek met dit koor leidden tot aanzienlijke pesterijen door de Nazi-autoriteiten.

De druk van het teveel aan verantwoordelijkheden, de wanhoop over de oorlog en de politieke situatie, en zijn voortdurende angst om in het Duitse leger ingelijfd te worden werkten zodanig in op Distlers gevoelige en impulsieve natuur, dat hij zich op 1 november 1942 van het leven beroofde.¹

De orgelwerken

In de jaren volgend op de Eerste Wereldoorlog verkeerde de Duitse muziek in een sfeer van reactie tegen de monumentale, subjectieve werken van laatromantische componisten als Mahler, Strauss en Reger. Distlers opleiding in Leipzig stuurde hem regelrecht in dit neoklassieke kamp, met het resultaat dat hij bewust streefde naar een orgelstijl gebaseerd op barokke en prebarokke modellen.² Zijn werk

verraadt een voorliefde voor korte vormen en transparante texturen, en hij gebruikt barokke genres zoals de chaconne, toccata, fuga en bicinium, evenals koraalzettingen geïnspireerd op barokke voorbeelden. Variatiereeksen zijn eveneens prominent aanwezig. Zijn gebruik van de pentatonische toonladder geeft zijn muziek een modale kleur, die bijzonder effectief is in combinatie met traditionele lutherse koraalmelodieën, waarvan er vele zelf modaal zijn. In zijn contrapuntische schriftuur komt het vaak voor dat accenten in de verschillende stemmen niet samenvallen; hij vergeleek dit effect met de willekeurige ontmoetingen van twee mensen die met verschillende snelheden en in tegengestelde richting in een cirkel lopen.³

Distlers belangrijkste orgelwerken omvatten: Partita op *Nun komm, der Heiden Heiland*, Op. 8/I;

Partita op *Wachet auf, ruft uns die Stimme*, Op. 8/II;

Kleine Orgelchoral-Bearbeitungen, Op. 8/III; *30 Spielstücke für die Kleinorgel oder andere Tasteninstrumente*, Op. 18/I;

Orgelsonate, Op. 18/II.

Hieraan moeten we nog twee korte gepubliceerde werken zonder opusnummers toevoegen:

Koraalprelude op *Vom Himmel hoch da komm ich her*;

Koraalprelude op *Wie schön leucht' uns der Morgenstern*;

en twee ongepubliceerde koraalharmonisaties:

Wie schön leuchtet der Morgenstern;

Erhalt uns Herr, bei deinem Wort.

.....

John Brock is emeritus

professor muziek aan de

universiteit van Tennessee,

Knoxville, Tennessee, USA

waar hij nog steeds orgel

en clavecimbel doceert. De

orgelwerken van Hugo Distler

dragen reeds geruime tijd

zijn belangstelling: in 1997

realiseerde hij het integrale

orgelwerk op twee orgels van

Brombaugh in het Noord-

Westen van de USA. Hij is de

auteur van *Introduction to*

Organ Playing in 17th and 18th

Century Style. Brock is nog

steeds actief als uitvoerder.

.....

Distlers orgels

De jaren die Distler in de St.-Jakobi in Lübeck doorbracht hadden een diepe invloed op zijn carrière als organist en orgelcomponist. Hij werd in het bijzonder geïnspireerd door het kleinste en meest historische van de twee St.-Jakobi-orgels. Het grote orgel op de westgalerij was in slechte staat toen Distler de positie van organist aannam, maar dat gold niet voor het kleinere zwaluwnestorgel aan de noordmuur dicht bij het altaar. Dit instrument, gebouwd in de late 15de eeuw, was in 1637 door Friedrich Stellwagen uitgebreid en had de volgende drie eeuwen relatief onveranderd overleefd. Aan het origineel 16-voets *gothisch Hauptwerk* had Stellwagen het volgende toegevoegd: een *Rückpositiv* met een 4-voets plenum en soloregisters in de vorm van *Trechterregal* 8' en een zachte *Krummhorn* 8';

Het Stellwagen-orgel van de St. Jakobi te Lübeck

een *Brustwerk* van zes registers met twee kortbekerige tongwerken, een ensemble dat Distler omschreef als een “teder knarsen”; en een bescheiden *Pedaal* dat ietwat begraven zat achter de *Hauptwerk*kast.⁴ Distlers koraalgebonden orgelwerken werden geschreven onder de invloed van dit orgel, waar hij een bijzondere voorliefde voor had. Het instrument was ook een soort ontmoetingsplaats voor de Duitse “Orgelbeweging”.

Distler voegde de dispositie van het orgel, zoals die was toen hij naar Lübeck kwam, in de toelichting bij zijn *Partita op Nun komm, der Heiden Heiland*:

Hauptwerk (II. Manual):	Prinzipal 16' (f)
	Oktave 8' (f)
	Oktave 4' (f)
	Oktave 2' (f)
	Spielpfeife 8' (mf)
	Flöte 8' (p)
	Trommet 8' (f)
	Mixtur (f)
Rückpositiv (I. Manual):	Gedackt 8' (p)
	Quintatön 8' (tussen p en mf)
	Hohlflöte 4' (p)
	Prinzipal 4' (mf)
	Oktave 2' (tussen p en mf)
	Scharf (tussen mf en f)
	Trechterregal 8' (tussen mf and p)
	Krummhorn 8' (p)
Brustwerk (III. Manual):	Gedackt 8' (p tot pp)
	Quintatön 4' (p tot pp)
	Waldflöte 2' (p tot pp)
	Zimbel (mf tot p)
	Schalmei 8' (p tot pp)
	Regal 8' (p tot pp)
	(BW volume regelbaar door deuren)
Pedaal:	Subbass 16' (p)
	Spielpfeifenbass 8' (p)
	Spielpfeifenbass 4' (p)
	Posaune 16' (mf)
	Trommet 8' (tussen mf en f)
	Trommet 4' (tussen mf en p)
	Tremulant voor het hele orgel
	Twee ventielen
	Manuaaltessituur: C, F, F#, G-c ³
	Pedaaltessituur: C, D (als boventoets), E, F-d ¹
	Sleepladen
	Mechanische tractuur ⁵

In 1935 onderging het orgel een renovatie, die ook enkele klankwijzigingen inhield (de Flöte 8' van het Hauptwerk en de Schalmei 8' van het Brustwerk werden beide op 4-voetsbasis gebracht), en bovendien de constructie meebracht van een nieuw en groter Pedaal met volgende samenstelling: Subbas 16' (oud), Gedacktpommer 8', Bordun 4', Nachthorn 2', Rauschpfeife IV, Posaune 16' (oud), Dulzian 8', Trommet 4', en Regal 2'. Distlers registraties voor de *Kleine Choral-Bearbeitungen*, Opus 8/III, zijn gebaseerd op die vernieuwde dispositie, die hij in die uitgave ook opnam.⁶

Het orgel was ongeveer een hele toon boven de moderne diapason gestemd, en had sinds 1786 een gelijkzwevende temperatuur.⁷ In 1978 onderging het instrument een restauratie die het naar zijn 17de-eeuwse toestand terugbracht.⁸

Na zijn verhuis naar Stuttgart in 1937, waar hij geen betrekking als organist had, schafte Distler zich een huisorgel aan bij de firma van Paul Ott in Göttingen, zodat hij orgel kon blijven studeren, en onder de invloed van dit instrument componeerde hij de 30 *Spielstücke für die Kleinorgel oder andere Tasteninstrumente*, Opus 18/I, en de *Orgelsonate*, Opus 18/II.

De dispositie van het Ott-huisorgel, zoals door Distler opgegeven in zijn toelichting bij de 30 *Spielstücke*, was als volgt:

Unterwerk (onderste manuaal):	Lieblich Gedackt 8'
	Prinzipal 4'
	Waldflöte 2'
	Nasat 2-2/3'
	Zimbel II-III
Oberwerk (bovenste manuaal):	Regal 8'
	Gedacktflöte 4'
	Prinzipal 2'
	Sifflöte 1'
	Terz 1-3/5'
	Quinte 1-1/3'
Pedal:	Dulzian 16'
	Pommer 8
	Rohrgedackt 4'
	Rauschpfeife II
	Mechanische tractuur, sleepladen
	Manuaalkoppel, twee pedaalkoppels
	Tremulant
	Zwelpedalen voor Dulzian en Oberwerk ⁹

Orgelregistraties

In de Partita op *Nun komm der Heiden Heiland* voegde de componist gedetailleerde registratieaanduidingen toe, gebaseerd op het Stellwagen-orgel in St.-Jakobi, en deze verschaffen ons een goed inzicht in diens gebruik van het orgel. In de partituur worden de registraties progressief aangeduid, met steeds dus enkel de vermelding van registers die bijgetrokken of weggeduwd worden, maar de registraties voor de individuele variaties worden samengevat in een tabel aan het einde van het werk als hulp voor de uitvoerder die enkele variaties eruit wil selecteren. De registraties zijn als volgt:¹⁰

Koraalthema	RP (beide handen)	Quintatön 8'
		Hohflöte 4'
Ped. (c.f.)		Spielpfeifenbass 8'
		Spielpfeifenbass 4'
		Trommet 4'
Variatie 1	RP (l.h.)	Quintatön 8'
(bicinium)	BW (r.h.) deuren 1/2 open	Gedackt 8'
		Waldflöte 2'
Variatie 2	RP (beide handen)	Gedackt 8'
		Hohflöte 4'
	Ped. (c.f.)	Trommet 4'
		Spielpfeifenbass 4'
Variatie 3	BW (r.h., c.f.)	Schalmei 8'
		Quintatön 4'
	RP (l.h.)	Gedackt 8'
		Hohflöte 4'
	Ped.	Subbass 16'
		Spielpfeifenbass 4'
		Tremulant voor RP en Ped.
Variatie 4	BW (beide handen)	Gedackt 8'
		Quintatön 4'
		Zimbel
Variatie 5	HW (r.h., één stem)	Spielpfeife 8'
	BW (l.h., c.f. in twee stemmen)	Gedackt 8'
		Quintatön 4'
		Waldflöte 2'
		Schalmei 8'
	Ped. (fanfaremotieven)	Spielpfeifenbass 8'
		Spielpfeifenbass 4'
		Trommet 4'
Variatie 6	HW (l.h., c.f.)	Oktave 8'
		Oktave 4'
		Oktave 2'
	RP (r.h., twee stemmen)	Gedackt 8'
		Trechterregal 8'
		Scharf
	Ped. (c.f., in canon met l.h.)	Spielpfeifenbass 8
		Spielpfeifenbass 4'
		Posaune 16'

- 1 Biografische gegevens zijn ontleend aan HERRMANN, U. *Hugo Distler: Rufer und Mahner*. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1972, 1983.
- 2 DISTLER, H. Voorwoord tot *Orgelpartita "Nun komm der Heiden Heiland"*. Bärenreiter Verlag nr. 637, 1960.
- 3 BERGAAS, M. *Compositional Style in the Keyboard Works of Hugo Distler (1908-1942)*. Niet gepubliceerde dissertatie. Yale University, 1978, p.7.
- 4 HERRMANN, U. op.cit.
- 5 DISTLER, H. *Orgelpartita "Nun komm der Heiden Heiland."*
- 6 DISTLER, H. Voorwoord tot *Kleine Choral-Bearbeitungen, Op. 8/3*, Kassel, Bärenreiter Verlag, nr. 1222, 1967.
- 7 SCHOOF, A. Tekstboekje bij *Das Orgelwerk, Hugo Distler*, Thorophon compact disc CTH 2293, 1995.
- 8 ANONIEM pamflet. *Die Orgeln in St. Jakobi zu Lübeck*. Lübeck, St. Jakobi, s.d.
- 9 DISTLER, H. *Dreissig Spielstücke für die Kleinorgel oder andere Tasteninstrumente*, Kassel, Bärenreiter 1288, 1964.
- 10 DISTLER, H. Slotbemerking in *Orgelpartita "Nun komm der Heiden Heiland."*

		Trommet 8'
		Trommet 4'
Variatie 7	HW (r.h., versierde c.f.)	Oktave 8'
		Oktave 4'
		Oktave 2'
		Mixtur
		RP gekoppeld aan HW
	RP (l.h., twee stemmen)	Gedackt 8'
		Prinzipal 4'
		Scharf
	Ped.	Subbass 16'
		Spielpfeifenbass 8'
		Spielpfeifenbass 4'
		Posaune 16'
		Trommet 8'
		Trommet 4'

Uit deze tabel wordt duidelijk dat Distlers orgelregistraties, zoals de muziek zelf, geïnspireerd zijn door de barokke en pre-barokke praktijk en altijd de objectieve principes van beheersing, duidelijkheid en contrast respecteren. Hij houdt van bescheiden combinaties van twee of drie registers, bijvoorbeeld Quintatön 8 + Hohlflöte 4', Gedackt 8' + Hohlflöte 4', Gedackt 8' + Quintatön 4' + Zimbel, en vraagt dikwijls combinaties van een tongwerk (Trechtterregal of Schalmei) met 8- en/of 4-voets fluitregisters. Af en toe is er het gebruik van registraties met "gaten", zoals BW Gedackt 8' + Waldflöte 2' (Variatie 1), or BW Gedackt 8' + Trechterregal 8' + Scharf (Variatie 6), maar die voorbeelden zijn eerder schaars en ze zijn in geen geval zo extreem als sommige van de neobarokke registraties die we terugvinden in het werk van componisten van zowat een generatie later. Tongwerken worden vaak gebruikt als soloregisters in het Pedaal, gecombineerd met een of meer labialen.

Tuttieregistraties komen vrij zelden voor. In *Nun komm* wordt de Toccata geregistreerd met de gekoppelde 8-voets plena van het HW en het RP en met het volledig Pedaal behalve de Subbas 16'. Dit is in Distlers oeuvre de enige gespecificeerde registratie van dergelijke omvang; hij vraagt nooit naar de Prinzipal 16' of de Trompete 8' in het manueel. Evenmin vraagt hij twee 8-voets labialen samen, en de 4-voets toonhoogte wordt enkel verdubbeld (i.c. Principal en Hohlflöte) in de algemene klankopbouw van de Chaconne. Het is ook interessant om vast te stellen dat, terwijl Distler vaak fluitregisters solo gebruikt, hij de tongwerken bijna altijd

combineert met labialen (misschien in functie van toonstabiliteit en -draagkracht), en dat de Principal-registers bijna uitsluitend gebruikt worden in plenumregistraties, waarin dus meerdere registers betrokken zijn. Hij verlangt nooit het solistisch gebruik van een Principal-register, zoals bijvoorbeeld de Octave 8' van het Hauptwerk.

Het vermijden van het HW tutti (16-voets plenum met Trompete) kan zijn oorsprong hebben in de voorkeur voor helderder, minder zware registraties, maar kan ook gedeeltelijk te maken hebben met het feit dat het Pedaal van het St.-Jakobi-orgel relatief zwak was en er bovendien geen pedaalkoppels aanwezig waren, wat het moeilijk of onmogelijk zou gemaakt hebben om een goede balans te vinden als het manueel uitgebreid geregistreerd zou zijn. In Variatie 6 van *Nun komm*, bijvoorbeeld, gaat hij ervan uit dat het HW Oktave 8' + Oktave 4' + Octave 2' in balans is met vijf pedaalregisters (16-, 8-, en 4-voets tongen plus 8- and 4-voets labialen). Een gelijkaardig voorbeeld zien we in maat 10 van de Chaconne, waar hij voor het HW Oktave 8' + Oktave 2' voorschrijft, tegen het volle Pedaal. De manuaaltextuur is daarbij slechts tweestemmig. In de volgende maat, waar een derde stem in het manueel binnenkomt, reduceert hij de facto de HW-registratie door het vervangen van de Octave 8' door de Spielpfeife 8' tegenover dezelfde pedaalregisters. Ongetwijfeld waren die registraties in de St.-Jakobi in balans, maar op de meeste orgels vandaag zal men bij deze en gelijkaardige passages ofwel minder pedaalregisters ofwel meer manueelregisters moeten gebruiken.

Interessant is het registratieplan van de Chaconne, dat bijna overdreven precies is uitgewerkt. Er is een nieuwe registratie voor elke variatie, en soms is de registerverandering vrij abrupt, zoals bijvoorbeeld tussen maat 5 en 6 en tussen maat 6 en 7. (Zie voorbeeld 1.) In maat 3 schrijft hij voor dat de BW-deuren $\frac{3}{4}$ open moeten zijn, nadien in maat 5 slechts half open. Het algemeen effect van de registratie is een crescendo van zachte fluiten in het begin van het werk tot het HW 8-voets plenum aan het eind. Deze manier van registreren bij chaconnes en passacaglias was uiteraard welbekend uit de muziek van Reger en was in die tijd ongetwijfeld ook de geaccepteerde benadering voor de interpretatie van werken in dit genre bij Buxtehude, Pachelbel en Bach.

Specifieke registraties worden ook aangeduid voor de *Kleine Choral-Bearbeitungen*, Op. 8/III, gebaseerd op het St.-Jakobi-orgel na de veranderingen doorgevoerd in 1935. De registraties hier zijn zeer gelijkaardig aan deze in *Nun komm*, ofschoon het opvallend is dat hij meerdere keren een 4-voets fluitregister solo vraagt, af en toe in combinatie met de Tremulant, en dat het BW Regal meer dan eens alleen gebruikt wordt, dus zonder toevoeging van een labiaal.

In de Partita op *Wachet auf*, die op het grote orgel van de St.-Jakobi in première ging, zijn er geen specifieke registratieaanduidingen, maar enkel algemene aanduidingen van de gewenste klank en het gebruik van de manualen. In een voetnoot schrijft Distler dat de manualen, tenzij anders aangeduid, steeds ongekoppeld zijn en met zoveel mogelijk contrast geregistreerd moeten worden. Hier benadrukt hij de "Werkprincipe"-filosofie van orgelontwerp en registratie zoals die tot uiting komt in het kleine St.-Jakobi-orgel, waar de drie manuaalwerken sterk gedifferentieerd waren dankzij hun verschillende ruimtelijke opstellingen en hun onderscheiden Principal-fundamenten. Hij vraagt ook dat het Pedaal waar mogelijk ongekoppeld blijft. Wel worden HW and RP gekoppeld aan het eind van de Toccata en de Fuga.

Distler geeft evenmin specifieke registratieaanwijzingen in de 30 *Spielstücke*, Op. 18/I, of in de *Orgelsonate*, Op. 18/II. In de toelichtingen bij de 30 *Spielstücke* stelt hij voor om zo weinig mogelijk registers te gebruiken om een karakteristiek effect te bereiken, en schrijft hij dat registraties op 4-voets basis ("de typische oude Positiv-registratie"), hetzij 4' alleen of met hogere stemmen toegevoegd, geschikt zouden zijn, vooral voor eenstemmige texturen met arpeggio's. Hij moedigt het gebruik van tongwerken aan, zowel als aparte solostemmen als in het plenum.¹¹

In de *Spielanweisungen* voor de *Orgelsonate* schrijft Distler kamermuziekachtige registraties voor, "maar niet te broos en rinkelend, eerder ietwat stoutmoedig"¹², wat goed in overeenstemming lijkt te zijn met hedendaagse theorieën over barokke en pre-barokke klank.

Articulatie

In Distlers orgelpartituren wordt veel aandacht besteed aan articulatie en frasering. Zoals andere organisten die aangeven dat een mooi historisch orgel hen de weg gewezen heeft naar het juiste orgelspel, bestempelt Distler zijn "lange jaren van ervaring" met het historisch orgel van de St.-Jakobikerk in Lübeck als de inspiratiebron voor zijn orgelcomposities.¹³

Terwijl hij in zijn toelichtingen echter sterk uitweidt over registraties gebaseerd op barokke en pre-barokke voorbeelden, wordt over articulatie veel minder gezegd. Maar uit de partituren zelf blijkt dat Distler, dankzij de kennismaking met de gevoelige mechanische tractuur van het Jakobi-orgel, enkele duidelijke ideeën had ontwikkeld over dit aspect van orgeluitvoeringen.

Allereerst moeten we de aandacht vestigen op het feit dat, met uitzondering van de koraalprelude *Wie schön leucht' uns der Morgenstern*, die gepubliceerd werd in de verzamelbundel *Das Organistenamt*, uitgegeven door Günther Ramin, Distlers gepubliceerde werken verstoken zijn van de continue lange bogen die zo gebruikelijk zijn in andere Duitse orgelpublicaties van die tijd en de generaties daarvoor. Dit wijst er op zichzelf al op dat Distler op een nieuwe manier over articulatie en toucher begon te denken.

In de Partita op *Nun komm*, het eerste van de grote orgelwerken, heeft elke beweging een uitvoeringsaanwijzing i.v.m. articulatie, zoals (in een waaier van het meest naar het minst legato) *ben legato*, *legato*, *leggiero*, *non-legato*, *poco marcato*, *marcato*, and *molto marcato* (zie voorbeelden 2 en 3). Bovendien worden sommige noten (vaak die van de cantus firmus) voorzien van strepen (–) of accenttekens (>), die een *portato* of een sterk gearticuleerde manier van spelen suggereren.

In de *Kleine Choral-Bearbeitungen*, Opus 8/III, wordt de articulatie op een gelijkaardige manier aangeduid, alhoewel er wat dat aspect betreft minder aanwijzingen zijn dan in *Nun komm*.

In de Partita op *Wachet auf* zijn er vooral minder genoteerde articulatievarianten. Het begin van de Toccata krijgt de aanduiding *non legato*, en als fraseringsaanduidingen worden komma's gebruikt, die vaak groepen van vier tot acht noten afbakenen. De articulatie wordt

- 11 DISTLER, H. *Dreissig Spielstücke*
- 12 DISTLER, H. *Spielanweisung in Orgelsonate*, Op. 18/II.
- 13 DISTLER, H. Voorwoord tot *Orgelpartita "Nun komm, der Heiden Heiland."* Kassel, Bärenreiter nr. 637, 1960. In werkelijkheid had Hugo Distler slechts twee jaar als organist in Lübeck gewerkt toen hij de partita schreef.
- 14 DISTLER, H. *Spielanweisung in Orgelsonate*, Op. 18/III.

Hugo Distler (1908-1942)

verder verfijnd door het gebruik van bogen over kleine groepen noten, strepen, accenttekens, en de indicatie *marcato* voor de pedaalcadens. Het *Bicinium* (tweede deel) heeft geen specifieke articulatieaanduiding, maar opnieuw worden sommige noten met bogen in kleine groepjes samengebracht, terwijl andere geen bogen krijgen, waaruit men kan afleiden dat deze laatste meer *leggiero* gespeeld moeten worden. Strepen worden gebruikt voor enkele langere noten, ongetwijfeld een aanduiding voor een *portato* uitvoering. De *Fuga* krijgt de aanduiding *non legato*, met bogen op enkele kleine twee-nootmotieven. Wanneer de *cantus firmus* binnenkomt wordt die voorzien van accenttekens (>). (Zie voorbeeld 4.)

In de 30 *Spielstücke* zijn er zo goed als geen articulatieaanduidingen, met uitzondering van een paar korte bogen over twee noten en hier en daar een paar strepen (–) onder bepaalde noten. Aangezien Distler deze werkjes als studiestukken beschouwde en ervoor pleitte om ze ook op andere klavierinstrumenten te spelen, leek het hem allicht het best om de speler aan te moedigen zelf te experimenteren met articulaties om voor het betreffende instrument de beste oplossing te vinden.

De *Orgelsonate* is dan weer specifieker. Hier lijkt Distler, met de ervaring van het noteren van articulaties opgedaan in vroegere werken, aangekomen te zijn op een punt van zelfverzekerdheid vanwaar uit hij in staat is zijn bedoelingen met relatief eenvoudige middelen uit te drukken, terwijl tegelijkertijd de uitvoerder wat ruimte voor interpretatie gegeven wordt. Allereerst stelt hij in de *Spielaanweisungen* dat “het *toucher*, met uitzondering van het *ben legato* in het middendeel, zou moeten gaan van een ontspannen *non legato* tot een *martellato*”¹⁴, een reikwijdte die zowat alle aanduidingen omvat die hij voordien in *Nun komm* gespecificeerd had. Hij vervolgt dan met een zeer sterk verfijnde notatie van articulaties in de partituur: sommige noten krijgen geen aanduiding, andere hebben strepen (–) (blijkbaar wijzend op *portato*) en bepaalde korte motivische ideeën worden van bogen voorzien. Als fraseringsaanduidingen worden opnieuw komma’s gebruikt. (Zie voorbeeld 5.) Zelfs de tweede beweging, die naar zijn eigen zeggen *ben legato* gespeeld moet worden, heeft zowel noten met bogen als noten zonder. Binnen het basislegato worden hier opnieuw subtiele

articulaties gesuggereerd, vergelijkbaar met de tongarticulatie bij blaasinstrumenten. (Zie voorbeeld 6.)

De uitvoerder krijgt op die manier veel informatie over de vorm van de lijnen, over de accentuering van bepaalde noten t.o.v. andere, maar behoudt anderzijds de vrijheid om de graad van articulatie te bepalen die volgens hem/haar het best bij dat motief past.

Het is bovendien interessant om vast te stellen dat de bogen bij Distler gewoonlijk gaan van geaccentueerde naar niet-geaccentueerde noten, m.a.w. de boog begint op een accent, een concept dat wezenlijk is voor de articulatie van barokmuziek op oude klavierinstrumenten. De bogen zijn dus een belangrijke hulp in het treffen van de juiste accentuering in de verschillende stemmen, aangezien accenten en maatstrepen vaak niet samenvallen.

Na de nodige ervaring met het oeuvre van Distler wordt het duidelijk dat de articulatiemogelijkheden geboden door een gevoelige mechanische tractuur essentieel zijn voor een adequate realisatie van de bedoelingen van de componist.

Conclusie

Zowel op het gebied van registratie als van articulatie wijst Distler de weg naar een nieuwe praktijk, die zijn doel, om een nieuw orgelrepertoire te ontwikkelen gebaseerd op oude modellen, ondersteunt. Registraties zijn bescheiden, helder en duidelijk, vergeleken met de dikkere en zwaardere klanken van het laat-romantisch tijdperk. Daarnaast exploreert hij een brede waaier van articulaties in contrast met het overheersende legato van de voorgaande decennia. Die twee aspecten kunnen niet los van elkaar gezien worden: verfijnde articulaties zouden bij zware, dikke registraties niet effectief zijn, en omgekeerd vragen heldere klanken ook lichtheid en variatie in *toucher*.

Al zouden sommige van Distlers registraties vandaag ietwat “neo-barok” genoemd kunnen worden (in de negatieve zin van het woord), en al was zijn benadering van articulatie, voor zover we weten, niet gebaseerd op een kennis van historische bronnen, toonde hij toch op beide vlakken een merkwaardig inzicht in de beste manier om muzikale resultaten te bereiken op

een historisch barokorgel (of een orgel gebaseerd op historische voorbeelden) en voorzag hij door zijn eigen muziek op een profetische manier veel van wat sinds zijn voortijdige dood op het gebied van barokke uitvoeringspraktijk aan het licht gekomen is.

Voorbeelden

Voorbeeld 1: Distler, Partita op *Nun komm, der Heiden Heiland*, Chaconne, maat 5-6.

Merk de registratiewisseling aan de maatstreek op.

Voorbeeld 2: Distler, Partita op *Nun komm, der Heiden Heiland*,

Variatie 5: de notatie "leggiere" en accenttekens om articulaties aan te duiden.

Voorbeeld 3: Distler, Partita op *Nun komm, der Heiden Heiland*,

Chaconne, maat 1 en 2: bogen boven kleine groepen noten binnen een *legato* context.

Voorbeeld 4: Distler, Partita op *Wachet Auf, ruft uns die Stimme*, III. Fuge, maat 76-84. Let op het gebruik van komma's, bogen, strepen en accenttekens.

Voorbeeld 5: Distler, Orgelsonate, deel I, maat 1-5: bogen, strepen en komma's duiden de articulatie en frasering aan.

I. Rasche, energische Halbe

Voorbeeld 6: Distler, Orgelsonate, deel II, maat 29-36. In de Speelaanwijzingen zegt Distler dat dit deel *ben legato* gespeeld moet worden, maar de bogen in de partituur impliceren een meer gevarieerde articulatie.

Postzegel met Hugo Distler, uitgegeven door de Deutsche Bundespost in 1992 n.a.v. de herdenking van zijn vijftigste sterfdag

Summary

Registration and Articulation in the Organ Works of Hugo Distler

German composer Hugo Distler (1908-1942), whose life was foreshortened by suicide, consciously strove to create a new style of organ literature based on baroque and pre-baroque models. The result is a modest but significant body of works for the organ, many of which are based on Lutheran chorales.

As an organist Distler was strongly influenced by the 1637 Stellwagen organ at St. Jacobi Church, Lübeck, over which he presided as organist from 1930 to 1937. He included the stop list of this organ, and detailed registration based on it, in his *Partita on Nun komm, der Heiden Heiland*, Op. 18/I, and his *Kleine Choral-Bearbeitungen*, Op. 18/III. The registrations for these works are, like the works themselves, based on baroque and pre-baroque ideals of organ sound, respecting the "Werkprinzip" nature of the historic organ.

After moving to Stuttgart in 1937 Distler acquired a small Hausorgel, with a stop list reflecting then-current ideals of baroque sound, for practice, and wrote his *30 Pieces for Small Organ or Other Keyboard Instruments* and his *Organ Sonata* under the influence of this instrument. The notes accompanying these publications afford further insight into Distler's registration practices and preferences, reinforcing the more detailed registrations of the earlier works.

Distler's organ scores also contain rather detailed instructions for articulation and phrasing, most likely as a result of his familiarity with the St. Jacobi organ and its historic mechanical action. In his earlier works he indicates a wide variety of articulation via instructions like *legato*, *non-legato*, *marcato*, etc., along with accent and tenuto marks, with commas used to separate motives and phrases. In the later *Organ Sonata* he requires a general non-legato articulation, and uses short slurs to indicate legato within this non-legato style, allowing the player some freedom to choose the appropriate degree of non-legato. His articulation has the effect of underscoring accents, when, as a rule, the accents in the various voice parts do not coincide.

In both registrations and articulation Distler points the way to a new practice in conjunction with his new approach to organ composition, in contrast to the basic legato touch and the symphonic approach to registration used by organists of previous generations. His pioneering efforts foreshadow many developments that have taken place in the years since his untimely death.

Résumé

Registration et articulation dans l'œuvre d'orgue d'Hugo Distler

Le compositeur allemand, Hugo Distler (1908-1942), mort par suicide, cherchait consciemment à créer un nouveau style de littérature d'orgue basé sur des modèles baroques et prébaroques. Ainsi, il créa un œuvre d'orgue modeste, mais à la fois significatif. Plusieurs pièces se basent sur des chorals luthériens.

Étant organiste, Distler fut amplement influencé par l'orgue Stellwagen de l'église Saint-Jacques à Lübeck, dont il fut l'organiste de 1930 à 1937. Dans la partition de sa *Partita sur Nun komm, der Heiden Heiland*, Op. 18/I, et ses *Kleine Choral-Bearbeitungen*, Op. 18/III, il mentionna la disposition de cet orgue avec une registration détaillée basée sur celle-ci. La registration pour ces œuvres, comme les œuvres elles-mêmes, se base sur les idéaux (pré-)baroques du son de l'orgue, tout en respectant la nature du "Werkprinzip" de l'orgue historique.

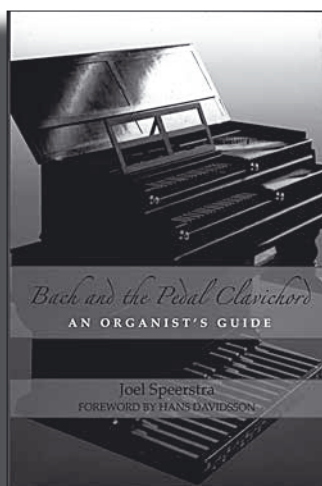
Après avoir rejoint Stuttgart en 1937, Distler s'acquiert d'un petit orgue de salon, dont la disposition reflétait les idéaux du son baroque de cette époque-là. Sous l'influence de son instrument, il écrivit ses *30 Pieces for Small Organ or Other Keyboard Instruments* et son *Organ Sonata*. Ces dernières publications sont pourvues de notes qui offrent une compréhension plus profonde de la pratique et des préférences de Distler, et renforcent les registrations plus détaillées de l'œuvre précédent.

Les partitions pour orgue de Distler contiennent en plus des instructions pour l'articulation et le phrasé plutôt détaillées, sans doute inspirées par sa familiarité avec l'orgue de l'église Saint-Jacques et sa transmission mécanique historique. Dans son œuvre moins récent, il indique une vaste variété en matière d'articulation par le biais d'indications comme *legato*, *non-legato*, *marcato*, etc., marquant aussi l'accent et le tenuto avec des virgules pour séparer motifs et phrases. Dans son *Organ Sonata* plus récente, il demande une articulation générale de non-legato, employant des menues marques afin d'indiquer le legato à l'intérieur du style non-legato. Ainsi, il permet à l'organiste de choisir le bon degré de non-legato. Son articulation souligne les accents quand, comme une règle, ils ne coïncident pas avec les accents dans les étendues variées des voix.

Dans chaque registration et articulation, Distler prépare la voie vers une pratique nouvelle en combinaison avec son nouveau regard sur les compositions pour orgue, contrairement au jeu legato de base et le point de vue symphonique sur la registration maniée par les organistes des générations précédentes. Ses efforts d'innovateur ont annoncé la naissance de plusieurs évolutions après sa mort précoce.

nieuwe uitgaven

boek

Bach and the Pedal Clavichord, an organist's guide Joel Speerstra

uitgave: University of Rochester Press | 1-58046-135-2

Toen Griepenkerl in 1844 voor het eerst het volledige orgelwerk van J.S. Bach uitgaf, noteerde hij in zijn voorwoord dat de zes triosonaten en de Passacaglia geschreven waren voor klavichord met twee manualen en pedaal. Griepenkerl was een leerling van Forkel, de eerste biograaf van J.S. Bach die zich reeds rond 1770 ging informeren bij J.S. Bachs zonen Carl Philipp Emanuel en Wilhelm Friedemann. Hoe waardevol de woorden van Griepenkerl ook zijn, blijktbaar vonden ze weinig gehoor bij de 19de en 20ste-eeuwse organist. Met de interesse voor de authentieke uitvoeringspraktijk en instrumentenbouw verscheen sinds de tweede helft van de 20ste-eeuw sporadisch een artikel over het pedaalklavichord (zie ook *Orgelkunst*, 1988, p.113-125). Met dit werk van Joel Speerstra verschijnt voor het eerst een boek over dit onderwerp. Hierin onderzoekt hij grondig het bronnenmateriaal en hij plaatst deze in een ruime cultuur-historische context. Maar de studie beperkt zich niet tot een louter historisch en organologisch onderzoek. In het tweede deel van het boek wordt de techniek van het spelen onder de loep genomen en "getoetst" aan de praktijk. Aangezien de bewaarde pedaalklavichords zich in slechte staat bevinden, maakte Speerstra onder begeleiding van John Barnes, curator van de belangrijke *Russell Collection* aan de universiteit van Edinburgh, een kopie naar het tweemanualig pedaalklavichord uit 1766 van Gerstenberg, met een de ideale gelegenheid om de bouwtechnische kenmerken van het pedaalklavichord grondig te bestuderen. Het klavichord wordt reeds lang beschouwd als de beste leermeester voor het klavierspel. Vanuit de techniek van de Bach-traditie, zoals beschreven door Griepenkerl, ontstaat een optimaal toucher voor zowel klavichord als orgelspel. De verwantschap tussen het orgel en

het klavichord vindt men in het toucher dat op beide instrumenten dezelfde vereisten stelt. Bij een klavichord wordt de klank gevormd door het contact van de tangent met de snaar. Dit contact moet met een welbepaalde intensiteit en controle gepaard gaan om een kwaliteitsvolle toon te ontwikkelen, immers, met de aanslag wordt niet alleen de snaar in beweging gebracht maar wordt ook de lengte (en dus toonhoogte) van het klinkend gedeelte van de snaar bepaald. De verwantschap met het orgel in het "vormen" van de klank speelt zich af op eenzelfde domein: het zorgvuldig gecontroleerd openen en sluiten van het ventiel is bepalend voor het karakter van de aanspraak. Speerstra besteedt in zijn boek ruim aandacht aan het toucher op basis van historische bronnen en gerelateerd aan de praktijk. Finaal stelt hij de vraag of het pedaalklavichord louter een oefeninstrument was/is of ook een uitvoeringsinstrument. "Het antwoord lijkt te zijn: beide"

Dit boek is absoluut aanbevelenswaard omdat het ons in een fenomenologische 18de-eeuwse context brengt rondom Bach, pedaalklavichords, orgels en muziekinterpretatie. [JP]

Hugo Distler**Neue Ausgabe sämtlicher Orgelwerke**

Jubileumuitgave n.a.v. 100ste verjaardag van Hugo Distler

Band I: Die großen Partiten op. 8, nr. 1 en Nr. 2

Uitgave: Bärenreiter BA 9231

Uitgeverij Bärenreiter brengt een nieuwe uitgave van Distlers orgelwerken onder de redactie van Armin Schoof in drie delen. Band I bevat de partita's "Nun komm, der Heiden Heiland" op. 8 nr. 1 en "Wachet auf, ruft uns die Stimme" op. 8 nr. 2. Beide koraalvariaties worden voorafgegaan door een uitgebreid voorwoord waar naast foto's en facsimile's ook nader wordt ingegaan op Distlers werk en orgelstijl. Een kritisch rapport met vermelding van het bronnenmateriaal en een glossarium van de door Distler gehanteerde begrippen in het Duits en Engels completeren dit eerste deel.

Vrijwel alle autografen van Distler zijn in de Tweede Wereldoorlog vernietigd. Bärenreiter publiceerde reeds in de jaren 1933 en 1971 de belangrijkste orgelwerken van Distler in verschillende delen. De huidige uitgave houdt vrijwel dezelfde bladspiegel aan maar in een iets verkleinde vorm. In de nieuwe editie zijn in de partituur verwijzingen aangebracht naar het kritisch bericht. De meerwaarde van deze nieuwe uitgave ligt dan ook vooral bij de muziekkritische omkadering die in de vorige uitgaven volledig ontbrak. **[LB]**

Charles Wesley**Organ Concerto in g-minor, op.2 no.5**

In de reeks: "Hidden Treasures of Music (A series of Music from the past in New Practical Editions)"

Uitgave: Norsk Musikforlag A/S, Oslo, 2006

ISBN 82-7093-558-1

In het 18de-eeuwse Engeland, waar niet alleen kerken maar ook opera's, theaters en zelfs tavernes over orgels beschikten, is de productie van orgelconcerto's heel wat uitgebreider dan het bekende corpus van Händel en Stanley. Van James Hook bijvoorbeeld zijn er niet minder dan 22 orgelconcerto's overgeleverd. Het opus 2 van Charles Wesley (1757-1834) bevat er zes. Het vijfde concerto is een rijk gestoffeerd werk in vier delen, in een stijl die vaak vergelijkbaar is

met die van C.Ph.E. Bach. In de tuttigedeeltes neemt het orgel de continuo-functie waar. De 18de-eeuwse gewoonte om in uitgaves op die plaatsen een reductie van het orkestmateriaal te voorzien (voor een eventuele solo uitvoering), heeft men hier helaas niet overgenomen. Verder is deze uitgave zeer degelijk, al kon men het blijkbaar toch niet laten om de originele dynamische aanduidingen te vervangen door moderne versies. Dit is in elk geval een interessante aanwinst voor het orgelrepertorium. **[MVD]**

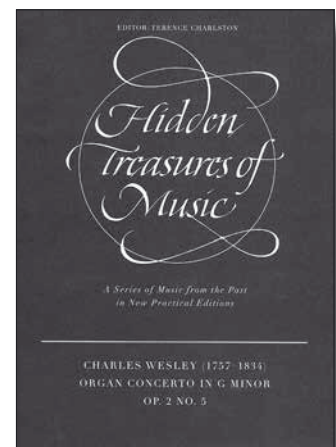
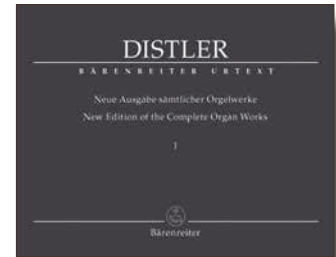
**Johann Sebastian Bach
Weimarer Orgeltabulatur**

Vroege Bachmanuscripten

Uitgave: Bärenreiter ISBN 978-3-7618-1957-9

De uitgevers Peter Wollny en Michael Maul ontdekten recent kopieën van koraalfantasieën van Dietrich Buxtehude (Nun freut euch lieben Christen gmein") en Johann Adam Reinken ("An Wasserflüssen Babylon") in het handschrift van de toen 12 tot 15-jarige Bach die deze werken noteerde in de destijds gebruikelijke tabulatuurnotatie. Deze wijze van noteren maakte het mogelijk om klaviermuziek uit te schrijven met een minimum aan papierruimte. Correcties in Bachs handschrift tonen aan dat hij deze veeleisende muziek reeds op jonge leeftijd vertolkte. Een annotatie van Bach zelf maakt duidelijk dat hij deze kopieën omstreeks 1700 maakte van handschriften van de Lüneburgse organist Georg Böhm van wie hij leerling was.

De in kleur gedrukte facsimile's reproduceren de manuscripten op hun originele grootte in vier afzonderlijke delen. Bachs transcripties zijn samen uitgegeven met enkele werken van Johann Pachelbel die destijds werden opgetekend door zijn leerling Johann Martin Schubart. Een uitgave in moderne notatie, voorzien van een inleiding en het onmisbare kritische bericht maken het mogelijk om deze muziek niet enkel te bestuderen maar ook uit te voeren. Jean-Claude Zehnder maakte van deze uitgave overigens reeds een CD-opname bij Carus (nr. 83.197). **[LB]**

Gentse orgels Edward De Geest, orgel

Uitgave: Acustica recordings

programma

Klais-orgel van de Sint-Baafskathedraal

J.S. Bach Preludium en fuga in Es, BWV 552
Wachet auf, BWV 645

W.A. Mozart Fantasia in f, KV 608

Loncke-orgel van de Sint-Jacobskerk

Max Reger Introductie en Passacaglia in d

Schyven-orgel van de Sint-Annakerk

Alexandre Guilmant Sonate nr. VII in F

Op deze CD biedt Edward De Geest een staalkaart van de belangrijkste symfonische orgels in Gent. In een zeer verzorgde uitvoering horen we hier een programma met enkele grote klassieke werken. Het Klais-orgel van de Sint-Baafskathedraal is door de directheid van de opname te beluisteren op een manier die tijdens de live-concerten in deze over-akoestische ruimte niet mogelijk is. Het aspect duidelijkheid vaart daar uiteraard wel bij, waartoe overigens ook de interpretatie van de organist bijdraagt. Mij lijkt hoe dan ook dat een meer symfonisch of modern programma het orgel beter tot zijn recht zou laten komen. Vermeldenswaard ten slotte zijn de grote kwaliteiten van het Schyven-orgel, die met deze opname en uitvoering goed gepresenteerd worden. [MVD]

Van Bach tot Mozart

Els Biesemans, Bart Rodyns en Bart Jacobs bespelen de orgels van Ninove, Tombeek en Tervuren

Productie Moors – De Backer 2007

Sabam – MDBoot

[w] www.moors-debacker.be

programma

Els Biesemans aan het Moors-De Backer-orgel te Ninove :

J.S.Bach: Der Tag der ist so freudenreich, BWV 605; Concerto in d nach A.Vivaldi, BWV 596; Ach bleib bei uns, Herr Jesu Christ, BWV 649; Wenn wir in höchsten Nöten sein, BWV 641; Trio in G, BWV 1027a.

Bart Rodyns aan het Smets-orgel te Tombeek:

J.S.Bach: Toccata in e moll, BWV 914; C.Ph.E.Bach: Sonate in F, Wq 70.3.

Bart Jacobs aan het Moors-orgel te Tervuren:

G.A.Homilius: Hilf, Herr Jesu, lass gelingen; Christ lag in Todesbanden; Chr. H. Rinck: Trio in G; Trio in g; J.H.Knecht: Thema mit vier Veränderungen; W.A.Mozart: Fantasia in f-moll, KV 608 "Ein Orgelstück für eine Uhr".

15 jaar Jos Moors Orgelbouw en 10 jaar Helmut De Backer Orgelbouw: een gelegenheid die beide orgelbouwers niet onopgemerkt wilden laten voorbijgaan, en die ze wilden vieren met dit CD-project. Beiden zijn zaakvoerder van een eigen atelier, maar werken ook regelmatig samen. Ze gingen op zoek naar drie jonge getalenteerde organisten die het voor hen mogelijk maakten hun persoonlijke orgelbouwvisie te toetsen aan de uitvoeringspraktijk. Het resultaat is deze zeer geslaagde CD.

Het programma is gevarieerd, en door drie verschillende organisten te laten horen op drie al even verschillende orgels krijgt men ook in het spel en in de klankrijkdom een zeer boeiend geheel.

Ook aan het verzorgen van het boekje werd gedacht. Dit verschaft zeer uitgebreide informatie in 4 talen (nl, fr, eng, d) over het project, de muziek, de organisten, de orgelbouwers, de orgels en de registraties, en is bovendien fraai opgesmukt door een paar mooie foto's.

Een interessant visitekaartje, zowel voor de orgelbouwers als voor de organisten. [LVDR]

**Flemish Organ Treasure, volume 5
Historical organ, Dendermonde
(Onze-Lieve-Vrouwekerk)
Lieve Van de Rostyne**

uitgave: Vision-Air

programma

Georg Böhm	Partita "Freu dich sehr, o meine Seele"
Pieter Cornet	Regina Caeli
Peter Thomas	Variaties op "O kom Immanuel"
Herman Roelstraete	Psalm 65, De stille zingt
Jaak Nikolaas Lemmens	Prélude (à cinq parties)
Felix Mendelssohn-Bartholdy	Sonate opus 65 nr.

Op deze CD wordt het onlangs gerestaureerde orgel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Dendermonde gepresenteerd. Het is een instrument van Maximilien Van Peteghem uit 1860, met enkele latere toevoegingen die in de restauratie deels behouden bleven. Met het samenstellen van een programma voor een orgel als dit, grotendeels klassiek van opzet maar met enkele meer romantische toevoegingen, kan men verschillende richtingen uit. De literatuur specifiek voor een dergelijk instrument gedacht is eerder beperkt in omvang en kwaliteit (al is er volgens sommigen daarin nog veel te ontdekken). De organiste koos daarom integendeel voor een brede stilistische waaier, wat mij in principe verdedigbaar lijkt. De latere composities komen hier naar mijn mening goed tot zeer goed tot hun recht, de vroegere iets minder, al biedt het werk van Pieter Cornet alvast een mooie gelegenheid om de echo-cornet even aan het woord te laten. Interessant is dat er ook enkele zelden of nooit geregistreerde werken aan bod komen. [MVD]

**Concert vanuit landscommanderij Alden Biesen
Ton Reijnaerds, orgel
Reinhilde Bovend'aerde, sopraan**

uitgave: TRA 2005-02

[w] www.tonreijnaerds24680.freeler.nl

programma

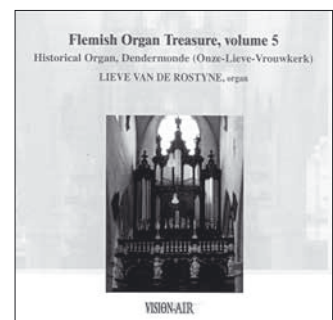
Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621) : Toccata in a, Toccata in C ; Claudio Monteverdi (1567-1643) : Exulta, Filia Sion ; Thomas Tallis (1505-1566) : Veni Redemptor [2 versetten] ; Henri Purcell (1659-1695) : We Sing to Him ; Johann Kaspar Kerll (1627-1693) : Batalla Imperial ; Michel Richard Delalande (1657-1726) : Tu rex gloriae, Salvum Fac ; Jean-François Dandrieu (1681-1738) : Offertoire in D ; Georg Friedrich Händel (1685-1759) : How beautiful are the feet ; Johann Sebastian Bach (1685-1750) : Öffne dich mein ganzes Herze ; Dietrich Buxtehude (1637-1707) : Fuga in C ; Giovanni Battista Pergolesi (1710-1736) : Salve Regina ; Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788) : Sonate in D.

De landscommanderij van Alden Biesen bezit sinds 1999 een Van Peteghemorgel uit 1788, dat afkomstig is uit het voormalig alexianenklooster van Diest.

Op dit orgel nam Ton Reijnaerds in 2005 voor zijn eigen cd-label TRA een cd op met orgelwerk, in combinatie met werken voor orgel en zang. Voor deze laatste deed hij een beroep op de sopraan Reinhilde Bovend'aerde.

Bij de keuze van de orgelwerken diende de organist uiteraard rekening te houden met het instrument, dat geen pedaal bezit, en gestemd staat in Rameau-stemming op 405 Hz. Dit doet hij door vooral te kiezen voor werken in do groot (Tallis, Sweelinck, Buxtehude, Kerll). Maar ook de Sonate in D van C.Ph.E. Bach is nog net mogelijk.

Wat de informatie in het boekje betreft, betreurt ik het vooral dat er niets te lezen staat over de uitvoerders, noch over een eventuele rode draad doorheen het programma dat weliswaar bijna chronologisch werd opgebouwd, maar waar m.i. verder geen filosofie achter zit. Wel krijgt de luisteraar mooie muziek te horen, die ook nog eens mooi wordt uitgevoerd. [LVDR]

Jolanda Zwoferink
Keijzer Complete Symfonieën I
Marcussenorgel Grote of Sint-Laurenskerk Rotterdam
 Uitgave: Prestare | Zwoferink CD-Productions zwf 3331553

De naam Arie J. Keijzer is zeker geen onbekende in het Nederlandse orgellandschap. Na zijn opleiding aan het conservatorium van Rotterdam kaapte hij in 1964 de eerste prijs weg in het improvisatieconcours van Haarlem. Van 1968 tot 1989 was Keijzer als organist verbonden aan het concertgebouw *De Doelen* te Rotterdam. Hier vertolkte hij tussen 1971 en 1974, op het vierklaviers Flentroporgel, het integrale orgeloeuvre van J.S.Bach. Daarnaast bespeelde hij van 1976 tot 1997 de orgels van de Onze-Lieve-Vrouwkerk en de augustijnenkerk te Dordrecht. Dit alles in combinatie met een lesopdracht orgel en improvisatie aan het Rotterdams conservatorium.

Ook op compositorisch vlak was en is Arie Keijzer actief. Van zijn hand zijn o.a. werken voor orkest, piano, koor en ook uiteraard orgel. Het label *Prestare* startte een reeks opnames met de bedoeling de vijf tot nu toe gecomponeerde orgelsymfonieën op CD uit te brengen. Niet de inmiddels 75-jarige, organist/componist interpreteert de werken, wel zijn oud-studente Jolanda Zwoferink. Het leeuwendeel van deze eerste CD wordt ingenomen door *Symfonie nr.1*. Het werk ontstond in 1980 en werd geschreven ter gelegenheid van de ingebruikname van het orgel in de Dom van Turku, Finland. Elk deel kreeg een programmatische ondertoon mee. Zo opent het werk met een imposant *Allegro maestoso* dat het ontstaan van de aardse machten en de sterfelijke, vergankelijke heersers symboliseert. Voor het *Grave*, een voortschrijdende dodenmars, diende de begrafenis van de Joegoslavische president Tito als inspiratiebron. Het verklankt de sterfelijkheid van de aardse machten. Hierop volgt een speels *Scherzo*, een toespeling op de kortstondigheid van het leven. Het expressieve *Andante* is een schildering van het toekomstig "vredetrijk". De finale tenslotte is een triomfantelijke lofprijzing waarvoor Keijzer het thema van Psalm 147 *Laat's Heeren lof ten hemel rijzen* als cantus firmus citeert. Wie voor een meerdelige orgelcompositie de naam "symfonie" gebruikt, refereert daarmee vanzelfsprekend aan de rijke Franse symfonische traditie. In dit geval is dat niet geheel ten onrechte: het vijfdelig opzet, het gebruik van strenge vormen, de registratiekeuzes en heel af en toe zelfs de

harmonische taal zijn enigszins te vergelijken met het oeuvre van Louis Vierne. Sommige neobarokke wendingen en het gebruik van het protestantse koraal in de *Finale* verraden dan weer een eerder Germaanse invloed.

Intrade, een feestelijke ouverture geschreven voor een recital in *De Doelen* op Koninginnedag en een partita op het koraal *Herr Jesu, Gnadensonne, Wahrhaftes Lebenslicht* bestaande uit acht vrij klassiek gedachte variaties, vervolledigen deze CD. Als instrument werd geopteerd voor het grote Marcussenorgel van de Laurenskerk te Rotterdam: een orgel dat ongetwijfeld nauw aansluit bij de nagestreefde esthetiek van de composities en waarop organiste Jolanda Zwoferink zich de soms complexe partituren goed weet eigen te maken. Het begeleidend drietalig CD-boekje is verzorgd en biedt voldoende informatie.

[STIJN HANSSENS]

Kay Johannsen — Passion
 Improvisaties aan het Mühleisen-Orgel Stiftskirche Stuttgart
 Uitgave: Carus Verlag 83.174

Kay Johannsen heeft met zijn *Passion* een vervolg gemaakt bij zijn improvisatie-CD *Lieder zu Advent und Weihnachten*. Er wordt een staalkaart aangeboden van degelijke, herkenbare liedbewerkingen. De organist is duidelijk een rasimprovisator die beschikt over een overschot aan technische mogelijkheden die hij vlot ten dienste stelt van het brede, vaak impressionistische kleurenpalet dat hij ten toon spreidt. Met het viermanualig Mühleisen-orgel van de Stiftskirche van Stuttgart beschikt de titularis-organist over een opvallende veelheid aan genuanceerde achtvoetsregisters. Die passen ideaal bij de toonspraak die hem het best ligt. Hoewel in het tekstboekje wordt aangegeven dat er niet speciaal voor één stijl gekozen is, wordt toch duidelijk dat de boventoon gevoerd wordt door wat het best omschreven wordt als een mengeling van neoromantiek en impressionisme. De opnametechnicus is erin geslaagd om zowel de gedetailleerde registratieschakeringen als de werking van de grote klankruimte in perfect evenwicht weer te geven – een zeldzaamheid bij symfonische orgelopnamen en een bijna letterlijke streling voor het oor. Het gaat duidelijk om voorbereide improvisaties, Johannsen vermeldt trouwens zijn jarenlange vertrouwdheid met de teksten, de melodieën en zijn instrument - maar dat verhindert de luisteraar niet het gevoel van avontuur en ont-

dekking te behouden dat juist zo typisch is bij het beluisteren van improvisaties. Johanssen kan zijn ervaring als koorleider niet verbergen en bij momenten kan je de koraalzinnen zelfs bijna op het gevoel meezingen. Een nadeel van de CD is misschien het aan elkaar rijgen van enkel maar koralen. Binnen één koraal zit zelden een brede, waarachtig symfonische opbouw. De meezingbare koraalzinnen worden na een tijdje voorspelbaar, bijna obligaat, doorgevoerd, zodat een soort koraalvermoeidheid optreedt. Het invoegen van een vrije passie-improvisatie had dit kunnen verhelpen. Bovendien had dan een echt dramatisch hoogtepunt dieper uitgewerkt kunnen worden. Nu laat de opname wel bijzonder mooie dingen horen, maar een beklijvend spiritueel statement is het ook weer niet. Er zijn dus voetnoten mogelijk bij deze productie, maar tegelijk gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat ik persoonlijk een grote omweg zou maken om een liturgisch organist van dit kaliber wekelijks bezig te horen – niet in een lange serie improvisaties, maar wel wanneer die schoonheid met mondjesmaat wordt prijsgegeven in een liturgische context. [KRIS WITTEVRONGEL]

Henco de Berg — improvisaties

Müller-orgel Grote- of St. Bavokerk in Haarlem

Uitgave: Prestare | Zwoferink CD-Productions zwf 3331535

Het Müller-orgel blijkt een dankbare inspiratiebron voor orgel improvisatie te zijn. De verwachtingen waren dan ook hoog gespannen bij de beluistering van deze CD. Toch houden we na herhaalde beluisteringen wat gemengde gevoelens over van deze opname. Het blijft een hele uitdaging om een volle CD lang boeiend te blijven met uitsluitend improvisaties, ook al geeft de blinde Henco de Berg blijk van zeer degelijk vakmanschap en voel je duidelijk de invloed van zijn leermeesters (oa Arie J. Keijzer en Jan Welmers) en voorbeelden (Tournemire, Demessieux,..). Voor wie graag kennis maakt met de grote verscheidenheid aan klankkleuren en klankcombinaties van het beroemde Müller-orgel biedt deze CD heel wat interessant en soms verrassend materiaal. En improvisaties (met maar liefst 3 register-assistenten!) bieden daar uiteraard ontelbare mogelijkheden toe. Henco de Berg koos voor een verscheidenheid aan vormen zoals een intrada, enkele gregoriaanse parafrazen, een danstoccata, een fuga, verschillende kleinere vormen (trio, flûtes, fresque, dialogue,..).

We blijven evenwel wat op onze honger wat het

muzikale discours betreft, vooral door de wat te grote versnippering van de vele korte fragmenten (zelfs binnen één bepaalde vorm), de dikwijls (te) lang liggende akkoorden, de wat eenzijdige en soms harde harmonische dissonantie.

Een beetje jammer dus dat de grote boog, die het actief luisteren zou bevorderen, dikwijls ontbreekt. Ook de Esquisses (schetsen) op het BACH-motief worden op de duur wat langdradig. Jammer, want deze organist-improvisator heeft heel wat mogelijkheden in huis. Positief is dan weer het degelijke inlegboekje (in 4 talen) met de volledige dispositie van het orgel en een korte toelichting bij het opzet van de diverse improvisaties. [PAUL DINNEWETH]

Henco de Berg — Improvisaties *Le Chemin de la Croix*

Stahlhuth-Jann-orgel te Dudelange

Uitgave: Prestare | Zwoferink CD-Productions zwf 3331552

De *Eglise Saint-Martin* te Dudelange bezit een mooie geschilderde kruisweg van Dominique Lang (1874-1906) die Henco de Berg inspireerde tot 14 'improvisatie-staties' op het monumentale (78 registers) en schitterende orgel van Stahlhuth-Jann. In tegenstelling tot zijn andere CD op de Bavo in Haarlem kan deze opname ons heel wat meer bekoren. Alleen al de heerlijke klankcombinaties en grootse dynamische contrasten van dit vierklaviersorgel dwingen tot luisteren. Ook de verschillende taferelen van de kruisweg zijn dankbare uitgangspunten voor een improvisator om zich uit te leven (denk maar aan *Le Chemin de la Croix* van M. Dupré). Enkele staties hebben een sterke muzikale zeggingskracht (*Jesus en zijn moeder, Veronica, de tweede val, de dood aan het kruis*), andere lijken mij wat te lang uitgewerkt wat de muzikale spanningsboog en de *drive* niet ten goede komt (*de wenende vrouwen, de graflegging*). Wat beknoptere en kernachtiger improvisaties zouden de Bergs zeggingskracht zeker ten goede komen. Het harmonische klankenpalet (met knipoogjes naar Messiaen en Tournemire) en zijn ritmische inventiviteit maken dan weer veel goed. Het schitterende inlegboekje (in meerkleuren-druk!) met de afbeeldingen van de volledige kruisweg, de dispositie van het orgel en een muzikale toelichting bij de improvisaties geven aan deze CD een grote meerwaarde. Een mooie combinatie dus van interessant Luxemburgs erfgoed, een uniek orgel en toch wel geïnspireerde improvisaties. [PAUL DINNEWETH]

Agenda

Uw concertaankondigingen voor het tijdschrift dienen ons minimaal zes weken voor publicatiedatum te bereiken.

Later toegezonden gegevens worden wel nog op de website www.orgelkunst.be geplaatst.

Voor een laatste update consulteert u best de orgelconcertenagenda die u eveneens op voornoemde website kunt vinden.

juni

Zo	01	15:00	Grimbergen	abdij	Adnré Isoir
Zo	01	15:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Rieko Higasa
Zo	01	16:00	Jette	St.-Pieterskerk	Sébastien Willems
Zo	01	17:00	Gent	kathedraal	Edward De Geest
Zo	01	19:00	Destelbergen	Kerk OLV ter Sneeuw	Marc Maes
Vr	06	20:30	Antwerpen	kathedraal	Peter Van de Velde
Za	07	15:00	Hasselt	kathedraal	Robert Patterson
Za	07	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Marc Van Driessen
Zo	08	15:00	Grimbergen	abdij	Kamiel D'Hooghe
Zo	08	16:00	Jette	St.-Pieterskerk	Olivier Schmitt
Zo	08	16:00	Tienen	Grauwzusterskapel <small>(Gilaistraat)</small>	Bruno Bruyninckx
Zo	08	17:00	Kortrijk	St.-Maartenskerk	Susanna Veerman
Wo	11	20:00	Brussel	kathedraal	Jan Willem Jansen
Vr	13	20:00	Antwerpen	Christuskerk (Bexstraat 13)	Willem Ceuleers
Vr	13	20:30	Antwerpen	kathedraal	Michel Bouvard
Za	14	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Michael en Jozef De Weert
Za	14	20:00	Esen	kerk	Marc Van Driessen
Zo	15	15:00	Pulle	HH. Petrus- en Pauluskerk	Willem Ceuleers
Zo	15	16:00	Jette	St.-Pieterskerk	Rieko Higasa
Zo	15	17:00	Kortrijk	St.-Maartenskerk	Nico Ronsse
Vr	20	20:00	Destelbergen	Kerk OLV ter Sneeuw	Ines Maidres
Vr	20	20:00	Kris Verhelst	Stavele	Sint-Jan Onthoofdingskerk
Vr	20	20:00	Roeselare	St.-Michielskerk	Johan Hermans
Vr	20	20:30	Antwerpen	kathedraal	Hans-Ola Ericson
Za	21	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Wouter Vankeirsbilck en Marcel Mangnus
Zo	22	15:00	Grimbergen	abdij	Els Biesemans en Bart Jacobs
Zo	22	16:00	Antwerpen	St.-Jacobskerk	Johan Hermans
Zo	22	17:00	Kortrijk	St.-Maartenskerk	Jan Vermeire
Vr	27	20:30	Antwerpen	kathedraal	Jean-Baptiste Robin
Za	28	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Bernadette Lammens en Léon Kerremans
Za	28	20:30	Brugge	kathedraal	Ignace Michiels

juli

Di	01	09:00	Antwerpen	Zomeracademie	zie "Berichten"
Do	03	20:00	Gent	kathedraal	Alla Tarlovskaia
Do	03	20:00	Oostende	HH. Petrus- en Pauluskerk	Peter Eilander
Vr	04	20:30	Antwerpen	kathedraal	Naji Hakim
Vr	04	20:30	Brugge	kathedraal	John Stansell
Za	05	15:00	Hasselt	kathedraal	Peter Strauven
Za	05	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Joost Termont
Zo	06	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Jan Vermeire
Zo	06	15:00	Laken	Sint-Lambertuskerk	Willem Ceuleers
Zo	06	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Cindy Castillo
Zo	06	16:00	Tienen (Overlaar)	St.-Lambertuskerk	Wouter Dekoninck
Di	08	20:00	Brussel	kathedraal	Edward De Geest

Do	10	20:00	Gent	kathedraal	Bernard Carlier
Do	10	20:00	De Panne	O.L.V.-kerk	Frank Heye
Vr	11	12:45	Antwerpen	kathedraal	David Van Bouwel
Vr	11	20:30	Brugge	kathedraal	Ignacia Ribas Taléns
Za	12	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Kristien Heirman
Zo	13	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Aad Zoutendijk
Zo	13	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Jan Valach
Do	17	20:00	Gent	kathedraal	Michael Eckerle
Do	17	20:00	Nieuwpoort	O.L.V.-kerk	Martin Sander
Vr	18	12:45	Antwerpen	kathedraal	Jos Bielen
Vr	18	20:00	Haringe	St.-Martinuskerk	Gustav Leonhardt
Vr	18	20:30	Brugge	kathedraal	Michael Eckerle
Zo	20	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Raphaël Wiltgen
Zo	20	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Henk de Vries
Do	24	12:45	Gent	kathedraal	Frank Heye
Do	24	20:00	Veurne	St.-Walburgakerk	Bruno Wallenström
Vr	25	12:45	Antwerpen	kathedraal	Anton Doornhein
Vr	25	20:30	Brugge	kathedraal	Ignace Michiels
Za	26	20:00	Diksmuide	St.-Niklaaskerk	Paul De Maeyer
Zo	27	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Jan Vermeire
Ma	28	20:00	Gent	St.-Stefanuskerk	Peter Roelandts, Anne-Mie Bonne, Paul Carteus, Dirk Steenbrugge, Wim Claeys
Do	31	20:00	Gent	kathedraal	Frantisek Vanicek
Do	31	20:00	Veurne - Wulveringem	O.L.V.-kerk	Joris Verdin

augustus

Vr	01	12:45	Antwerpen	kathedraal	Leon van den Brand
Vr	01	20:00	Haringe	St.-Martinuskerk	Antonio Frigé
Za	02	15:00	Hasselt	kathedraal	Frantisek Vanicek
Za	02	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Alain Dommissie
Zo	03	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Jan Vermeire
Zo	03	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Erwin Van Bogaert
Ma	04	20:00	Hasselt	kathedraal	Gail Archer
Ma	04	20:00	Gent	St.-Stefanuskerk	Myriam Verreycken, Arnout De Vis, Rosan Steenbrugge, Jozef De Weert
Ma	04	20:30	Hasselt	Prov. Heiligdom H. Hart	Cintia Bittencourt
Do	07	20:00	Gent	kathedraal	Xavier Deprez
Do	07	20:00	Alden Biesen (Bilzen)	slotkerk	Els Biesemans
Do	07	20:00	Veurne	St.-Walburgakerk	Christian Mouyen
Do	07	20:30	Oostkamp	St.-Pieterskerk	Donato Cuzzato
Vr	08	12:45	Antwerpen	kathedraal	Margerita Shablovskaya
Za	09	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Hera Wijckers en Nicolas De Troyer
Zo	10	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Annelynn Ballieu
Zo	10	15:00	Laken	Sint-Lambertuskerk	Willem Ceuleers
Zo	10	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Jerome Faucheur
Zo	10	20:00	Hasselt	Virga-Jessebasiliek	Johan Hermans
Ma	11	20:00	Gent	St.-Stefanuskerk	Patrick De Baets, Luc Latte, Matthias Streulens en Mario Van Assche
Di	12	20:30	Brugge	kathedraal	Léon Kerremans
Wo	13	20:30	Brugge	kathedraal	Donato Cuzzato
Do	14	20:00	Gent	kathedraal	Henning Dembski
Do	14	20:00	Alden Biesen (Bilzen)	slotkerk	Hannes Torggler
Do	14	20:00	Veurne	St.-Walburgakerk	Jan Vermeire
Do	14	20:30	Oostkamp	St.-Pieterskerk	Claire Chassin
Vr	15	18:00	Haringe	St.-Martinuskerk	Mirek en Dirk Coutigny
Vr	15	20:30	Brugge	kathedraal	Ignace Michiels
Za	16	17:00	Gent	St. Niklaaskerk	Stijn De Kesel en Dirk Bruggeman
Za	16	20:00	Woumen	St.-Andreaskerk	Ludo Geloën

Zo	17	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Stijn Hanssens
Zo	17	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Anton Doornhein
Ma	18	20:00	Gent	St.-Stefanuskerk	Patrick De Baets, Urbain De Wilde, Maria Cogen
Do	21	20:00	Gent	kathedraal	Colin Walsh
Do	21	20:00	Alden Biesen (Bilzen)	slotkerk	Erwin Van Bogaert
Do	21	20:30	Oostkamp	St.-Pieterskerk	Johan Huys
Vr	22	12:45	Antwerpen	kathedraal	Tobias Horn
Za	23	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Jan Peter Teeuw en Marien Stouten
Za	23	20:30	Brussel	Kapellekerk	Arnaud Van de Cauter
Zo	24	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Dirk Blockeel
Zo	24	13:30	Tienen	Grote Markt	Orgelbustrip (Van Dinter-orgel in Moxhe, Thisnes en Pellaines) zie "Berichten"
Zo	24	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Mathias Coppens
Ma	25	20:00	Gent	St.-Stefanuskerk	Luc Dockx en Paul De Maeyer
Ma	25	20:30	Brussel	kapellekerk	Sébastien Willems
Wo	27	20:30	Brussel	kapellekerk	Arnaud Van de Cauter
Do	28	20:00	Gent	kathedraal	Edward De Geest
Do	28	20:00	Alden Biesen (Bilzen)	slotkerk	Inge Feyen
Do	28	20:30	Oostkamp	St.-Pieterskerk	Wannes Vanderhoeven
Vr	29	12:45	Antwerpen	kathedraal	Stephen Davies
Vr	29	20:30	Haringe	St.-Martinuskerk	Katerina Chrobokova
Vr	29	20:30	Ieper	St.-Pieterskerk	Kristien Heirman
Za	30	17:00	Gent	St.-Niklaaskerk	Denis Roosen
Za	30	20:30	Brussel	kapellekerk	Jean-Luc Thellin
Zo	31	11:15	Veurne	St.-Walburgakerk	Nicolas De Troyer
Zo	31	16:00	Laken	Onze-Lieve-Vrouwkerk	Danielle Piana
Zo	31	20:00	Hasselt	kathedraal	Anja Hendriks

Boeijenga

Hoofdweg 156 | 9341 BM Veenhuizen | Tel. 0592 - 304142 | Fax 0592 - 304143

DVD/CD 'Een glimp van de hemel'
Jan Jongepier presenteert de acht mooiste orgels van Leeuwarden. Alle instrumenten zijn in beeld en geluid te bewonderen. Een van de hoogtepunten vormt een live-registratie van orgel-improvisaties bij enkele schilderijen. Prijs (exclusief verzendkosten) € 29,50

Henk Klop - Six Choralpréludes
Van Henk Klop verscheen 'Six choralpréludes pour Grand Orgue' met koraalbewerkingen over de koralen In te speravi - Wir warten dein, o Gottes Sohn - Oh bon Jesus Christ - Aus tiefer not schrei ich zu Dir - Dance une douce joie - Wacht auf ruft uns die Stimme Prijs (exclusief verzendkosten) € 14,95

Johan Beeftink - Koraalbewerkingen
Johan Beeftink schreef koraalbewerkingen over zowel een aantal Geneefse Psalmen (bundel I) als over gezangen uit het Liedboek voor de Kerken (bundel II). Op één na zijn deze gezangen ook te vinden in de bundel Zingt Jubilate. Prijs (exclusief verzendkosten) € 14,95 per deel

 www.boeijengamusic.com

Animato

Realistische opnamen van orgel, orkesten en koren.
 Complete verzorging cd-producties
 U vindt al onze producties met voorbeeld-tracks op onze website.

COMPACT disc DIGITAL AUDIO

Animato Music Productions
 Marien Stouten
 Heuvelsweg 6, 4321 TG Kerkwerve
 +31(0)622395937
 info@animatomusicproductions.nl
 www.animatomusicproductions.nl

Onlangs verschenen **Magic Sounds**
Bart Coppé trompet Ignace Michiels orgel

Een interessant orgel wordt
degelijk gemaakt, graag bespeeld
en goed onderhouden.

PIETER VANHAECKE

STEMMEN EN ONDERHOUDEN

Vissegatstraat 155

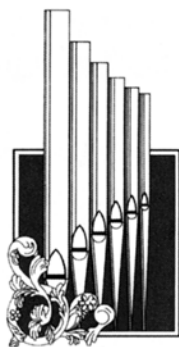
3071 Kortenberg

☎ *0473/871.341*

of 02/660.20.30

mail: pietervanhaecke@skynet.be

*Een ruime ervaring als bron van kennis
en ambacht om uw orgel
- historisch of modern -
degelijk te onderhouden.
Duidelijke en juiste prijsopgave,
zorgvuldige afwerking.*

manufacture d'orgues
THOMAS

nieuwbouw en restauratie van pijporgels
rue Mathieu Nisen, 338
B-4970 STER-FRANCORCHAMPS
tel.: +32 (0)87/27.50.68
fax: +32 (0)87/27.57.97
e-mail: info@orgues-thomas.com
http://www.orgues-thomas.com

Op zoek naar een goede
én betaalbare
opname van uw uitvoering?

www.recordluyckx.be

Onze specialiteit:

- live opnames (orgel, koor, hafabra, ...)
- aan een betaalbare prijs
- met professionele apparatuur
- door een gediplomeerd geluidstechnicus én muzikant!

Meer info?

RECORD • LUYCKX
@telenet.be

0475 34 11 65

Berichten

In memoriam dr. Eugeen Van Autenboer

Historicus Eugeen Van Autenboer uit Turnhout is dinsdagavond 10 april 2008 op 87-jarige leeftijd onverwacht overleden. Eugeen Van Autenboer studeerde moderne geschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Leuven waar hij in 1943 promoveerde tot doctor in de wijsbegeerte en letteren. Hij was lid van de nationale commissie voor Volkskunde en schreef bijdragen over geschiedenis en volkskunde, met name over de schuttersgilden van het oude hertogdom Brabant. Ook schreef hij enkele artikels o.m. in het orgeltijdschrift "De Praestant" over het Jean Le Royerorgel van de Sint-Pieterskerk te Turnhout en het orgel van de Sint-Andriuskerk te Balen.

Orgelwerk van Johann Sebastian Bach ontdekt

Muziekwetenschappers van de Martin-Luther-Universität in Halle (D) hebben een sensationele vondst gedaan. In een onlangs aangekocht nalatenschap van de Duitse componist en vroegere Thomascantor Wilhelm Rust (1822-1892) ontdekten zij een tot hiertoe verloren gewaand orgelwerk van J.S. Bach "Wo Gott der Herr nicht bei uns hält". Enkel de eerste maten van deze compositie waren bekend onder het BWV nummer Anhang II 71. De volledige koraalbewerking zal nu worden gecatalogeerd als BWV 1128. Vorsers dateren het werk tussen 1705 en 1710. Het handschrift werd op dinsdag 15 april jl. in Halle voorgesteld.

Nieuw orgel in de Sint-Pieterskerk te Leuven

Er is nog steeds geen duidelijkheid of het Contiusorgel al dan niet naar de Leuvense Sint-Pieterskerk komt. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en de Administratie Erfgoed Vlaanderen hebben immers een voorlopig negatief advies gegeven.

De *Contius Foundation* ijvert er al geruime tijd voor om in de kerk op de Grote Markt een orgel te bouwen volgens de technieken van orgelbouwer Heinrich Andreas Contius. De stichting verzamelde al meer dan 1,25 miljoen euro voor het project onder meer via een schenking van de *Nationale Loterij*.

De *Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen* en de *Administratie Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed Vlaanderen* hebben een voorlopig negatief advies gegeven voor de bouw omdat die een 'te grote impact' zou hebben op de Sint-Pieterskerk, zegt Gilbert Kolacny, de administrateur-generaal van Administratie. Een definitief advies is er momenteel nog niet.

Bart Jacobs finalist in Leeuwarden

Op zaterdag 8 maart jl. is in de koepelkerk te Leeuwarden een Regerconcours gehouden. De eerste prijs van de finale van het interpretatieconcours rondom Max Reger werd uitgereikt aan de 28-jarige Mina Choi, afkomstig uit Texas (USA). Andere finalisten waren Susanne Veerman en Wim Does uit Amsterdam en onze landgenoot Bart Jacobs.

De jury bestond uit Gerrit Stulp, Theo Jellema en Jan Jongepier.

Als plichtwerk dienden de kandidaten het "Benedictus" uit opus 59 te vertolken. Bart Jacobs voerde daarnaast het "Praeludium und Fuge in d-moll" op. 65 uit. Er werd enkel een eerste prijs toegekend.

30.05.2008 — 07.06.2008 toekomst van de orgelcultuur

Tijdens de Rotterdamse orgeldagen zal opnieuw een orgel-symposium plaatsvinden in het concertgebouw De Doelen te Rotterdam. Op vrijdag 30 mei staat het thema "de stadsorganist en zijn omgeving" voorop. Op zaterdag 31 mei is de hele dag gewijd aan "de ondernemende organist" met workshops over maketing, fundraising, programmering en speeddating. Info: [w] www.rotterdamseorgeldagen.nl

13.06.2008 — Symposium Pro Organo Pleno

Op vrijdag 13 juni 2008 zal in de aula van de Vrije Universiteit te Amsterdam een symposium georganiseerd worden ter gelegenheid van de 70e verjaardag van Prof. Dr. Ewald Kooiman. Op deze dag zullen lezingen worden gehouden en concerten worden gegeven op het Couperinorgel. Ook zal aan de jubilaris de feestbundel "Pro Organo Pleno" worden aangeboden.

De concerten zullen worden verzorgd door Jos van der Kooy en Dr. David Adams. Prof. Dr. Hermann J. Busch en Dr. Hans Fidom zullen in twee lezingen een panorama schetsen van de orgelmuziek in het eerste levensjaar van Ewald Kooiman (1938) en de orgelmuziek 70 jaar later (2008). Het jaar 70 zal ook centraal staan in een compositie die Piet Kee speciaal voor deze gelegenheid heeft geschreven en waarvan de première op deze dag zal plaatsvinden.

Info: [w] www.vu.nl/orgel [e] elly@cs.vu.nl

16.06.2008 - 19.06.2008 — Distler en Messiaen

In de Klosterkirche Maria Laach vindt een improvisatiecursus Distler-Messiaen plaats. Docent: Torsten Laux.

Info: [w] www.torsten-laux.de

19.06.2008 - 22.06.2008 — Freiberg en Dresden

Thema van de cursus: Bach, Buxtehude, Sweelinck.

Docent: Ton Koopman

Info: [w] www.ORGANpromotion.org

**Testelt
Sint-Pieterskerk**

*Joseph Colin, Luik, 1803
Pels-D'Hondt, Herselt, 2008*

1. Bourdon
2. Prestant
3. Fluijt
4. Nasaer
5. Doublet
6. Tierce
7. Sesquialter
8. Fourniture
9. Cornet
10. Trompet B/S

*Tremblant
Sort du Vent*

Inspelingsconcert op vrijdag 12 september 2008 om 20 uur.
Bezichtiging op Open Monumentendag zondag 14 september 2008 van 14 tot 18 uur.

PELS D'HONDT

ORGELBOUWERS
SINDS 1892

20.06.2008 - 24.06.2008 — interpretatiecursus

In het raam van de *Hugo-Distler-Festtage* wordt een interpretatiecursus gehouden op het Stellwagenorgel en het huisorgel van Distler met docenten Arvid Gast, Franz Danksagmüller en Armin Schoof.

Info: Arndt Schnoor, Hugo-Distler-Archiv Lübeck

[t] +49 451 122 41 18

[e] arndt.schnoor@luebeck.de

30.06.2008 — orgelexcursie naar Alkmaar en Haarlem

Orgelexcursie naar de orgels van de Grote of St.-Laurenskerk te Alkmaar en het Müller-orgel in de Grote of St.-Bavokerk te Haarlem.

Info: [t] 09/2324660 en 0496/076908 of

[e] deprincipaal@telenet.be

01.07.2008 — Zomeracademie

Op deze zomeracademie krijgt elke orgelliefhebber de kans enkele nieuwe en gerestaureerde orgels te bespelen. Onder leiding van Luk Bastiaens worden de orgels van Vremde, Broechem, Westmalle en Vosselaar voorgesteld en bespeeld.

Info en aanmelden: [e] info@orgelinvlaanderen.be

07.07.2008 - 11.07.2008 — Orgeltocht zonder grenzen: België, Nederland en Duitsland

De *Fédération francophone des amis de l'orgue* organiseert een orgeltocht waarbij orgels worden bezocht in Luik, Sint-Truiden, Tongeren, Masstricht, Aken, Steinfeld, Stavelot, Salm, Steinbach en Bastenaken.

Alle info: [e] gueritey@ffao.com [w] www.ffao.com

18.07.2008 - 23.07.2008 — European Organ Academy 2008

Deze cursus, gehouden rond het thema *Jazz en nieuwe muziek op het orgel* vindt plaats in Goldrain (Zuid-Tirol).

Docenten Barbara Dennerlein en Peter Planyavsky

Info: [w] www.organacademy.bz

[e] info@organacademy.bz

21.07.2008 - 02.08.2008 — Zomeracademie Haarlem

Docenten: Ewald Kooiman, Ben van Oosten, Lorenzo Ghielmi, Olivier Latry, Thomas A. Nowak, Jos van der Kooy, Bernhard Winsemius, Ludger Lohman, Jean-Baptiste Robin, Zsigmond Szathmary, Bas de Vroome, Leo van Doeselaar.

Info: [w] www.organfestival.nl

14.08.2008 — 14de orgelwandeling Antwerpen

Info & reservatie: [e] janvanmol@pandora.be

[w]www.calcant.bebe – [t] 0497 43.84.24

24.08.2008 — Tiense orgelexcursie

Vertrek Grote Markt Tienen, 13u30

Orgelbustrip 'Van Dinter-orgels in Moxhe, Thisnes en Pellaines' met Bruno Bruyninckx (orgel)

Info & inschrijven: [t] 010/45 84 60

25.08.2008 - 29.08.2008 — cursus oude muziek Amsterdam

In het conservatorium te Amsterdam gaat een cursus oude muziek door onze leiding van Jacques Van Oortmerssen. Lessen worden gegeven op het Müllerorgel van de Waalse Kerk uit 1734.

Info: [w] www.cva.ahk.nl

26.08.2008 - 07.09.2008 — 1e internationale orgelwedstrijd "in memoriam Franz Liszt"

Info: [w] www.erfurt-weimar-merseburg.de

13.09.2008 — Trefdag "het orgel centraal"

Op zaterdag 13 september e.k. wordt in het Elzenveld te Antwerpen een trefdag georganiseerd met als titel 'het orgel centraal' waarbij een sensibiliseringscampagne wordt opgezet om vernieuwende activiteiten rond het orgel te organiseren.

Verdere info: [e] info@orgelinvlaanderen.be

15.09.2008 — 20.09.2008 orgelcursus Messiaen

Hans-Ola Ericsson leidt deze masterclass over het orgelwerk van Olivier Messiaen te Oppenheim.

Info: [e] kantor@katharinen-kirche.de

[w] www.orgel@sankt-katharinen.de

24.09.2008 — 28.09.2008 orgelcursus in Ottobeuren

ORGANpromotion organiseert een masterclass met Ewald Kooiman. Programma: Bach, Couperin, Grigny, Daquin, Lasceux, Balbastre. Cursus, orgelexcursie, concerten.

Info: michael.grueber@gmx.de

03.10.2008 - 19.10.2008 — Toulouse les Orgues

Concerten, lezingen, bezoeken aan orgels en orgelbouwers, en het tiende internationaal orgelconcours Xavier Darasse zijn de ingrediënten van dit festival in de Midi-Pyrénées. Michel Bouvard brengt o.m. Messiaens *Les corps glorieux* op het Cavaillé-Coll van St.-Sernin en Louis Robilliard improviseert bij een stomme film.

Info: [t] +33 5 61 33 76 87 [e] infos@toulouse-les-orgues.org

[w] www.toulouse-les-orgues.org

12.11.2008 - 14.11.2008 — Messiaen symposium

Van 12 tot en met 14 november vindt een Messiaen symposium plaats in het Lemmensinstituut. Centrale gast is Willem Tanke, bekend van zijn opname van het integrale orgelœuvre van Messiaen. Tijdens het symposium zijn er lezingen (o.m. over de compositietechniek van Messiaen), workshops voor organisten en pianisten en verschillende concerten die een chronologisch overzicht geven van het œuvre van deze Franse toondichter.

Info: [w] www.lemmens.be [t] 016/23 39 67

in memoriam Jozef D'Hoir

Aalst, 7 januari 1933 - Hofstade bij Aalst, 18 maart 2008

Deze voortreffelijke blinde organist, componist en leraar heeft zijn leven uit handen gegeven. Tijdens de verrijzenisviering namen we met enkele vrienden op een ontroerende wijze afscheid van Jozef D'Hoir. Zijn vrienden Miel Vanden Broeck en Christiaan De Raes begeleidden de laatste tocht met ontroerende herinneringen en inspirerende orgelklanken van de overledene op het recent gerestaureerd Pieter Van Peteghem-orgel te Hofstade.

Aan het Blindeninstituut te St.-Lambrechts-Woluwe studeerde Jozef D'Hoir vanaf 1941 piano bij Jean Janssens en viool bij Franz Wigy en vanaf 1947 orgel, harmonie en contrapunt bij Jean-Baptiste Lemoine. Nadien deed hij hogere studies aan het Lemmensinstituut en behaalde er in 1952 het laureaatsdiploma met als voornaamste leraars Marinus De Jong (piano, harmonie, contrapunt) en Flor Peeters (orgel). Vervolgens ging hij zich verder bekwamen aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen en behaalde er in 1953 Eerste Prijzen harmonie en orgel en in 1955 het Hoger Diploma orgel onder leiding van Flor Peeters. Eveneens in 1955 werd hij samen met Kamiel D'Hooghe eerste geklasseerd in het internationaal orgelconcours van de West-Duitse Radio München.

In 1958 behaalde hij de Prijs Albert De Vleeshouwer met de compositie van *Sonate voor viool en piano*, opgedragen aan Franz Wigy, zijn voormalige leraar viool in het blindeninstituut. Enkele orgelcomposities van Jozef D'Hoir werden uitgegeven in België, Nederland en Italië; onder meer: *Improvisatie op Kyrie cum jubilo* (1961), *Variaties op de hymne 'Jesu dulcis memoria'* (1962), *Prélude 'Unus militum'*, en *Toccatina* (Ed. L'Organista D'Oggi, 1962, 1964).

Hij was leraar aan het Blindeninstituut en pianist-begeleider (balletcursus) aan de Stedelijke Muziekacademie van Aalst.

Wij hadden allen bewondering voor zijn kunnen, zijn muzikale begaafdheid en zijn fenomenale en betrouwbare geheugencapaciteit. Aldus wist hij op een week, maximaal twee weken, een groot orgelwerk van Reger te memoriseren.

Met ontroering neem ik afscheid van een goede vriend met wie ik samen de reis naar München ondernam. Jozef keek vanuit zijn blindheid anders, hij luisterde anders en wist de levenservaringen op zijn manier te verwerken.

Samen met zijn trouwe vrienden ben ik dankbaar voor de vriendschap. [KAMIEL D'HOOGHE]

IMPROVISATIE
op Kyrie uit de Mis in Festis B. Mariae Virginis
voor Orgel

Gr. O. Fluit 8'
Pos. Gedekt 8' Fluit 2'
Pos. Gedekt 8' Vaux Celeste, Salicional 8'
Ped. Gedekt 16', Ped. + III

Andante sostenuto ♩ 84 J. D'HOIR

Man. non legato, senza rigore rall.
Ped. legato

Più mosso
mf legato

Pos. - Fluit 2'

Copyright 1959 „De Praestant“, Tongerlo
Bijlage van „De Praestant“, april 1959

Alle rechten voorbehouden

orgelwerkenlijst

orgel pedaliter

- Variaties op de hymne "Jesu Dulcis Memoria" [Brussel, Maurer]
- Postludium Palmzondag [id.]
- Improvisatie op Kyrie (cum jubilo) uit de Mis in Festis B. Mariae Virginis [Tongerlo, bijlage De Praestant - april 1959]
- Fuga in a [Tongerlo, bijlage De Praestant - april 1964]
- Adagio en Pastorale [Huy, bijlage L'organiste - april 2008]

orgel manualiter

- Fantasia in V tono [ed. carrara nr. 2597]
- Prélude "Unus Militum" [id.]
- Partita Natalizia sull'antico Noel "Een Kint gheborn in Bethlehem" [id.]
- Cantilena [id. - volume 2, 19633, nr. 2660]
- Offertorio sul tema della Sequenza "Victimae Pachali" [id., 1964, nr. 2716]
- Tocatina [id. - volume 3, 1964, nr. 2716]

onuitgegeven

orgel pedaliter

- Intrada, Adagio, Pastorale
- Trio op "Wilt heden nu treden"
- Trio op "Laat ieder's Heren goedheid prijzen"

orgel manualiter

- Lied opus 1
- Eenvoudige variaties op "O Heiland, reiss die Himmel auf"
- Eenvoudige variaties op "O filii et filiae"
- Duo op "Freu' dich sehr, o meine Seele"

Orgelbouwactualia

Vremde [Boechout], kerk St.-Jan-in-de-Olie

Het Van Peteghemorgel uit het einde van de 18de eeuw in de parochiekerk St.-Jan-in-de-Olie te Vremde, deelgemeente van Boechout, is gerestaureerd door Schumacher Orgelbau uit Baelen naar een ontwerp van Jozef Braekmans. Het instrument is gevat in een nieuwe orgelkast.

Hoofdwerk		Onderwerk	
Cornet	V	Doublette	2
Prestant	4	Bourdon	8
Bourdon	8	Flûte	4
Doublette	2	Sexquialter	II D
Flûte ₄		Nazard	2 ² / ₃
Cimbale	II	Cromhorne	8 B/D
Tierce	1 ³ / ₅		
Fourniture	II	Tremblant	
Cimbale	II	Rossignol	
Trompet	8 B/D		
Clairon	4 B		
Hautbois	8 D		

klavieromvang: C- f³
aangehangen pedaal: C-d^o

toonhoogte: A=404,5 Hz bij 15°C
winddruk: 85 mm wk
stemming met 3 reine tertsen

Borgt [Grimbergen], St.-Salvatorkerk

Het éénklaviersorgel wordt toegeschreven aan Cappuyens en dateert van ca. 1845. Joris Potvlieghe realiseerde de restauratie (2008) onder advies van Koos Van de Linde.

Dispositie	
Prestant	4
Bourdon	8 B/D
prestant	2
fluit	4 B/D
fluit	2
cornet	III
montre	D
clairon	B
trompet	B/D

tessituur: C-f³
toonhoogte: A= 422 Hz bij 15° C
winddruk 71 mm wk
stemming gelijkzwevend

Foto: Hans Reumers

Dispositie

Prestant	8D
Bourdon	8
Prestant	4
Fluijt	4
Quintfluijt	3 B/D
Cornet	
Tertiaen	II
Larigot	2
Simball	
Mixtuer	
Trompett	8 B/D
Vox humana	8 B/D

klavieromvang: C-D-c³
aangehangen pedaal: CD-f1

toonhoogte: A=402 Hz

Beek [Bree], St.-Martinuskerk

In de Sint-Martinuskerk te Beek bevindt zich een klein maar zeer interessant orgel dat afkomstig is uit de hoofdkerk van Bree. Het instrument werd in 1739 vervaardigd door orgelmaker Laurent Gilman, wiens atelier gevestigd was te Kornelimunster (zo'n 10 km ten Z-W van Aken). Het gaat hier om het enige werk van Laurent Gilman waarvan niet enkel de kast, maar ook het eigenlijke instrument grotendeels bewaard bleef. L. Gilman herbruikte in zijn nieuw orgel van 1739 een belangrijke hoeveelheid oud pijpwerk uit het voormalig orgel van Bree, dat blijkens archivalia was vervaardigd door de befaamde meester Nicolaas Niehoff uit 's Hertogenbosch. Het instrument van Beek bevat, om precies te zijn, 79 pijpen uit 1593 en 203 pijpen uit 1739. Helaas werd het orgel van Beek in 1933 zwaar verminkt door Alfons Beckers uit Sint-Truiden. De transformaties van Beckers vielen samen met een verbouwing van de kerk waarbij in 1933 het vroegere vooruitspringende houten doksaal werd verwijderd en de orgelkast werd verminkt. Deze kast was namelijk te hoog om ze in de lage torenruimte in te passen. Ook het eigenlijke instrument werd brutaal aangepakt, hetgeen vooral desastreus was voor het oude pijpwerk; de helft der pijpen werd namelijk verwijderd en ging verloren. Ondanks deze zware transformaties bleven de meest essentiële delen van het orgel bewaard, met name de (weliswaar toegetakelde) orgelkast, de windlade en een toch nog altijd aanzienlijke hoeveelheid oud pijpwerk. Belangrijk hierbij is de bedenking dat het ontbrekende originele pijpwerk perfect gereconstrueerd kon worden dankzij:

1. de vondst van het bouwcontract van het orgel uit 1738, waarin de oorspronkelijke samenstelling van de spelen wordt vermeld;
2. het bewaard blijven van de originele pijpenroosters. Aan de hand van de boringen in deze roosters kon de oorspronkelijke diameter van elke verdwenen pijp worden bepaald.

Bij de restauratie werd geopteerd voor een reconstructie van het orgel naar de toestand van 1739. De meest essentiële onderdelen ervan dateren immers uit dat jaar, terwijl ook het oudste pijpwerk uit 1593 in 1739 geïntegreerd werd in het nieuwe concept. Om deze reconstructie te kunnen realiseren werd het instrument opnieuw op de oorspronkelijke lokatie gebracht, zodat de kast tot haar oorspronkelijke proporties kon worden teruggebracht. In 1988 startte de opmaak van het restauratiedossier dat tussen 2001-2007 werd gerealiseerd door Filip Nijs in onderaanneming voor Schumacher Orgelbau uit Baelen en onder advies van Spectrum N.V.

Info: [e] www.iseral.be

Overzicht tijdschriften

Adem — 2008, nr. 1

J. Anaf, *Honderd jaar Olivier Messiaen - een portret met selectieve bibliografie en discografie*.

Ars Organi — 2008, nr. 1, maart

H. Fischer, *Orgelbau rund um den Bodensee*; B. Billeter, *Zur "Wohltemperirten" Stimmung von Johann Sebastian Bach*; M. Balz, *Zur Deutung von Bachs Choralvorspiel "Christ lag in Todesbanden" BWV 625*; G. Seggermann, *Die große Welte-Funk-Orgel in Hamburg*.

Choir & Organ — 2008, januari/februari

B. Morton, *Petr Eben (1929 - 2007)*; M. Provost, *The spirit of Schnitger*; R. Keen, *The history of the Cornet Stop*. — **maart/april** A. Thomson, *The dove descending - some wider perspectives on the organ works of Messiaen*; C. Bragg, *Going Dutch* [interview met Henk van Eeken]. — **mei/juni** M. Power, *60,000 pieces of music now serchable online*; B. Morton, *Through the lens: unpublished photographs of Olivier Messiaen*;

De Orgelvriend — 2008, nr. 2, februari

W. van der Ros, *Van Hirtum-orgel in Hilvarenbeek kreeg geslaagde klankrestauratie*; G. Schaap, *Het orgel in de Town Hall van Birmingham (2)*. — **nr. 3/maart** W. van der Ros, *Orgels van Bernard van Hirtum*; H. Fidom, *Gerard Bunk-jubileum in het Orgelpark*; D. Molenaar, *Drie Groninger Van Oeckelen-orgels gerestaureerd*.

Het Orgel — 2008, jg. 104, nr. 1

P. van Dijk, *De liturgische functie van Buxtehudes orgelwerken*; I. Ortgies, *Volgend Buxtehude-jaar 2037 of 2038 - gedachten bij een probleem uit het Buxtehude-onderzoek*; H. Beek, *Orgelcultuur gebaat bij archiefonderzoek*; R. van Dijk & C. van der Poel, *Twee Smits-orgels: historie en restauratie*. — **nr.2** R. van Dijk, *Het Buchholz-orgel in de St.-Nikolai te Stralsund*; M. Stoel, *Paul Barras en zijn orgelcomposities*; G.J. Lepoeter, *"Ten voorzina g van het hemelwerk" - de eerste orgelplaatsingen in protestantse dorpskerken op Zuid-Beveland*.

La tribune de l'orgue — 2008, jg. 60, nr. 1

F. Comment, *Le Fernwerk - l'orgue à la conquête de la spatialité (2)*; G. Bovet, *la passacaille de Frank Martin: de l'orgue à l'orchestre (et vice-versa)*; D. Rumsey, *L'orgue du Britannic de Seewen et ses rouleaux (1)*; L. Tagliavini, *Le tempérament musical, inspireur de philosphes et écrivains (4)* E. Le Divellec, *Le quart d'heure d'improvisation: après une lecture de Debussy (2): éléments de réalisation*.

L'organiste — 2007, jg. 39, nr. 156

L. De Vos, *Cinq siècles d'orgue à Huy*; P. Riffart, *A propos des facteurs d'orgues Riffart*.

The American Organist — 2008, februari

J. Gouwens, *Toward an ideal (21st-century) console design*. — **maart** I Quinn, *Wilfred Josepfs (1927-1997) sonata for organ opus 165*; K. Rottermund, *Chopin and Hesse new facts about their artistic acquaintance*.

The Diapason — 2008, januari

H. Schauerte-Maubouet, *Théodore Dubois and César Franck at Sainte-Cloilde: a new look at the chronicle of the years 1857-1863 through the rediscovered memoirs*. — **maart** M. Vardell Sandresky, *Mendelssohn's sonata III: a composer's view*; D. Rumsey & C.E. Hänggi, *The origins of Seewen's Welte-Philharmonie*. — **april** C.S. Fournier, *The musical tradition at the Sainte-Clotilde Basilica in Paris, France*

The Organ — 2008, nr. 1

W. Adolph, *Vom Elend einer tragischen Heldin: Ein Plädoyer gegen das Verstummen der Konzertsaal-Orgel in Europa*; D. Philippi, *"Ein Stücken versteckte Wahrheit" Zum Tod von organ-Mitherausgeber Petr Eben*; P.D. Peretti, *"Sopra pedali, e senza" Interpretatorische "Grenzen" der barocken Notationspraxis: Zur Frage der Pedalzuweisung im Orgelwerk Buxtehudes*; R. Mohrs, *Vom Primat der Komposition, Zur stilistischen Bandbreite der Orgelmusik Wolfgang fortners - Teil 2: Die späten Orgelwerke*; J. Trinewitz, *"SuBaß & Fagott...wanns Tutti geht" Aufführungspraktische Aspekte in Johann Baptist Sambers "Manuductio ad organum" und "Continuatio ad manuductionem organicam"*; J. Ring, *...der du bist Licht und Tag: Variationen über den altkirchlichen Hymnus "Christus qui lux es et dies"*

Ontwerp en uitvoering van
mechanische pijporgels
voor concertruimten en kerken
huisorgels, positieven en
portatieven
restauratie, onderhoud en verhuur

Verhuur van orgelpositieven

Florimond De Pauwstraat 61
B-1070 Brussel
Tel. 02/522 64 63
e-mail: johan.deblieck@skynet.be
www.deblieck-organs.be

ETIENNE DE MUNCK

orgelmaker
C.V.B.A.

Heistraat 2
9100 Sint-Niklaas
Tel. + fax: 03/776 46 83

U zoekt een orgel-cd?

Keus uit een ruim assortiment!

U kunt bij ons terecht voor cd's van o.a.
Motette | Aeolus | Syrius BNL
Festivo | MDG | JAV Recordings
Raven | IFO | Divox | Prospect
Edition Lade | Prezioso
Prophone | Thorofon
Cd's van andere labels op aanvraag

Kijk én koop op

www.orgelcd.nl

Landgoed Gerianna | Kruisstraat 12 | 4251 CW Werkendam
T +31 (0)183 509 491 | E info@landgoedgerianna.nl

ANDRIESEN

orgelbouw b.v.b.a.

(ANNESENS)

sinds 1830

nieuwbouw, onderhoud, herstel,
restauratie, verbouwing

zaakvoerder: Ing. Paul Andriessen

Benediktinessenstraat 10-12

B-8930 Menen

Tel. & fax: 056/51.13.82

gsm: 0479/66.21.83

andriessen.orgelbouw@skynet.be

www.andriessenorgelbouw.be

